

THE SIBELIUS EDITION

ORCHESTRAL WORKS

SIBELIUS, Johan (Jean) Christian Julius
(1865–1957)

Orchestral Works

- 1 **Overture in E major**, JS 145 (1891) *(Fennica Gehrman Oy Ab)* 11'17
Allegro – Molto vivace
- 2 **Scène de ballet**, JS 163 (1891) *(Fennica Gehrman Oy Ab)* 8'36
Allegro moderato – Largamente – Molto vivace – L'istesso tempo – Presto
- Karelia**, JS 115 (1893) *(Manuscript)* 50'00
 Kuvaelmamusiikkia Viipurilaisen Osakunnan Juhla Arpajaisiin
 Kansanvalituksien hyväksi Viipurin läänissä
 Scenic Music for a Festival and Lottery in Aid of Education
 in the Province of Viipuri
 Items marked * completed and reconstructed by Kalevi Aho (1997)
- 3 **Overture** 8'12
*Allegro moderato – Un poco lento – Tempo I – Un poco moderato –
 Tempo I – Un poco lento – Vivace*
- 4 **Tableau 1** 3'43
 Karjalainen koti. Sanoma sodasta (Vuosi 1293)
 A Karelian home. News of War (1293)
[Alla vivo] – Più lento: 'Oi Ukko ylijumala...'
Heikki Laitinen and **Taito Hoffren** folk singers
- 5 **Tableau 2** 3'38
 Viipurin linnan perustaminen (Vuosi 1293)
 The founding of Viipuri Castle (1293)
* Moderato assai – Vivace

Tableau 3

5'13

Liettuan herttua Narimont veronkannossa Käkisalmen läänissä (Vuosi 1333)

Narimont, the Duke of Lithuania, levying taxes in the province of Käkisalmi (1333)

[6]	* <i>Allegro – attacca –</i>	1'26

[7]	Intermezzo [I]. <i>Moderato</i>	3'47

[8] Tableau 4

9'09

Kaarle Knuutinpoika Viipurin linnassa. Balladi (Vuosi 1446)

Karl Knutsson in Viipuri Castle. Ballade (1446)

Tempo di menuetto non troppo lento.

Dansen i rosenlund: 'Häll om en afton...'

Raimo Laukka *baritone* · **Pertti Kuusi** *horn***Tableau 5**

7'24

Pontus De la Gardie Käkisalmen edustalla 1580

Pontus De la Gardie at the gates of Käkisalmi in 1580

[9]	* <i>Moderato, ma non lento</i>	3'14

[10]	Intermezzo [II]: Marsch nach einem alten Motiv. <i>Alla marcia</i> ('Tableau 5 ½')	4'08

[11] Tableau 6

3'16

Viipurin piiritys (Vuosi 1710)

The siege of Viipuri (1710)

* *Vivace*

Tableaux 7/8

8'58

Vanhan Suomen [Karjalan] liittäminen jälleen Suomen ruhtinaskuntaan (Vuosi 1811)

The reunion of Old Finland [Karelia] with the rest of Finland (1811)

12 *Andante ma non troppo lento – Allegro molto – attacca –*

6'34

13 * *Vivace molto – Più presto – Maestoso e largo*

2'24

[*Maamme*-laulu / the Finnish national anthem]

Lahti Symphony Orchestra (Sinfonia Lahti)

Osmo Vänskä *conductor*

- [1] Karelia Overture, Op. 10 (1893)** *(Breikopf & Härtel)* 7'46
*Allegro moderato – Un poco lento – Tempo I – Un poco moderato –
 Tempo I – Un poco lento – Vivace*
- Karelia Suite, Op. 11 (1893)** *(Breikopf & Härtel)* 13'46
- [2] I. Intermezzo. Moderato** 3'27
- [3] II. Ballade. Tempo di menuetto** 6'10
Jukka Hirvikangas *cor anglais*
- [4] III. Alla marcia. Moderato** 4'02
- [5] Impromptu** for string orchestra (1893, arr. 1894) *(Breikopf & Härtel)* 7'32
(arrangement of piano Impromptus, Op. 5 Nos 5 & 6)
- [6] Presto** for string orchestra (1889–90, arr. 1894) *(Fennica Gehrman Oy Ab)* 6'45
(arrangement of scherzo from String Quartet in B flat major, Op. 4)
- Musiikkia Sanomalehdistön päivien juhlanäytäntöön** 41'59
Press Celebrations Music, JS 137 (1899) *(Manuscript)*
- [7] 1. Preludio** 3'48
Andante (ma non troppo)
- [8] 2. Tableau 1** 3'41
 Väinämöinen ilahduttaa laulullaan luontoa, Kalevan ja Pohjolan kansaa
 Väinämöinen delights Nature, and the peoples of Kaleva and Pohjola, with his song
Allegro con moto – Largo – Tempo I – Più allegro – Più moto – Molto vivace

[9]	3. Tableau 2 Suomen kansa tulee kristityksi · The Finns are baptized <i>Andante (ma non troppo lento)</i>	8'09
[10]	4. Tableau 3 Juhana-herttuan hovista · Scene from Duke Johan's Court <i>Quasi tempo di menuetto</i>	6'08
[11]	5. Tableau 4 Suomalaiset 30-vuotisessa sodassa · The Finns in the Thirty Years War (1618–48) <i>Tempo di menuetto – Allegro moderato – poco a poco più allegro – Allegro molto</i>	5'00
[12]	6. Tableau 5 Isonvihan aikana · The Great Hostility (1713–21) <i>Grave</i>	6'06
[13]	Music played during the tableau	0'30
[14]	7. Tableau 6 Suomi herää · Finland Awakes <i>Allegro moderato – Allegro – Poco allegro – Un poco stretto</i>	7'57

Gothenburg Symphony Orchestra · Neeme Järvi *conductor* [tracks 1 & 5]

Lahti Symphony Orchestra · Osmo Vänskä *conductor* [tracks 2–4, 6–14]

1	Menuetto , JS 127 (1894) <i>(Manuscript/Breitkopf & Härtel)</i>	5'07
2	Coronation March (1896) <i>(Manuscript)</i> From the Cantata for the Coronation of Nicholas II , JS 104 <i>Allegro</i>	2'10
3	Porilaisten marssi , JS 152 (arr. 1900) <i>(Manuscript)</i> March of the Pori Regiment Arranged by Sibelius	2'14
4	Overture in A minor , JS 144 (1902) <i>(Fennica Gehrman Oy Ab)</i> <i>Andante molto sostenuto – Allegro – Tempo I</i>	9'13
5	Romance in C major for string orchestra, Op. 42 (1904) <i>(Breitkopf & Härtel)</i> <i>Andante – Un pochettino con moto – Tempo I</i>	4'45
6	Cortège , JS 54 (1905) <i>(Manuscript)</i> <i>Allegro moderato</i>	5'41
7	Pan and Echo , Op. 53 (1906) <i>(Lienau)</i> <i>Andante – Commodo</i>	4'07

- 8** **Grevinnans konterfej**, JS 88* (1906) *(Fennica Gehrman Oy Ab)* 3'31
The Countess's Portrait for string orchestra
Andante
- Concerto in D minor for violin and orchestra**, Op. 47 *(Lienau)* 34'44
(1903–04, rev. 1905 · published version)
- 9** I. *Allegro moderato* 16'47
10 II. *Adagio di molto* 10'02
11 III. *Allegro, ma non tanto* 7'40
Leonidas Kavakos *violin*

Lahti Symphony Orchestra
Osmo Vänskä *conductor*

**Grevinnans konterfej* originally included recitation in addition to strings.
A recording including the spoken text is available on BIS-CD-1906/08.

Rakastava, Op. 14 (1894/1911, rev. 1912) *(Breitkopf & Härtel)* 12'18
for string orchestra, timpani and triangle

- [1] I. The Lover. *Andante con moto* 4'06
- [2] II. The Path of His Beloved. *Allegretto* 2'26
- [3] III. Good Evening!... Farewell! *Andantino – Doppio più lento – Lento assai* 5'34

Jaakko Kuusisto *violin* · **Ilkka Pälli** *cello*

Fragments from a Suite for Orchestra (1914) *(Manuscript)* 7'19
Predecessor of The Oceanides

- [4] II. *Tempo moderato – attacca –* 2'42
- [5] III. *Allegro* 4'35

Two Serenades for violin and orchestra *(Breitkopf & Härtel)* 13'16

- [6] No. 1 in D major, Op. 69a (1912). *Andante assai* 6'16
- [7] No. 2 in G minor, Op. 69b (1913). *Lento assai* 6'51

Dong-Suk Kang *violin*

Two Serious Melodies, Op. 77, for violin and orchestra *(Wilhelm Hansen)* 8'34

- [8] No. 1. Cantique (Laetare anima mea) (1914). *Moderato assai* 5'08
- [9] No. 2. Devotion (Ab imo pectore) (1915). *Tempo molto moderato* 3'20

Dong-Suk Kang *violin*

Six Humoresques for violin and orchestra *(Wilhelm Hansen)*

20'17

- 10** No. 1 in D minor, Op. 87 No. 1 (1917, rev. 1940). *Comodo* 3'25
- 11** No. 2 in D major, Op. 87 No. 2 (1917). *Allegro assai* 2'15
- 12** No. 3 in G minor, Op. 89a (1917). *Alla gavotta* 4'08
- 13** No. 4 in G minor, Op. 89b (1917). *Andantino* 4'00
- 14** No. 5 in E flat major, Op. 89c (1917). *Comodo* 3'05
- 15** No. 6 in G minor, Op. 89d (1918). *Allegro* 3'01

Dong-Suk Kang *violin*

- 16** **Promootiomarssi**, JS 155 (1919) *(Wilhelm Hansen)* 5'59

Academic March*Andante con grandezza*

- 17** **Jääkärien marssi**, Op. 91a (1917, arr. 1918) *(Breitkopf & Härtel)* 1'35

March of the Finnish Jäger Battalion*Rasch***Lahti Symphony Orchestra · Osmo Vänskä** *conductor* [tracks 1–5, 17]**Göteborg Symphony Orchestra · Neeme Järvi** *conductor* [tracks 6–16]

Three Pieces for Orchestra, Op. 96 (Wilhelm Hansen) 13'50

- [1] a. Valse lyrique (1919, orch. 1920). *Poco moderato* 4'06
- [2] b. Autrefois (1919, rev. 1920). *Allegretto* **Tuulia Ylönen & Matti Rouvali** *clarinets* 5'28
- [3] c. Valse chevaleresque (1921–22). *Comodo* 4'00

Suite mignonne, Op. 98a (1921) (Chappell Music Ltd) 5'46

for two flutes and string orchestra

- [4] I. Petite scène. *Allegretto* 1'59
- [5] II. Polka. *Animoso* 1'51
- [6] III. Épilogue. *Vivace* 1'51

Outi Viitaniemi and Ilmo Joensivu *flutes***Suite champêtre, Op. 98b (1922)** (Wilhelm Hansen) 7'27

for string orchestra

- [7] I. Pièce caractéristique. *Comodo* 2'08
- [8] II. Mélodie élégiaque. *Poco adagio* 3'29
- [9] III. Danse. *Allegretto* **Jaakko Kuusisto** *violin* 1'47

Suite caractéristique, Op. 100 (1922) (Wilhelm Hansen) 4'55

for harp and string orchestra

- [10] I. *Vivo* 1'24
- [11] II. *Lento* 1'46
- [12] III. *Comodo* 1'39

Leena Saarenpää *harp*

- 13 Morceau romantique**, JS 135a (1925) *(Manuscript)* 1'58
 sur un motif de Monsieur Jakob de Julin
Andantino – Agitato

Suite for violin and string orchestra, JS 185* (1929) *(Fennica Gehrman Oy Ab)* 6'52

- 14** I. Country Scenery. *Allegretto* 1'59
15 II. Serenade. Evening in Spring. *Andantino* 2'51
16 III. In the Summer. *Vivace* 1'50

Dong-Suk Kang *violin*

- 17 Andante festivo**, JS 34b (1922, orch. 1938) *(Fennica Gehrman Oy Ab)* 5'10
 for string orchestra and timpani

- 18 Processional**, Op. 113 No. 6 (1927, orch. 1938) *(Galaxy Music Corp.)* 3'41
Largamente e maestoso WORLD PREMIÈRE RECORDING

Lahti Symphony Orchestra

Osmo Vänskä *conductor*

*The *Suite for violin and string orchestra* is often listed incorrectly as Op. 117. Sibelius did indeed provisionally assign the suite this opus number, but he later changed his mind: in his final opus lists from 1951–52 no work is listed as Op. 117. Moreover, at various times he allocated the same number to the *Academic March*, *Andante festivo* and a choral piece named *Karjalan osa*.

Appendix: Preliminary / Alternative Versions

from **Karelia**, JS 115 (1893) *(Manuscript)***Tableaux 7/8** with alternative version of Tableau 7 8'25

Vanhan Suomen [Karjalan] liittäminen jälleen Suomen ruhtinaskuntaan (Vuosi 1811)

The reunion of Old Finland [Karelia] with the rest of Finland (1811)

Completed and reconstructed by Kalevi Aho (1997)

[1] *Moderato – Allegro molto – attacca – WORLD PREMIÈRE RECORDING* 6'08[2] *Vivace molto – Più presto – Maestoso e largo* 2'17

[Maamme-laulu / the Finnish national anthem]

[3] **Impromptu** for string orchestra (1893 · preliminary version) *(Manuscript)* 3'02(arrangement of piano *Impromptu*, Op. 5 No. 5) *WORLD PREMIÈRE RECORDING***Concerto in D minor for violin and orchestra**, Op. 47 *(Manuscript / Lienau)* 39'15

(1903–04 · original version)

[4] I. *Allegro moderato* 19'28[5] II. *Adagio di molto* 9'58[6] III. *Allegro, ma non tanto* 9'34**Leonidas Kavakos** *violin*

Rakastava, Op. 14 (1894/1911 · Paris version) *(Manuscript)* 11'02for string orchestra, timpani and triangle *WORLD PREMIÈRE RECORDING*[7] I. The Lover. *Andante, ma non troppo lento* 4'02[8] II. The Beloved. *Allegretto* 2'09[9] III. Good Evening... Good Night! *Andantino con moto – Con moto – Lento assai* 4'44**Jaakko Kuusisto** *violin* · **Ilkka Pälli** *cello***Two Serious Melodies**, Op. 77, for cello and orchestra *(Wilhelm Hansen)* 8'37[10] No. 1. Cantique (Laetare anima mea) (1914). *Moderato assai* 5'09[11] No. 2. Devotion (Ab imo pectore) (1915). *Tempo molto moderato* 3'23**Marko Ylönen** *cello*from **Six Humoresques** for violin and orchestra[12] No. 1 in D minor, Op. 87 No. 1 (1917 · original version). *Comodo* *(Manuscript)* 3'07**Jaakko Kuusisto** *violin***Lahti Symphony Orchestra****Jaakko Kuusisto** *conductor* [tracks 1–3]**Osmo Vänskä** *conductor* [tracks 4–12]

TT: 7h 00m 29s

In 1982 the Sibelius family donated a major collection of manuscripts to Helsinki University Library (HUL, now the National Library of Finland). Many of these works are now known by JS numbers, referring to the alphabetical list of Jean Sibelius's compositions without opus number used in Fabian Dahlström's *Jean Sibelius: Thematisch-bibliographisches Verzeichnis seiner Werke* (Breitkopf & Härtel 2003). A significant number of these compositions will ultimately be published by Breitkopf & Härtel.

Sibelius told his pupil Bengt von Törne: ‘I am myself a man of the orchestra. You must judge me from my orchestral works.’ His music for orchestra goes far beyond the symphonies and tone poems on which his international reputation rests, however: apart from the perennially popular *Violin Concerto*, he wrote a vast array of suites, concert pieces, marches and scores for tableaux. Stylistically the span of these works extends from the lightest of salon miniatures to heartfelt utterances of great profundity; their subjects range from the dance hall to the battlefield. When writing for the orchestra Sibelius was neither a slave to convention nor a sensationalist for its own sake. As he told Bengt von Törne: ‘Always remember that even the best orchestration ceases to be good as soon as it becomes the aim of the composer instead of remaining a means.’

The *Overture in E major* and *Scène de ballet* were composed in Vienna in early 1891 during Sibelius’s second academic year as a student abroad. Apart from two chorale settings for choir and orchestra they are Sibelius’s earliest surviving orchestral pieces, and were conceived as the first two movements of a symphony that was never completed. Although it does not reproduce folk tunes directly, the sonata-form *Overture* draws much of its thematic inspiration from the world of Finnish folk-music. The *Scène de ballet* is far more cosmopolitan; it is a whirlwind of a piece with an intoxicating and exotic blend of musical impulses – a kind of Finnish precursor to Ravel’s *La Valse*. The *Overture* and *Scène de ballet* were first performed in Helsinki in April 1891, conducted by Robert Kajanus.

The Finland in which Sibelius grew up was officially an autonomous Grand Duchy of the Russian empire, but during the 1890s the Russians enforced various unpopular measures that curtailed the Finns’ powers of self-government. Resistance against the process of Russification became fashionable, and patriotic soirées became popular social occasions. On 13th November 1893 the Viipuri Student Corporation at Helsinki University organized a pageant in Helsinki – nominally in support of popular education in the Viipuri district, but in reality a nationalist rally.

The impact that *Kullervo* had made the previous year was so significant that Sibelius was an obvious choice as composer for the ‘Scenic Music for a Festival and Lottery in Aid of Education in the Province of Viipuri’ – now generally known as the ***Karelia*** music – but he was only one of many prominent cultural figures involved, including the painter Axel Gallén and the great runic singer Larin Paraske. The lottery offered generous prizes, and the evening was sold out. The music, performed by the Philharmonic Society orchestra under Sibelius’s own baton, was all but drowned out by the enthusiastically raucous audience.

Sibelius wrote an overture – which introduces several themes that recur in other movements – and music to be played during and between eight tableaux that portrayed episodes in Karelian history over the centuries. The subjects of the stage tableaux ranged from domestic scenes and courtly episodes at court to battles (the famous march theme in tableau 3 even accompanied a scene depicting tax collection!). Sibelius envisaged voices in two of the tableaux: two folk singers perform an authentic runic melody in tableau 1, and a baritone sings a Swedish folk ballad in tableau 4. Two versions of the seventh tableau have survived, with some differences in orchestration. Sibelius quoted Pacius’s popular patriotic song *Vårt land* (*Maamme/Our Country* – later to become Finland’s national anthem) at the end of the eighth tableau; this song was so well-known that the audience spontaneously joined in.

Over the coming seasons Sibelius conducted various different selections from the score, and on 23rd November 1893 he chanced upon the four movements that he would eventually choose to publish: the ***Karelia Overture*** and three-movement ***Karelia Suite***, in which the two lively marches from tableaux 3 and 5 frame the melancholy *Ballade* (tableau 4, with cor anglais replacing the original baritone solo).

During the 1940s Sibelius burned much of the only existing score of the original *Karelia* music, although many of the orchestral parts survived. In 1965 Kalevi Kuosa transcribed these into a score – but the music was still unperformable, with

blank spaces where various parts (often for the lower strings) were missing. The reconstruction performed here, by Kalevi Aho, allows us to hear the complete score in something close to its original form.

On 17th February 1894 Sibelius conducted a concert in Turku that included two ‘new’ works for strings, a *Presto* and an *Impromptu*. In fact both of the novelties were arrangements rather than new compositions: the *Presto* was the scherzo from the *String Quartet in B flat major*, whilst the *Impromptu* was a combination of the fifth and sixth piano *Impromptus* from the previous year (themselves a reworking of material from the *Melodrama from ‘Svartsjukans nätter’*). A different arrangement for strings of just the fifth piano *Impromptu* has also survived in the collection of the National Library of Finland.

In September 1899 the Russian authorities banned the newspaper *Päivälehti*, a state of affairs which persisted for several months. A pageant was arranged in Helsinki in November 1899, ostensibly to raise money for the Press Pension Fund, but its true purpose was to rally support for the freedom of the press. The three days of public events included a fund-raising gala (4th November, repeated two days later) at the Swedish Theatre, with tableaux depicting scenes from Finnish history. Sibelius was asked to write and conduct music for the event; he provided a prelude, music to introduce each of the six tableaux, and some bars to be played during the fifth tableau. Like the première of *Karelia* six years earlier, the gala evening at which the *Press Celebrations Music* was first heard formed a highlight of Helsinki’s social calendar.

Unlike the *Karelia* score, the *Press Celebrations Music* is purely instrumental, but its subject matter is comparable: Väinämöinen (the venerable magician in the *Kalevala*) playing the *kantele*, Bishop Henry bringing Christianity to Finland, a court scene at Turku castle, episodes from the Thirty Years War (1618–48) and the Great Hostility (the Russian occupation of Finland in the early 18th century). The grand finale was ‘Finland Awakes’ – the original form of *Finlandia* – which featured

leading figures from the past century of Finnish history and, somewhat bizarrely, a steam locomotive. *Finlandia* soon became popular as a concert piece in its own right, and in 1911 Sibelius adapted the music of tableaux 1, 4 and 3 to form his first set of *Scènes historiques*.

At a concert at Helsinki's Seurahuone (now the Town Hall) on 23rd October 1894 Robert Kajanus conducted the first performance of a *Menuetto* for orchestra that Sibelius had concocted from a piano minuet he had written as a student in Vienna; this material would later end up in the incidental music to *King Christian II*. It is very probable that the orchestral minuet was written at Kajanus's suggestion.

In 1896 Sibelius composed a cantata to mark the coronation of Tsar Nicholas II, but the first performance was a failure and the work was soon forgotten. The composer did, however, use the beginning of the cantata as a purely orchestral *Coronation March*, probably for performance at a popular concert in Helsinki.

In July 1900 the Philharmonic Society orchestra and its conductor Robert Kajanus – accompanied by Sibelius as an unofficial 'composer in residence' – set off on a major European tour, the first leg of which took them by ship to Stockholm. On board, Sibelius set about providing the orchestra with an encore for its coming concerts, and made an arrangement of *Porilaisten marssi* (*March of the Pori Regiment*). Based on an old melody, this march (nowadays played at official ceremonies involving the President of Finland) had been sung to words by Topelius (1858) and Runeberg (1860); Fredrik Pacius arranged it for male choir. Four years later Kajanus made his own orchestral arrangement.

The rarely heard *Overture in A minor* – said to have been written in a single night in a Helsinki hotel room – was composed to fill out the programme for the première of the *Second Symphony* in March 1902. The overture opens with broad fanfares, followed by an *Allegro* in a much lighter, more relaxed mood (here Sibelius uses a theme to which he would return in the finale of his *Voces intimae* string quartet). Eventually the fanfares reappear, more luxuriantly scored.

The heartfelt *Romance in C major* for strings was written in March 1904 and first performed at an all-Sibelius concert in Turku on 26th of that month. Much of this piece is written in an easily flowing, melodious style reminiscent of Grieg or Tchaikovsky, but the harmonic ambiguity of the first theme (E minor/C major) is characteristic of the mature Sibelius.

On 30th April 1905 a farewell event was held at the Finnish National Theatre for Kaarlo Bergbom – for 33 years the dynamic director of the theatre as well as a playwright, literary critic and dramaturgist – and his sister Emilie, who had also devoted much time and energy to the theatre. Among Sibelius's contributions was a vivid new orchestral piece, *Cortège*. As it was played, a procession of actors dressed as characters from the Bergboms' most successful productions paraded before the guests of honour.

Allusions to the world of classical antiquity can be found in the 'dance intermezzo' *Pan and Echo*, written in the spring of 1906 for a soirée in Helsinki to gather funds for a new concert hall (a dream that remained unfulfilled for many decades thereafter). The piece accompanied a *tableau vivant* in which, according to *Hufvudstadsbladet*, 'Pan and Echo are seen on a hill, looking at the nymphs dancing in the valley'.

In Vaasa in western Finland in late 1906 Sibelius composed a melodrama, *Grevinnans konterfej* (*The Countess's Portrait*) for a forthcoming lottery soirée in aid of the Kronoby adult education centre. Sibelius provided a short work characterized by undisturbed tranquillity and exquisite beauty.

The story of the *Violin Concerto* is the stuff of Sibelian legend: how the impecunious composer struggled to resist the allure of Helsinki's expensive restaurants for long enough to complete the piece; how his desperate lack of money forced him to entrust its première to a lesser player, Viktor Nováček, instead of the acknowledged virtuoso Willy Burmester to whom he had originally promised it; how Nováček's flawed performances in February 1904 led Sibelius to revise his

concerto substantially, shortening it and removing some of the greatest technical challenges (though it remains a very difficult piece to play); and how its revised version was premièred in October 1905 by Karel Halíř and Richard Strauss in Berlin, in what Burmester viewed as a second affront to his artistic integrity.

The *Violin Concerto* might be regarded as Sibelius's last major orchestral work in the national romantic style. Both thematically and in atmosphere it has less in common with his Symbolist-inspired tone poems of the 1890s than with his warmly romantic chamber music from the late 1880s. It has something of the breadth and humanity of Tchaikovsky's concerto and the lyricism of Mendelssohn's, and – especially in its original version – does not try to integrate soloist and orchestra in the manner of Brahms. The first movement is on the broadest of scales: in the original version it plays for almost twenty minutes. The solo part is full of fearsome virtuosic writing and features two lengthy solo cadenzas, one that replaces the development section and was retained in the final version of the concerto, and a second one that was later omitted. Much of the lyrical music before and during this second cadenza can trace its roots back to the slow movement of the '*Korpo*' Trio of 1887, though stylistically the cadenza also has much in common with Bach's solo violin music.

The slow movement is an expressive, pensive romance with a rich and noble melody. Characteristic Sibelian devices such as short-long-short syncopations (which often drive the music remorselessly forwards) and triplets (for instance in the soloist's virtuosic ornamentation of the melody) serve to personalize the movement without robbing it of its highly charged, romantic immediacy. At the end of this movement in the original version, the tranquillity is disturbed by a ghostly, cadenza-like *spiccato* flourish.

The finale's polonaise-like character harks back to such works as the *String Quartet in E flat major* from 1885 and *E major Suite* for violin and piano from 1888, but here has an added earthiness that led the British musicologist Donald

Tovey to describe the revised version colourfully as ‘a polonaise for polar bears’. The movement – especially in its original form – requires the soloist to display a full measure of virtuosity. It demands a consummate mastery of the instrument and is cruelly unforgiving of technical deficiencies. When asked how the movement should be played, Sibelius replied that it should be ‘played with absolute mastery. Fast, of course, but no faster than it can be played perfectly *von oben*’.

In October 1911 Sibelius visited Paris where, in addition to reading proofs for the *Fourth Symphony*, he reworked a choral suite that he had written in 1894, *Rakastava*, into a piece for string orchestra, triangle and timpani, retaining and expanding the thematic material and transforming it into very idiomatic, rhythmically subtle string writing. This version of *Rakastava* remained unpublished: shortly after sending it away to his publisher Breitkopf & Härtel, Sibelius demanded it back, writing that ‘the essence of this composition is good but the arrangement must be different’, and marking the Paris score ‘The arrangement is *not* good!’ At home in Järvenpää, he rapidly overhauled the suite to produce one of his most finely drawn and refined orchestral scores. Compared with the Paris version the solo violin and cello contributions are differently configured (and in some cases wholly changed), all three movements are in different keys, the second movement has gained a new ending, and the transition passage in the third movement is significantly tauter.

In late 1913 or early 1914 Sibelius worked on a projected suite for orchestra in three movements, of which only the second and third movements survive. He later wrote on the title page: ‘*Fragments from a Suite for Orchestra 1914 / Predecessor of The Oceanides*’. The thematic material of the second movement, *Tempo moderato*, is unrelated to the tone poem *The Oceanides*, but is instead shared with a piano piece with the somewhat unusual name *Till trånaden (To Longing)*, completed on 28th November 1913). Its melodic outlines are very characteristic of Sibelius, with triplets and descending fifths at the ends of phrases. In the longer third movement, *Allegro*, we find much of the material that was eventually used in *The Ocea-*

nides, for instance its main theme in the flutes and ‘wave-like’ triplets from the strings, albeit in rather primitive, undeveloped form. The overall shape of this movement is also close to that of the published tone poem.

The first of the ***Two Serenades*** for violin and orchestra was completed on 23rd November 1912. This was Sibelius’s first piece for violin and orchestra since the revision of the *Violin Concerto* seven years earlier and, like the concerto, the serenade opens with a simple, dignified melodic line. Unlike in the concerto, however, the solo writing in the *Serenade* eschews conspicuous virtuosity; it is seamlessly integrated with the orchestra, and the music also has a pronounced modal flavour. Its companion piece, in G minor, was completed on 10th February 1913. Its atmospheric opening theme is lent special poignancy by evocative dissonances in the orchestra. This theme is contrasted with a more animated, trochaic idea that recalls the first part of *Night Ride and Sunrise* and the finale of the *Violin Concerto*. In both *Serenades*, the orchestration is light and lucid; trumpets and trombones are omitted. These finely crafted gems remain cruelly neglected in the concert hall.

The ***Two Serious Melodies*** were originally written for violin, although the first performances – on 30th March 1916 – were given in the composer’s own cello arrangement, with Ossian Fohström as soloist. A modal flavour characterizes the serene *Cantique*, originally called ‘Song of Praise’ or ‘Lauda Sion’; the composer later gave it the Latin subtitle ‘Laetare anima mea’ (‘Rejoice my soul’). The version for violin and orchestra was completed in late 1914 and an arrangement for violin and piano soon followed. A mood of anxiety characterizes the second piece, *Devotion*. It was completed in June 1915, and this time the version for violin and piano came first, followed within days by the one with orchestra; this time the composer added the subtitle ‘Ab imo pectore’ (‘From my very heart’). By the time the *Serious Melodies* were published in 1922, the original solo cello part for *Devotion* could not be found. A manuscript found its way into the collection of the philologist Andrei Rudnyev in St Petersburg, and this was returned to Finland in 1952. On

this recording Marko Ylönen plays Sibelius's original cello part in accordance with the Rudnyev manuscript.

In early 1917 Sibelius started work on a series of *Humoresques* for violin and orchestra. This was a terribly difficult period of his life both personally and professionally. During the First World War he was deprived of any meaningful royalty income from his major works and, while struggling with the second revision of the *Fifth Symphony*, he was forced to write innumerable miniatures that could be sold to local publishers. Living in relative isolation in Järvenpää, he also lacked the self-will to keep away from alcohol. None of these worries, however, is discernible in the *Humoresques*. For a while he considered calling them 'Impromptus' or 'Lyrical Dances', and the latter title suits their character well.

No. 1 in D minor has the character of a mazurka. In its original form it was scored with particular delicacy (muted strings and harp). The orchestral score and parts were subsequently mislaid (a fair copy turned up among the manuscripts donated by the Sibelius family to Helsinki University in 1982) and Sibelius had to write out the orchestral parts afresh for a performance in December 1940; unsurprisingly they differ in many details from the originals. The solo violin part from 1917 had survived and was left unchanged. *No. 2*, a nervous, virtuosic piece in D major, almost has the character of a *moto perpetuo*. In *Nos 3 and 4*, both in G minor, the supporting orchestra is confined to strings. *No. 3* has the character of a gavotte and features highly demanding double stopping and arpeggios for the soloist, whilst *No. 4* serves as a 'slow movement', melancholy and full of intensity. A highlight of the set is *No. 5*, a genuinely exuberant piece in E flat major; at one point the solo violin acquires an almost piccolo-like, whistling timbre by playing the main theme in artificial harmonics. The last of the *Humoresques* for violin and orchestra, in G minor, was completed in November 1918. Characteristic Sibelian motifs are here woven together above an unobtrusive and very economical accompaniment in which the strings' almost mechanical *staccato* is a prominent feature.

For Helsinki University's degree ceremony in 1919 Sibelius wrote an *Academic March* for orchestra. This is a surprisingly lyrical piece with the same easy-going melodic inventiveness that the composer had displayed in the *Cortège* of 1905 (both pieces are in the sunny key of D major). The performance at the ceremony in the University Hall on 31st May failed to meet with the composer's approval. 'Kajanus, who conducted, wanted – this is a fact – to ruin it. Even though I asked him for just the opposite, he took it so fast that all the *con grandezza* disappeared.'

The 27th Royal Prussian Jäger Battalion consisted of Finnish patriot volunteers who fought in the ranks of the German Army in 1916–17. In August 1917 a competition was held among the troops to write the text for a regimental song; the winning entry, by Heikki Nurmio, was smuggled to Finland and secretly set to music by Sibelius (who withheld his name from the first edition) as the *March of the Finnish Jäger Battalion*, initially for male voices and piano. The first performance took place privately in Helsinki in October 1917, and the orchestral version was made the following year. The march has tremendous verve and an infectious melody that have helped to secure it greater international renown than similar patriotic works such as *Song of the Athenians* or *Har du mod?*

In 1914 Sibelius had written a set of piano pieces named after trees (Op. 75). The last piece was named *Syringa*; in 1919 he reworked and greatly expanded the piece, renaming it *Valse lyrique*. The orchestral version dates from February 1920. It is a sunny, carefree piece, more in the spirit of Tchaikovsky than Johann Strauss. *Autrefois* is a setting of an occasional poem by Hjalmar Procopé that Sibelius composed in the autumn of 1919 for the inauguration of the Gösta Stenman gallery in Helsinki. It is a pastiche of eighteenth-century pastoral scenes, originally scored for two sopranos and small orchestra. If no singers are available, the vocal lines (very slightly modified) can be performed by two clarinets. *Valse chevaleresque* – for orchestra or for solo piano – was completed in January 1922. Sibelius's wife Aino made no secret of her dislike for the piece, viewing it as a symbol of her husband's

worst alcoholic excesses but, according to the composer's lifelong friend Walter von Konow, Sibelius had improvised this very waltz in Florence many years earlier, inspired by glittering diamonds in a crown in the Uffizi gallery.

By 1921, the year of the *Suite mignonne* for two flutes and strings, an increasingly shaky hand was already making the physical act of composition difficult for Sibelius. This suite was to be the first of three such works that are essentially good-humoured and unpretentious in character; all three are also available in versions for solo piano. Less overtly a pastiche than *Autrefois*, the *Suite mignonne* nevertheless has a pastoral character as well as a stylistic affinity with Tchaikovsky's ballet music. It also served as an outlet for Sibelius's interest in dance music. The rhythmically ambiguous opening bars of the first movement, *Petite scène*, soon yield to a stylish and cultured waltz. Since his student days Sibelius had been capable of writing captivating polkas, and the middle movement of the *Suite mignonne* is just such a piece. With its buoyant 6/8 pulse the third movement, *Epilogue*, trips along with easy-going charm; only towards the end does the mood darken for a moment.

The *Suite champêtre* was completed in early 1922. 'Good in its own way' was Sibelius's own verdict in his diary on this three-movement piece for strings. The opening *Pièce caractéristique* is based on a simple march-like motif that gathers speed and intensity until it becomes a whirling dance; only at the climax does it yield to a few bars of more lyrical music. The title of the slow movement, *Mélodie élégiaque*, is wholly adequate to describe its essence. The finale, *Danse*, approximates to the folk style; a solo violin offers a reminder of the earlier *Humoresques*.

Later that year Sibelius completed the *Suite caractéristique*, in which a harp adds tonal colour to the string orchestra. At one point Sibelius planned some rather ostentatious movement titles – *Danse passionnée*, *Danse romantique* and *Danse chevaleresque* – but these were later rejected. The waltz-like first movement, *Vivo*, is thematically very close to the *Allegro moderato* section of the forthcoming *Seventh Symphony* and, as in the symphony, incorporates a long, gradual *accelerando*.

The second movement, *Lento*, is dominated by gentle, sighing motifs, whilst the finale, *Comodo*, features buoyant, dance-like rhythms.

On 9th March 1925 a benefit concert was held in Helsinki in aid of the Mannerheim Society for Children. At the personal request of the distinguished soldier and statesman Carl Gustaf Emil Mannerheim, who attended the concert, Sibelius conducted several of his smaller pieces, ending with a novelty: the *Morceau romantique sur un motif de M. Jakob de Julin*, based on a waltz theme by the industrialist Jakob von Julin. A piano version of the piece also exists and was probably written first. A copy of the manuscript, autographed by Sibelius and Mannerheim, was subsequently sold for the benefit of the children's charity.

In early 1929 Sibelius composed a number of short instrumental pieces, in response to a suggestion from the New York publisher Carl Fischer. Stylistically these pieces seem to herald a radical new period of jagged motifs and audacious harmonies. The only one to require an orchestra was the *Suite for violin and string orchestra*. Unusually, and no doubt for Fischer's benefit, all of its movements have English titles: *Country Scenery*, *Serenade: Evening in Spring* and *In the Summer*. Despite Sibelius's new, more astringent idiom, the suite is rustic, dance-like and idyllic by turns, with a brilliant *moto perpetuo* as its third movement. But Fischer declined to publish it, and Sibelius subsequently marked the score: 'Sketch. To be reworked!' Despite some pencilled corrections in the manuscript, this revision was never completed.

Andante festivo for strings and timpani is an arrangement of a piece for string quartet from 1922, written for the 25th anniversary of a factory in Säynätsalo. It has been suggested that some of the musical material derives from sketches Sibelius had made in the early 1900s for a projected oratorio, *Marjatta*. In 1938, when the *New York Times* critic Olin Downes persuaded Sibelius to conduct one of his own works in a live transatlantic broadcast for the New York World's Fair, the composer reworked *Andante festivo* for string orchestra. The broadcast took place on

1st January 1939; Sibelius, then aged 73, had not conducted for more than a decade but now, after just one rehearsal, he conducted the Finnish Radio Orchestra, and the occasion was recorded – the only surviving documentation in sound of Sibelius’s conducting.

In 1922 a new Masonic lodge was set up in Finland, the first since the beginning of Russian rule in 1809, and Sibelius became a member. In January 1927, encouraged by a generous payment from the lodge, he produced a series of Masonic songs for tenor and harmonium; over the years he revised and extended the score, some movements requiring male-voice choir. In the *Processional* (originally called *Salem*), a dignified anthem, Sibelius set a text based on words by Viktor Rydberg. A choral arrangement was made in America by Channing Lefebvre, and in 1938 Sibelius provided an orchestral arrangement of the accompaniment; as it doubles the vocal line throughout, the accompaniment is perfectly suited to separate concert performance.

As the music recorded here demonstrates, Sibelius’s orchestral music retained its freshness and vitality throughout his career, even in works of modest scale and aspiration. ‘You know, I am not legitimately married to the orchestra; I am its lover.’

© *Andrew Barnett 2009*

Leonidas Kavakos is one of today’s most sought-after violinists. He began studying the violin at the age of five and continued his studies under Stelios Kafantaris at the Greek Conservatory. Kavakos won the International Sibelius Competition in 1985 before going on to take first prizes at both the Naumburg Foundation Competition in New York and the Paganini Competition in Genoa. He now appears in concert throughout the world with the great orchestras and conductors and is a reg-

ular guest at the major international festivals. Distinguished conductors featured in Kavakos's career include Sir Andrew Davis, Charles Dutoit, Valery Gergiev, Esa-Pekka Salonen, Yevgeny Svetlanov and Osmo Vänskä. In 2007, Leonidas Kavakos took up the position of artistic director of the Camerata Salzburg.

Born in Korea, **Dong-Suk Kang** went to New York in 1967 to study at the Juilliard School and later at the Curtis Institute under Ivan Galamian. Following a début at the Kennedy Center and an appearance with Seiji Ozawa, he went on to win top prizes in a number of international competitions including the Carl Flesch Competition in London and the Queen Elisabeth Competition in Brussels. During his highly successful career he has appeared with many of the great orchestras of the world in major cities from Los Angeles and Philadelphia to London, Paris and St Petersburg, in collaboration with some of the most distinguished conductors of our time.

Leader of the Lahti Symphony Orchestra since 1999, **Jaakko Kuusisto** studied the violin at the Sibelius Academy and at Indiana University. He won the Kuopio violin competition in Finland in 1989 and has won top prizes in many international competitions as well. Solo and chamber performances take him regularly to leading orchestras and festivals. Since 2005 he has been principal guest conductor of the Oulu Symphony Orchestra; other orchestras he has recently conducted include the Lahti Symphony Orchestra, Tapiola Sinfonietta and Tallinn Chamber Orchestra. *The Canine Kalevala*, Kuusisto's second opera, was a massive success at the 2004, 2005 and 2007 Savonlinna Opera Festival.

Marko Ylönen studied at the Sibelius Academy and at the Basel Academy of Music. He has won prizes at prestigious competitions including the Tchaikovsky Competition in Moscow (1990). In 1996 he won the Concert Artists Guild Com-

petition in New York. He has appeared widely as a soloist and chamber musician in Europe, Australia, New Zealand and the USA and given several premières. He has been principal cellist of the Tapiola Sinfonietta, principal solo cellist of the Finnish Radio Symphony Orchestra and a member of the New Helsinki Quartet; since 2000 he has been a senior teacher at the Sibelius Academy. Marko Ylönen was artistic director of the Korsholm Festival in 2003.

The **Lahti Symphony Orchestra** (Sinfonia Lahti) has, under the direction of Osmo Vänskä (principal conductor 1988–2008), developed into one of the most notable in Europe. Artistic adviser from the autumn of 2008 onwards is Jukka-Pekka Saraste. Since 2000 the orchestra has been based at the wooden Sibelius Hall (with internationally renowned acoustics by Artec Consultants from New York). The orchestra has undertaken many outstanding recording projects for BIS, winning two *Gramophone* Awards, the Grand Prix du Disque from the Académie Charles Cros, two Cannes Classical Awards and a Midem Classical Award. The orchestra has gained two platinum discs and several gold discs, for example for its recordings of the original version of Sibelius's *Violin Concerto* (1992) and 'Finnish Hymns' (2001). The Lahti Symphony Orchestra has played at numerous music festivals, including the BBC Proms in London and the White Nights festival in St Petersburg. It has also performed in Amsterdam, at the Musikverein in Vienna and at the Philharmonie in Berlin, and has also toured in Spain, Japan, Germany, the USA and China. In 2003, Japanese music critics voted the orchestra's performance of Sibelius's *Kullervo* as Japan's best classical concert of the year. Each September the Lahti Symphony Orchestra organizes an international Sibelius Festival at the Sibelius Hall.

Praised for his intense, dynamic performances, his compelling, innovative interpretations of the standard, contemporary and Nordic repertoires and the close rapport he establishes with the orchestral musicians he leads, **Osmo Vänskä**, principal con-

ductor of the Lahti Symphony Orchestra from 1988 until 2008, has since 2003 been the music director of the Minnesota Orchestra. He began his musical career as a clarinetist, occupying the co-principal's chair in the Helsinki Philharmonic Orchestra for several years. After studying conducting at the Sibelius Academy in Helsinki, he won first prize in the 1982 Besançon International Young Conductor's Competition. His conducting career has featured substantial commitments to such orchestras as the Tapiola Sinfonietta, Iceland Symphony Orchestra and BBC Scottish Symphony Orchestra. His numerous recordings for BIS continue to attract the highest acclaim. Meanwhile Vänskä is heavily in demand internationally as a guest conductor with the world's leading orchestras, enjoying regular relationships with such as the London Philharmonic Orchestra, BBC Symphony Orchestra, Yomiuri Nippon Symphony Orchestra, Cleveland Orchestra, Philadelphia Orchestra and National Symphony Orchestra of Washington. Among the many honours and distinctions he has been awarded are the Pro Finlandia medal, a Royal Philharmonic Society Award, Musical America's Conductor of the Year Award in 2004, the Sibelius Medal in 2005 and the Finlandia Foundation Arts and Letters Award in 2006.

The **Gothenburg Symphony Orchestra** was founded in 1905. One of the orchestra's first conductors was the great Swedish composer Wilhelm Stenhammar, who contributed strongly to the Nordic profile of the orchestra, inviting Carl Nielsen and Jean Sibelius to conduct their own works. Subsequent holders of the post include Sergiu Comissiona and Sixten Ehrling. Under Neeme Järvi, its principal conductor from 1982 until 2004 and now principal conductor emeritus, the orchestra became a major musical force. As of the 2007/08 season Gustavo Dudamel is the GSO's principal conductor. Principal guest conductors are Christian Zacharias and Peter Eötvös. For BIS the orchestra has recorded extensively and its discs have won several international awards. In recognition of the orchestra's role as an ambassador of

Swedish music, as well as its high artistic level, in 1997 the GSO was appointed the National Orchestra of Sweden. The orchestra makes major international tours every season. Destinations include the USA, Japan and the Far East as well as the major European musical centres and festivals, including the BBC Proms and the Salzburg Festival.

Neeme Järvi was born in Tallinn, Estonia, and graduated from the Leningrad Conservatory in 1960. He co-founded the Estonian Radio Chamber Orchestra and was appointed principal conductor of the Estonian Radio Symphony Orchestra in 1963. Since emigrating to the USA in 1980, Neeme Järvi has been one of the world's most sought-after conductors. 1982 saw the beginning of his close relationship with the Gothenburg Symphony Orchestra. He stepped down as principal conductor in 2004 but remains the orchestra's principal conductor emeritus. One of the world's most recorded conductors, Neeme Järvi is represented on more than sixty BIS CDs. His many accolades and awards include an honorary doctorate from the Music Academy of Estonia in Tallinn and the Order of the National Coat of Arms from the President of the Republic of Estonia. Neeme Järvi is also a member of the Royal Swedish Academy of Music, and in 1990 he received the Swedish title of Knight Commander of the North Star.

A black and white portrait of Osmo Vänskä. He is a middle-aged man with dark, slightly wavy hair, wearing glasses and a dark jacket over a dark shirt. He is leaning forward, resting his chin on his clasped hands, and looking directly at the camera with a slight smile. The background is blurred, showing what appears to be an interior space with some architectural elements.

Osmo Vänskä

Photo: © Eric Moore

Sibeliuksen kertoi oppilaalleen Bengt von Törnelle: ”Olen itse orkesterin mies ja teidän täytyy arvostella minua orkesterisävellysteni perusteella.” Sibeliuksen orkesterimusiikki on paljon muutakin kuin sinfoniat ja sävelrunot, joiden varassa hänen kansainvälinen maineensa lepää. Hän teki jatkuvaa suosiota nauttivan viulukonserttonsa lisäksi suuren määrän sarjoja, konserttikappaleita, marsseja ja kuvaelmamusiikkia. Tyyllillisesti näiden teosten jänne ulottuu keveimmistä salonkiminiatytyreistä suuren syvällisyyden hartaaseen ilmaisemiseen, ja niiden aiheet vaihtelevat tanssisalin ja taistelukentän välillä. Säveltäessään orkesterille Sibelius ei ollut yleisten tapojen vanki eikä myöskään tavoitellut sensaatiota sensaation vuoksi. Hän totesikin Bengt von Törnelle: ”Muistakaa aina että paraskin soitinns lakkaa olemasta hyvä heti, kun siitä tulee säveltäjän päämäärä sensijaan, että se pysyisi hänen välikappaleenaan.”

Alkusoitto E-duuri ja *Balettikohtaus* sävellettiin Wienissä alkuvuonna 1891 Sibeliuksen ollessa toista lukuvuotta opiskelemassa ulkomailla. Lukuun ottamatta kahta koraalisävellystä kuorolle ja orkesterille, nämä ovat Sibeliuksen ensimmäiset säilyneet, itsenäiset orkesterikappaleet, ja ne olivat suunniteltu kahdeksi ensimmäiseksi osaksi valmistumatta jääneeseen sinfoniaan. Vaikkei sonaattimuotoisessa *Alkusoitossa* suoranaisesti toistetakaan kansanlauluja, suuri osa sen temaattisesta inspiraatiosta on peräisin suomalaisen kansanmusiikin maailmasta. *Balettikohtaus* on puolestaan paljon yleismaailmallisempi; kyseessä on tuulenpyörrettä muistutava kappale, jossa on päihdyttävä ja eksoottinen musiikillisten virikkeiden sekoitus – eräänlainen suomalainen edeltäjä Ravelin *La Valselle*. *Alkusoitto* ja *Balettikohtaus* kantaesitettiin Helsingissä huhtikuussa 1891 Robert Kajanuksen johdolla.

Sibeliuksen varttuessa aikuiseksi Suomi oli virallisesti Venäjän valtakunnan autonominen suurruhtinaskunta, mutta 1890-luvulla venäläiset saattoivat voimaan lukuisia epäsuosittuja toimenpiteitä, jotka rajoittivat suomalaisten itsemääräämisoikeutta. Venäläistämiskehitykseen suunnatusta vastarinnasta tuli muodikasta, ja isänmaallisista iltamista muodostui suosittuja sosiaalisia tapahtumia. Marraskuun

13. päivänä 1893 Helsingin yliopiston Wiipurilainen Osakunta järjesti Helsingissä tapahtuman – tukeakseen nimellisesti Viipurin alueella tapahtuvaa kansansivistystä, mutta todellisuudessa kansallismielistä liikettä. *Kullervon* edellisenä vuonna tekemä vaikutus oli niin merkittävä, että Sibelius oli päivänselvä valinta säveltämään ”Viipurilaisen Osakunnan Juhla Arpajaisiin Kansanvalistuksen hyväksi Viipurin läänissä” -kuvaelmamusiikin, joka nykyään tunnetaan yleisesti **Karelia**-musiikkina. Sibelius oli kuitenkin vain yksi monista mukana olleista huomattavista kulttuurihenkilöistä, joista mainittakoon taidemaalari Axel Gallén ja merkittävä runonlaulaja Larin Paraske. Arpajaisissa oli runsaat palkinnot, ja ilta myytiin loppuun. Sibeliuksen johtaman Filharmonisen seuran orkesterin esittämä musiikki lähes hukkuu riehakkaan innostuneen yleisön ilonpitoon.

Sibelius kirjoitti alkusoiton, joka esittelee monia muissa osissa toistuvia teemoja, ja musiikkia soitettavaksi Karjalan eri vuosisatojen historiaa esittävän kahdeksan kuvaelman aikana ja niiden välissä. Näyttämökuvaelmien aiheet ulottuivat kotitunnelmista ja hovin linnakohtauksista taisteluihin (kolmannen kuvaelman kuuluisa marssiteema säesti vieläpä veronkantokohtausta!). Sibelius otti mukaan laulua kahteen kuvaelmaan: kaksi kansanlaulajaa esittää aidon kansanmelodian kuvaelmassa nro 1, ja baritoni laulaa ruotsalaisen kansanballadin neljännessä kuvaelmassa. Seitsemännestä kuvaelmasta on säilynyt kaksi versiota, joiden orkestraatiossa on joitain keskinäisiä eroja. Lisäksi, hän lainasi kahdeksannen kuvaelman lopussa Paciuksen suosittua, isänmaallista laulua *Vårt land* (*Maamme* – josta tuli myöhemmin Suomen kansallislaulu), joka oli niin tunnettu, että yleisö alkoi laulaa sitä spontaanisti mukana.

Tulevina kausina Sibelius johti tästä musiikista monia eri yhdistelmiä, ja 23. marraskuuta 1893 hän päätyi neljään osaan, jotka tulisi julkaisemaan: **Karelia-alkusoiton** ja kolmiosaisen **Karelia-sarjan**, jossa kaksi eloisaa marssia kuvaelmista 3 ja 5 kehystävät surumielistä *Balladia* (kuvaelmasta nro 4, nyt englannintorven korvattessa alkuperäisen baritonisoolon).

1940-luvulla Sibelius poltti suuren osan alkuperäisen *Karelia*-musiikin ainoasta partituurista, mutta siitä huolimatta monet orkesteristemat ovat säilyneet. Vuonna 1965 Kalevi Kuosa teki stemmojen perusteella parituurin, mutta musiikki oli edelleen esittämiskelvoton partituurissa olleiden, monien (usein matalien jousten) stemmojen puutteesta johtuvien tyhjien kohtien vuoksi. Tässä kuultava, Kalevi Ahon tekemä rekonstruktio tuo kuultavaksemme koko teoksen lähellä sen alkuperäistä muotoa.

Helmikuun 17. päivänä 1894 Sibelius johti Turussa konsertin, joka sisälsi kaksi ”uutta” teosta jousille, *Preston* ja *Impromptun*. Tosiasiassa kummatkin uutuudet olivat pikemminkin sovituksia kuin uusia sävellyksiä: *Presto* oli scherzo *B-duuri-jousikvartetosta*, kun taas *Impromptu* oli yhdistelmä edelliseltä vuodelta peräisin olevista viidennestä ja kuudennesta impromptusta pianolle (jotka puolestaan olivat työstetty *Mustasukkaisuuden yöt* -melodraaman materiaalista). Toinen, pelkästään viidennestä pianoimpromptusta tehty jousisovitus on niin ikään säilynyt Suomen kansalliskirjaston kokoelmissa.

Syyskuussa 1899 venäläisviranomaiset kielsivät *Päivälehd*en ilmestymisen, ja tilanne kesti useiden kuukausien ajan. Helsingissä järjestettiin tapahtuma marraskuussa 1899, jossa näennäisesti kerättiin rahaa lehdistön eläkerahastolle, mutta jonka tosiasiallinen tarkoitus oli tukea lehdistön vapautta. Kolmena päivänä olleet julkiset tilaisuudet sisälsivät Ruotsalaisessa teatterissa järjestetyn varainkeruugaalan (4. marraskuuta ja uudestaan kaksi päivää myöhemmin), jossa oli Suomen historiaa esitteleviä kuvaelmia. Sibeliusa pyydettiin tekemään ja johtamaan tilaisuuden musiikki, ja hän teki preludin, jokaista kuutta kuvaelmaa esittelevää musiikkia, ja joitain tahteja soitettavaksi viidennen kuvaelman aikana. Kuten *Karelian* ensiesitys kuutta vuotta aikaisemmin, teoksen *Musiikkia Sanomalehdistön päivien juhlanäytäntö*n ensi kerran esitelty gaalailta oli kohokohta Helsingin sosieteettikalenterissa.

Toisin kuin *Karelia*-musiikki, *Musiikkia Sanomalehdistön päivien juhlanäytäntö*n oli täysin soitinmusiikkia, mutta niiden aihevalinnat ovat toisiaan vastaavia:

Väinämöinen soittamassa kannelta, Henrik-piispa tuomassa kristinuskoa Suomeen, hovikohtaus Turun linnassa, jaksoja 30-vuotisesta sodasta (1618-48) ja Isoviha (venäläisten miehittäessä Suomen 1700-luvun alussa). Suuri finaali oli ”Suomi herää” – *Finlandian* alkuperäismuoto – joka esitteli Suomen historian johtavia hahmoja edeltävältä vuosisadalta ja, jokseenkin eriskummallisesti, höyryveturin. *Finlandiasta* tuli pian itsessään suosittu konserttikappale, ja vuonna 1911 Sibelius muokkasi musiikkia kuvaelmista 1, 4 ja 3 muodostaakseen teoksen *Scènes historiques (Historiallisia kuvia)* ensimmäisen kokoelman.

Konsertissa Helsingin Seurahuoneella (nyk. kaupungintalo) 23. lokakuuta 1894 Robert Kajanus johti ensiesityksen orkesteriteoksesta *Menuetto*, jonka Sibelius oli laatinut Wienissä suorittamiensa opintojensa aikana tehdystä pianomenuetista, ja sama materiaali päättyi myöhemmin *Kuningas Kristian II* -musiikkiin. On hyvin todennäköistä, että orkesterimenuetti syntyi Kajanuksen ehdotuksesta.

Vuonna 1896 Sibelius sävelsi kantaatin tsaari Nikolai II:n kruunajaisten johdosta, mutta ensiesitys epäonnistui, ja teos unohdettiin pian. Säveltäjä käytti kuitenkin kantaatin alun puhtaasti orkestraalisesti *Kruunajaismarssina*, todennäköisesti kansankonsertissa Helsingissä.

Heinäkuussa 1900 Filharmonisen seuran orkesteri johtajanaan Robert Kajanus – sekä Sibelius epävirallisen ”nimikkosäveltäjän” ominaisuudessa – lähtivät suurelle Euroopan-kiertueelle, joka alkoi laivamatkalla Tukholmaan. Laivalla Sibelius ryhtyi kirjoittamaan orkesterille *encore*-kappaletta tulevia kiertuekonsertteja varten ja teki sovituksen *Porilaisten marssista*. Kappale perustuu vanhaan melodiaan, ja sitä on laulettu sekä Topeliuksen (1858) että Runebergin (1860) sanoihin; Fredrik Pacius sovitti sen mieskuorolle. Neljä vuotta myöhemmin Kajanus teki marssista oman orkesterisovituksensa.

Harvoin kuultu *Alkusoitto a-molli* – jonka sanotaan sävelletyn yhdessä yössä helsinkiläisessä hotellihuoneessa – tehtiin täydentämään konserttiohjelmaa, jossa oli *toisen sinfonian* ensiesitys maaliskuussa 1902. *Alkusoitto* alkaa laveilla fan-

faareilla, joita seuraa paljon kevyempia ja vapautuneempi *Allegro* (tässä Sibelius käyttää teemaa, johon hän palaa *Voces intimae* -jousikvartetton finaalissa). Lopuksi fanfaarit palaavat, nyt rehevämmässä muodossa.

Harras **Romanssi C-duuri** jousille kirjoitettiin maaliskuussa 1904 ja kantaesitettiin täysin Sibeliuksen musiikista koostuvassa konsertissa Turussa tuon kuukauden 26. päivänä. Kappale on paljolti kirjoitettu helposti soljuvaan, melodiseen tyyliin muistuttaen Griegii tai Tšaikovskia, mutta ensimmäisen teeman harmoninen moniselitteisyys (e-molli/C-duuri) on luonteenomaista kypsälle Sibeliukselle.

Kansallisteatterissa järjestettiin 30.4.1905 läksiäisjuhla Kaarlo Bergbomille – joka 33 vuoden ajan oli toiminut teatterin dynaamisena johtajana sekä näytelmäkirjailijana, kirjallisuuskriitikkona ja dramaturgina – ja hänen Emilie-siskolleen, joka niin ikään oli uhrannut paljon aikaansa ja energiaansa teatterille. Sibeliuksen panokseen lukeutui uusi eloisa orkesterikappale **Cortège**. Kappaleen soidessa näyttelijöiden kulkue pukeutuneena Bergbomin menestyksekkäimpien tuotantojen roolihahmoiksi marssi kunniavieraiden editse.

Viitteitä klassiseen muinaisaikaan voidaan löytää ”tanssi-intermezzosta” **Pan ja kaiku**, joka sävellettiin keväällä 1906 uuden konserttitalon hyväksi järjestettyyn varainkeruuiltaan (unelma uudesta konserttitalosta jäi toteutumatta vielä useiden vuosikymmenten ajan). Kappale säesti kuvaelmaa, jossa *Hufvudstadsbladetin* mukaan ”Pan ja kaiku nähdään mäellä katselemassa alhaalla laaksossa tanssivia nymfejä”.

Loppuvuonna 1906 Sibelius kirjoitti Vaasassa lyhyen melodraaman **Grevinnans konterfej** (*Kreivittären muotokuva*) tulevaan Kruunupyyn aikuiskoulutuskeskuksen hyväksi järjestettyyn arpajaisiltaan. Sibelius teki lyhyen teoksen, jolle ovat luonteenomaisia rikkumaton rauha ja ihana kauneus.

Viulukonserton tarina sisältää sibeliaanisen legendan ainekset: kuinka rahaton säveltäjä kamppaili vastustaakseen Helsingin kalliiden ravintoloiden houkutusia tarpeeksi kauan saadakseen teoksen valmiiksi; kuinka epätoivoinen rahatilanne

pakotti hänet antamaan teoksen ensiesityksen tunnustetun virtuoosin, alun perin lupauksen ensiesityksestä saaneen Willy Burmesterin sijasta vähäpätöisemmälle soittajalle, Viktor Nováčekille; kuinka Nováčekin virheelliset esitykset helmikuussa 1904 saivat Sibeliuksen korjaamaan konserttoa huomattavasti lyhentäen sitä ja poistaen joitain sen suurimmista teknisistä haasteista (vaikka se säilyikin erittäin vaikeana kappaleena soittaa); ja kuinka sen korjattu versio kantaesitettiin loka-kuussa 1905 Berliinissä Karel Halffrin ja Richard Straussin toimesta, minkä Burmester näki toisena loukkauksena taiteilijapersoonansa kohtaan.

Viulukonserttoa voidaan kenties pitää Sibeliuksen viimeisenä, kansallisromanttiseen tyyliin kirjoitettuna suurena orkesteriteoksena. Niin temaattisesti kuin tunnelmansa puolesta sillä on enemmän yhteistä hänen myöhäiseltä 1880-luvulta peräisin olevien, lämpimän romanttisten kamarimusiikkiteostensa kuin symbolismista innoituksensa saaneiden 1890-luvun sävelrunojensa kanssa. Konsertossa on jotain Tšaikovskin konserton laajuudesta ja ihmisyydestä sekä Mendelssohnin konserton lyyrisyydestä, ja – erityisesti alkuperäisversion kohdalla – se ei Brahmsin tavoin yritä yhdistää solistia ja orkesteria. Ensimmäinen osa on suurimmasta päästä: alkuperäisversiossa sen kesto on lähes 20 minuuttia. Soolo-osuus on täynnä pelottavan virtuoosista tekstuuria ja sisältää kaksi pitkäkökö soolokadenssia, joista ensimmäinen korvaa kehittelyjakson ja joka säilyi konserton lopullisessa versiossa. Toinen kadenssi poistettiin myöhemmin. Suuri osa lyyrisestä, tätä toista kadenssia edeltävän ja siihen sisältyvän musiikin tyylistä on peräisin vuoden 1887 *Korppoo-triosta*, vaikka kadenssilla on paljon yhteistä myös Bachin sooloviulumusiikin kanssa.

Hidas osa on rikkaan ja jalon melodian sisältävä, ilmeikäs ja miettieliäs romanssi. Sibeliukselle luonteenomaiset tehokeinot, kuten lyhyt-pitkä-lyhyt -synkopoinnit (jotka usein ajavat musiikkia säälimättömästi eteenpäin) ja triolit (esim. solistin koristellessa virtuoosisesti melodiaa) palvelevat osan yksilöimisessä kuitenkin ryöstämättä sen vahvasti latautunutta, romanttista välittömyyttä. Alkuperäisversiossa osan lopussa tyyneys rikkoutuu aavemaiseen ja kadenssimaiseen *spiccato*-kuviointiin.

Finaalin poloneesimainen luonne palaa teoksiin kuten *jousikvartetto Es-duuri* vuodelta 1885 ja *sarja E-duuri viululle ja pianolle* vuodelta 1888, mutta osassa on lisänä maanläheisyyttä, joka sai englantilaisen musiikkiteeilijä Donald Toveyn kuvailemaan korjattua versiota värikkäästi ”jääkarhujen poloneesiksi”. Erityisesti alkuperäisversiossa osa edellyttää solistilta virtuositeetin täyttä käyttämistä. Se vaatii täydellistä instrumentin hallintaa ja on raa’an anteeksiantamaton teknisten puutteiden suhteen. Kun Sibeliukselta kysyttiin, kuinka teos tuli esittää, hän vastasi, että se tulee ”soittaa täydellisellä hallinnalla. Nopeasti, totta kai, mutta ei sen nopeammin kuin että se voidaan soittaa täydellisesti *von oben*”.

Lokakuussa 1911 Sibelius vieraili Pariisissa, jossa hän – sen lisäksi että luki luonnoksia *neljänteen sinfoniaansa* – työsti uudelleen vuonna 1894 säveltämänsä kuorosarjan *Rakastava* kappaleeksi jousiorkesterille, triangelille ja patarummuille. Hän säilytti ja laajensi temaattista materiaalia ja muutti sen hyvin idiomaattiseksi, rytmisesti hienovaraiseksi jousitekstuuriksi. Tämä versio *Rakastavasta* säilyi kustantamattomana: pian lähetettyään teoksen kustantajalleen Breitkopf & Härtelille, Sibelius vaati sitä takaisin kirjoittaen, että ”sävellyksen sisältö on hyvä, mutta sovituksen tulee olla toisenlainen”, ja hän merkitsi Pariisin-partituuriin: ”Sovitus *ei* ole hyvä!” Kotona Järvenpäässä hän rukkasi sarjan nopeasti luoden yhden hienostuneimmista ja jaloimmista orkesteriteoksistaan. Verrattuna Pariisin-versioon, sooloviulun ja sellon osuudet ovat muotoiltu toisin (ja joissain tapauksissa muutettu täysin), ja kaikki kolme osaa ovat eri sävellajeissa, toinen osa on saanut uuden lopun, ja ylimenojakso kolmanteen osaan on huomattavasti tiiviimpi.

Sibelius työsti joko vuoden 1913 lopussa tai 1914 alussa suunnittelemaansa kolmiosaista orkesterisarjaa, josta vain toinen ja kolmas osa on säilynyt. Hän kirjoitti myöhemmin nimilehdelle ”*Fragmentteja sarjasta orkesterille 1914 / Aallottariin edeltäjä*”. Toisen osan temaattinen materiaali, *Tempo moderato*, ei liity *Aallottariin*, mutta on sen sijaan käytetty varsin epätavallisen nimisessä pianokappaleessa *Till trånaden* (*Kaipaakselle*, valmistunut 28.11.1913). Sen melodiset ääriviivat ovat

hyvin tyypillistä Sibeliusta fraasien lopuista löytyvine trioleineen ja laskevine kvintteineen. Pidemmästä kolmannesta osasta, *Allegro*, löydämme paljon materiaalia, jota käytettiinkin *Aallottarissa*, esimerkiksi sävelrunon pääteema huiluilla ja aaltojenomaiset triolit jousilla, vaikkakin melko alkukantaisessa ja kehittymättömässä muodossa. Tämän osan yleismuoto on myös lähellä julkaistua sävelrunoa.

Ensimmäinen *kahdesta serenadista* viululle ja orkesterille valmistui 23.11.1912. Tämä oli Sibeliuksen ensimmäinen kappale viululle ja orkesterille sitten *viulukonserton* korjatun version seitsemää vuotta aiemmin, ja konserton tavoin serenadinkin alkaa yksinkertaisella, arvokkaalla melodialinjalla. Yleisesti ottaen serenadin soolotekstuuri välttää kuitenkin avointa näytösluontoisuutta ja on taitavasti yhdistetty orkesteriin; musiikilla on myös ilmeinen modaalinen sävy. Kappaleen aisapari g-mollissa valmistui 10.2.1913. Orkesterin elävät dissonanssit lainaavat erityistä purevuutta sen tunnelmalliselle avausteemalle. Tälle teemalle on vastakohtana vilkkaampi, trokeinen aihe, joka muistuttaa teoksen *Öinen ratsastus ja auringonnousu* ensimmäistä osuutta ja *viulukonserton* finaalia. Ilman trumpetteja ja pasuunoita oleva orkestraatio on kummassakin serenadissa kevyt ja selkeä. Nämä hienoksi hiotut jalokivet ovat raa’asti laiminlyödyt konserttisaleissa.

Kaksi vakavaa melodiaa oli alun perin kirjoitettu viululle, vaikkakin ensiesitys 30.3.1916 oli säveltäjän omana sellosovituksena Ossian Fohströmin soittaessa solistina. Modaalinen sävy on luonteenomainen levolliselle *Cantiquelle*, jota alun perin kutsuttiin nimillä ”Ylistyslaulu” tai ”Lauda Sion”; säveltäjä antoi sille myöhemmin latinankielisen alaotsakkeen ”Laetare anima mea” (Ylistä sieluni). Versio viululle ja orkesterille valmistui loppuvuodesta 1914, ja sovitus viululle ja pianolle pian sen jälkeen. Levottomuuden tunne on luonteenomainen toiselle kappaleelle, *Devotion*. Se valmistui kesäkuussa 1915, ja tällä kertaa versio viululle ja pianolle tuli ensin, ja versio orkesterille seurasi muutamien päivien sisällä; säveltäjä lisäsi nyt alaotsakkeen ”Ab imo pectore” (Kaikesta sydäimestäni). *Vakavien melodoiden* julkaisuajankohtaan mennessä vuonna 1922, selloversion alkuperäistä soolo-osuutta

ei ollut onnistuttu löytämään. Käsikirjoitus löysi tiensä venäläisen filologi Andrei Rudnievin kokoelmaan Pietarissa, ja se palautettiin Suomeen vuonna 1952. Tällä levyllä Marko Ylönen soittaa Sibeliuksen alkuperäisen sello-osuuden Rudnievin käsikirjoituksen mukaisesti.

Vuoden 1917 alussa Sibelius ryhtyi tekemään sarjaa *Humoreskeja* viululle ja orkesterille. Kyseessä oli valtavan vaikea ajanjakso hänen elämässään, niin henkilökohtaisesti kuin ammatillisestikin. Ensimmäisen maailmansodan aikana hän ei saanut merkittäviä rojaltituloja suurista teoksistaan, ja kamppaillessaan *viidennen sinfoniansa* toisen korjauksen kanssa, hänen oli pakko kirjoittaa lukemattomia miniatyyreja myytäväksi paikallisille kustantajille. Eläessään melko eristäytyneenä Järvenpäässä, hänellä ei myöskään ollut tarpeeksi itsehillintää pysyäksensä poissa alkoholista. Mitkään näistä murheista eivät kuitenkaan ole havaittavissa *Humoreskeissa*. Jonkin aikaa hän harkitsi kutsuvansa niitä ”Impromptuiksi” tai ”Lyyrisiksi tansseiksi”, ja viimeksi mainittu kuvaakin hyvin niiden luonnetta.

Humoreskilla nro 1 d-molli on masurkan luonne. Alkuperäismuodossaan sen orkestraatio oli erityisen herkullinen (sordinoidut jouset ja harppu). Orkesteripartituuri ja -stemmat hukkuivat myöhemmin (hyvä kopio löytyi Sibeliuksen perheen Helsingin yliopistolle vuonna 1982 lahjoittamasta käsikirjoituskokoelmasta) ja Sibeliuksen piti kirjoittaa uudelleen orkesteristemmat joulukuussa 1940 ollutta esitystä varten; ei liene yllättävää, että nämä poikkesivat monien yksityiskohtien osalta alkuperäisestä. Sooloviuluosuus vuodelta 1917 oli säilynyt ja jäi muuttumattomaksi. *Humoreskilla nro 2*, jännittyneellä virtuoosikappaleella D-duurissa, on lähes *moto perpetuo* -luonne. *Humoreskeilla 3 ja 4*, kummatkin g-mollissa, säestävä orkesteri koostuu pelkistä jousista. *Humoreskilla nro 3* on gavotin luonne, ja solistilla on siinä erittäin vaativia kaksoisotteita ja arpeggioita, kun taas *nro 4* palvelee ”hitaana osana” melankolisesti ja täynnä intensiteettiä. Kokoelman kohokohta on *nro 5*, todella ylenpalttinen kappale Es-duurissa; yhdessä kohtaa sooloviulu saavuttaa lähes piccolomaisen äänenväarin soittaessaan päätemaa huiluaanin. Viimeinen

humoreski viululle ja orkesterille g-mollissa valmistui marraskuussa 1918. Sibeliaanisen luonteenomaiset motiivit on tässä kudottu yhteen vaatimattomaan ja hyvin säästeliääseen säestykseen, jossa jousien lähes mekaaninen *staccato* on hallitsevana piirteenä.

Sibelius kirjoitti **Promootiomarssin** Helsingin yliopiston promootioon vuonna 1919. Tämä on yllättävän lyyrinen kappale, jossa on samaa helposti etenevää melodisuutta kuin mitä hän oli esittänyt kappaleessa *Cortège* (kummatkin ovat aurinkoissessa D-duurissa). Yliopiston juhlasalissa pidettyjen juhlallisuuksien yhteydessä ollut esitys 31. toukokuuta ei saanut säveltäjän hyväksyntää. ”Kajanus, joka johti kappaleen, tahtoi – tämä on tosiasia – tappaa sen. Hän otti sen pyynnöstäni huolimatta liian nopeasti, niin että koko *con grandezza* katosi.”

Kuninkaallinen preussilainen jääkäripataljoona 27 koostui suomalaisista isänmaallisista vapaaehtoisista, jotka palvelivat Saksan armeijan riveissä vuosina 1916-17. Elokuussa 1917 joukkojen keskuudessa järjestettiin rykmenttilaulun tekstikilpailu; Heikki Nurmion voittoisa teksti salakuljetettiin Suomeen, ja Sibelius sävelsi siihen salassa teoksensa **Jääkärien marssi** (Sibelius piti nimensä poissa ensimmäisestä painoksesta) alun perin mieskuorolle ja pianolle. Pianoversion ensiesitys oli yksityistilaisuudessa Helsingissä lokakuussa 1917, ja orkesteriversio tehtiin seuraavana vuonna. Marssissa on suurta voimaa ja tarttuva melodia, minkä johdosta se on varmistanut paremman tunnettuuden maailmalla kuin muut vastaavanlaiset teokset, mm. *Ateenalaisten laulu* ja *Har du mod?*.

Vuonna 1914 Sibelius oli tehnyt kokoelman pianokappaleita, jotka hän nimesi puiden mukaan (op. 75). Viimeisen kappaleen nimi oli *Syringa* (suom. *Syreeni*); vuonna 1919 hän muokkasi ja laajensi sitä paljon ja antoi sille nimen **Valse lyrique**. Orkesteriversio on peräisin helmikuulta 1920. Se on aurinkoinen, huoleton kappale, joka kulkee enemmän Tšaikovskin kuin Johann Straussin hengessä. **Autrefois** on musiikki Hjalmar Procopén runoon, jonka Sibelius sävelsi syksyllä 1919 Gösta Stenmanin Helsingissä sijaitsevan gallerian avajaisia varten. Se on 1700-

luvun maalaismaisemaa kuvaava pastissi, alun perin kahdelle sopraanolle ja pienelle orkesterille. Mikäli laulajia ei ole käytettävissä, näiden stemmat (hyvin vähän muutettuna) voidaan esittää kahdella klarinetilla. Tammikuussa 1922 Sibelius viimeisteli kappaleen *Valse chevaleresque*. Hänen vaimonsa Aino ei salaillut inhoaan kappaletta kohtaan, nähden sen aviomiehensä pahimpien alkoholististen hurjastelujen symbolina, mutta säveltäjän elinikäisen ystävän Walter von Konowin mukaan Sibelius oli improvisoinut tätä nimenomaista valssia monia vuosia aiemmin Firenzessä, innoittuen Uffizin galleriassa eräässä kruunussa näkemästään timanttien loisteesta.

Vuoteen 1921 mennessä enenevässä määrin vapiseva käsi teki säveltämisen Sibeliukselle jo fyysisesti hankalaksi. Tuona vuonna syntyi *Suite mignonne* kahdelle huilulle ja jousiorkesterille, josta tuli ensimmäinen kolmesta tämänkaltaisesta, pohjimmiltaan hyvätuulisesta ja vaatimattomasta teoksesta; kaikista näistä on myös olemassa soolopianoversio. *Suite mignonne* ei ole niin avoimesti pastissi kuin *Autrefois*, mutta sillä on joka tapauksessa pastoraaliluonne ja tyylillinen samankaltaisuus Tšaikovskin balettimusiikin kanssa. Teos toimi Sibeliukselle myös kanavana ilmentää kiinnostustaan tanssimusiikkia kohtaan. Avausosan *Petite scène* rytmisesti hämärät avaustahdit väistyvät pian elegantin ja kultivoidun valssin tieltä. Aina opiskeluvuosistaan lähtien Sibelius oli pystynyt tekemään mukaansatempaavia polkkia, ja *Suite mignonnen* keskiosa on juuri tällainen kappale. Kolmas osa *Epilogue* pyörrähtelee eloisassa 6/8-pulssissa huolettomalla viehätysvoimallaan, ja vain loppua kohden mentäessä tunnelma muuttuu hetkeksi synkemmäksi.

Suite champêtre valmistui vuonna 1922. ”Kyllä se on hyvä omassa lajissaan”, oli Sibeliuksen päiväkirjaansa merkitsemä oma arvio tästä kolmiosaisesta jousiorkesterikappaleestaan. Teoksen avaava *Pièce caractéristique* perustuu yksinkertaiseen, marssimaiseen motiiviin, joka kerää vauhtia ja intensiteettiä, kunnes siitä tulee lennokas tanssi; vain huippukohdassaan se antaa tilaa muutamalle tahdille lyyrisempää musiikkia. Hitaan osan otsikko, *Mélodie élégiaque*, on täysin riittävä

kuvaamaan osan sisältöä. Finaali, *Danse*, lähestyy kansantyyliä, ja sooloviulu tarjoaa muistuman varhaisemmista humoreskeista.

Myöhemmin samana vuonna Sibelius viimeisteli teoksen *Suite caractéristique*, jossa harppu lisää sointiväriä jousiorkesteriin. Jossain vaiheessa Sibelius suunnitteli melko komeilevia nimiä teoksen osille – *Danse passionnée*, *Danse romantique* ja *Danse chevaleresque* – mutta hylkäsi ne myöhemmin. Valssinomainen ensimmäinen osa, *Vivo*, on temaatteisesti hyvin lähellä tulossa olevan *seitsemännen sinfonian Allegro moderato* -jaksoa ja kuten sinfoniassakin, se sisältää pitkän, asteittaisen *accelerandon*. Toista osaa, *Lento*, hallitsevat lempeät, huokailevat motiivit, kun taas finaalisissa, *Comodo*, eloisat ja tanssilliset rytmit ovat tärkeässä osassa.

Maaliskuun 9. päivänä 1925 Helsingissä järjestettiin konsertti Mannerheimin Lastensuojeluliiton toiminnan tukemiseksi. Konserttiin osallistuneen kuuluisan soittilaan ja valtiomiehen, Carl Gustaf Emil Mannerheimin henkilökohtaisesta pyynnöstä Sibelius johti monia pikkukappaleitaan päättyen uutuuteen: *Morceau romantique sur un motif de M. Jakob de Julin*, joka perustuu teollisuusmies Jakob von Julinin valssiteemaan. Kappaleesta on olemassa myös pianoversio, joka todennäköisesti tehtiin ensin. Kopio käsikirjoituksesta Sibeliuksen ja Mannerheimin allekirjoittamana myytiin myöhemmin lasten hyvinvointityön hyväksi.

Alkuvuonna 1929 Sibelius sävelsi joukon lyhyitä instrumenttikappaleita vastauksena newyorkilaisen kustantajan Carl Fischerin ehdotukseen. Tyyllillisesti nämä kappaleet näyttävät olevan merkinä uudesta radikaalista jaksosta repivine motiiveineen ja rohkeine harmonioineen. Näistä orkesterin vaatii ainoastaan *sarja viululle ja jousiorkesterille*. Tavallisuudesta poiketen, ja epäilemättä Fischeriä ajatellen, kaikilla sarjan osilla on englanninkielinen nimi: *Country Scenery* (Maalaismaisema), *Serenade: Evening in Spring* (Serenadi: Kevätilla) ja *In the Summer* (Kesällä). Huolimatta Sibeliuksen uudesta, tiivistävästä muotokielestä, sarja on vuoroin maalaismainen, tanssillinen ja idyllinen. Fischer kieltäytyi kuitenkin julkaisemasta teosta, ja Sibelius kirjoitti myöhemmin partituuriin: ”Luonnos. Uudel-

leentyöstettävä!”. Joistain lyijykynällä käsikirjoitukseen tehdyistä merkinnöistä huolimatta tämä korjaustyö ei koskaan valmistunut.

Andante festivo jousiorkesterille ja patarummuille on sovitus vuodelta 1922 peräisin olevasta jousikvartetikappaleesta, jonka Sibelius sävelsi säynätsalolaisen tehtaan 25-vuotisjuhliin. On esitetty, että osa kappaleen musiikillisesta materiaalista on peräisin luonnoksista, jotka Sibelius oli tehnyt 1900-luvun alussa suunnittelemaansa *Marjatta*-oratorioon. Vuonna 1938, kun *New York Timesin* kriitikko Olin Downes suostutteli Sibeliuksen johtamaan yhden teoksensa suorassa Atlantin ylittävässä radiolähetyksessä 1.1.1939 New Yorkin maailmannäyttelyn kunniaksi. Tuolloin 73-vuotias Sibelius ei ollut johtanut orkesteria yli vuosikymmeneen. Mutta nyt, vain yhden harjoituksen jälkeen, hän johti Radio-orkesteria, ja tapahtuma nauhoitettiin – tämä on ainoa säilynyt äänidokumentti Sibeliuksen kapellimestaritaiteesta.

Vuonna 1922 perustettiin uusi, ensimmäinen Venäjän valtakauden (1809-1917) jälkeen perustettu vapaamuurariloosi, ja Sibeliuksesta tuli sen jäsen. Tammikuussa 1927 – loosin antaman avokätisen korvauksen kannustamana – hän teki sarjan vapaamuurarilauluja tenorille ja harmonille. Vuosien varrella hän korjasi ja laajensi musiikkia, ja jotkut osat vaativat mieskuoron. Sibelius sävelsi juhlallisen hymnin *Processional* (alkuperäiseltä nimeltään *Salem*) Viktor Rydbergin tekstiin. Kuorosoituksen teki Amerikassa Channing Lefebvre, ja vuonna 1938 Sibelius teki säestyksestä orkesterisovituksen. Sovituksen tuplatessa kauttaaltaan laulustemman, se sopii täysin esitettäväksi konsertissa sellaisenaan.

Kuten näillä levyillä kuultava musiikki osoittaa, Sibeliuksen orkesterimusiikki säilytti tuoreutensa ja elinvoimaisuutensa läpi säveltäjän koko uran, jopa vaatimatoman mittakaavan teosten ollessa kyseessä. ”En näet ole laillisesti vihitty orkesteriin, vaan olen sen rakastaja.

© Andrew Barnett 2009

Leonidas Kavakos on yksi tämän hetken kysytyimmistä viulisteista. Hän aloitti viuluopintonsa viisivuotiaana ja jatkoi niitä Kreikkalaisessa konservatoriossa opettajanaan Stelios Kafantaris. Kavakos voitti Kansainvälisen Sibelius-viulukilpailun vuonna 1985 ja tämän jälkeen sekä Naumburg-säätiön kilpailun New Yorkissa ja Paganini-kilpailun Genovassa. Nykyään hän esiintyy ympäri maailman parhaiden orkestereiden ja kapellimestareiden kanssa ja on myös vakioesiintyjä maailman johtavilla festivaaleilla. Kavakosin uraan vaikuttaneista kapellimestareista mainittakoon Sir Andrew Davis, Charles Dutoit, Valeri Gergijev, Esa-Pekka Salonen, Jevgeni Svetlanov ja Osmo Vänskä. Vuonna 2007 Leonidas Kavakos aloitti Camerata Salzburgin taiteellisenä johtajana.

Korealaissyntyinen **Dong-Suk Kang** meni vuonna 1967 New Yorkiin opiskellakseen Juilliard Schoolissa ja myöhemmin Curtis-instituutissa opettajanaan Ivan Galamian. Kennedy Centerin debyyttinsä jälkeen ja esiinnyttyään Seiji Ozawan kanssa hän sijoittui kärkisijoille monissa kansainvälisissä viulukilpailuissa, mm. Carl Flesch -kilpailussa Lontoossa ja Kuningatar Elisabeth -kilpailussa Brysselissä. Hyvin menestyksekkään uransa aikana hän on esiintynyt monien maailman huippuorkestereiden solistina Los Angelesista ja Philadelphiasta Lontoon, Pariisiin ja Pietariin yhdessä joidenkin aikamme huomattavimpien kapellimestarien kanssa.

Vuodesta 1999 Sinfonia Lahden konserttimestarina toiminut **Jaakko Kuusisto** opiskeli viulunsoittoa Sibelius-Akatemiassa ja Indianan yliopistossa. Hän voitti Kuopion viulukilpailun vuonna 1989, ja on myös saavuttanut huippusijoituksia useissa kansainvälisissä viulukilpailuissa. Vuodesta 2005 lähtien Kuusisto on myös toiminut Oulu Sinfonian kapellimestarina päävierailijan ominaisuudessa. Hän on johtanut myös mm. Sinfonia Lahtea, Tapiola Sinfoniettaa ja Tallinnan kamariorkesteria. Kuusiston sävellyksistä mainittakoon hänen toinen oopperansa *Koirien Kalevala*, joka oli suurmenestys Savonlinnan Oopperajuhlilla vuosina 2004, 2005 ja 2007.

Marko Ylönen opiskeli Sibeliuss-Akatemiassa ja Baselin musiikkiakatemiassa. Hän on voittanut palkintoja arvostetuissa kilpailuissa, mm. Tšaikovski-kilpailussa Moskovassa (1990). Vuonna 1996 hän voitti Concert Artist Guild -kilpailun New Yorkissa. Ylönen on esiintynyt laajasti solistina ja kamarimuusikkona Euroopassa, Australiassa, Uudessa-Seelannissa ja Yhdysvalloissa, ja on kantaesittänyt useita teoksia. Hän on toiminut Tapiola Sinfoniettaa äänenjohtajana, Radion sinfonia-orkesterin 1. soolosoittajana ja Uusi Helsinki -kvartetin jäsenenä. Vuodesta 2000 lähtien hän on ollut lehtorina Sibeliuss-Akatemiassa. Marko Ylönen oli Korsholman musiikkijuhlien taiteellinen johtaja vuonna 2003.

Sinfonia Lahti on yhdessä Osmo Vänskän (ylikapellimestari 1988-2008) kanssa kehittänyt yhdeksi Euroopan merkittävistä orkestereista. Orkesterin taiteellisenä neuvonantajana syksystä 2008 lähtien toimii Jukka-Pekka Saraste. Vuodesta 2000 lähtien orkesterin koti on ollut puinen Sibeliustalo, jonka pääsalin kansainvälisesti kiitetyn akustiikan on suunnitellut Artec Consultants Inc, New York. Orkesteri on tehnyt BIS-levymerkille monia menestyksekkäitä levytyksiä, joista se on saanut useita kansainvälisiä levypalkintoja (mm. Grand Prix du Disque 1993, *Gramophone Award* 1991 ja 1996, Cannes Classical Award 1997 ja 2001 sekä Midem Classical Award 2006). Orkesteri on saanut levytyksistään myös kaksi platinalevyä ja useita kultalevyjä, mm. Sibeliuksen *viulukonserton* alkuperäisversion sisältävästä levytään (1992). Orkesteri on esiintynyt lukuisilla musiikkifestivaaleilla, mainittakoon BBC Proms Lontoossa ja Valkeat yöt -festivaali Pietarissa. Orkesteri on esiintynyt myös mm. Amsterdamin Concertgebouw'ssa, Wienin Musikvereinissa ja Berliinin filharmoniaissa, ja lisäksi se on tehnyt konserttavierailuja mm. Espanjaan, Japaniin, Saksaan, Yhdysvaltoihin ja Kiinaan. Japanilaiset kriitikot valitsivat Tokiossa esitetyn Sibeliuksen *Kullervon* vuoden 2003 parhaaksi klassisen musiikin esitykseksi Japanissa. Sinfonia Lahti järjestää Sibeliustalossa joka vuosi syyskuussa kansainvälisen Sibeliuss-festivaalin.

Osmo Vänskä, Sinfonia Lahden ylikapellimestari vuosina 1988-2008, on vuodesta 2003 lähtien ollut Minnesotan orkesterin taiteellinen johtaja. Sinfonia Lahden kanssa Vänskä on tehnyt määrätietoista ja tavoitteellista työtä vuodesta 1988 lähtien (päävierailija 1985-88). Vänskä on ollut vuosina 1996-2002 myös BBC:n Skottilaisen sinfoniaorkesterin ylikapellimestari. Hän on niin ikään toiminut myös Tapiola Sinfoniettan sekä Islannin sinfoniaorkesterin taiteellisena johtajana. Osmo Vänskä suoritti kapellimestarin tutkinnon Sibelius-Akatemiassa 1979. Hänen kansainvälinen uransa käynnistyi Ranskassa Besançonin kansainvälisen kapellimestarikilpailun voiton myötä vuonna 1982. Vänskä on kuluneen vuosikymmenen aikana johtanut kaikkialla Euroopassa sekä Japanissa, Yhdysvalloissa ja Australiassa. Muusikon uransa hän aloitti klarinetistina. Hän on tehnyt lukuisia levytyksiä, joiden joukossa on runsaasti palkittuja Sibeliuksen levytyksiä Sinfonia Lahden kanssa BIS-levymerkille. Vänskä palkittiin Pro Finlandia -mitalilla vuonna 2000 ja vuonna 2001 Glasgow’n yliopisto nimitti hänet musiikin kunniaatohtoriksi. Toukokuussa 2002 Osmo Vänskälle myönnettiin yksi Britannian arvostetuimmista musiikkipalkinnoista, Royal Philharmonic Society Music Award, tunnustuksena hänen ansioistaan Sibeliuksen ja Nielsenin musiikin tulkkina. Syyskuussa 2005 Vänskä sai Sibelius-Seuran myöntämän Sibelius-mitalin perusteena hänen yhdessä Sinfonia Lahden kanssa tekemänsä pitkäjänteinen työ Sibeliuksen musiikin esittäjänä ja levyttäjänä.

Göteborgin sinfoniaorkesteri perustettiin vuonna 1905. Yksi orkesterin ensimmäisistä kapellimestareista oli suuri ruotsalaissäveltäjä Wilhelm Stenhammar, joka edisti vahvasti orkesterin pohjoismaista profilia kutsumalla Carl Niesenin ja Jean Sibeliuksen johtamaan omia teoksiaan. Stenhammarin seuraajista mainittakoon Sergiu Comissiona ja Sixten Ehrling. Nykyään orkesterin emeritus-ylikapellimestarina oleva Neeme Järvi oli orkesterin ylikapellimestari vuosina 1982-2004, ja hänen kaudellaan orkesterista tuli vahva musiikillinen tekijä. Kaudesta 2007/08 lähtien orkesterin ylikapellimestari on Gustavo Dudamel, ja päävierailijoita ovat Christian

Zacharias ja Peter Eötvös. Orkesteri on levyttänyt laajasti BIS-levymerkille, ja sen levyt ovat voittaneet useita kansainvälisiä palkintoja. Tunnustuksena Göteborgin sinfoniaorkesterin roolista ruotsalaisen musiikin lähettiläänä sekä sen korkeasta taiteellisesta tasosta, orkesteri nimitettiin vuonna 1997 Ruotsin kansallisorkesteriksi. Orkesteri tekee jokaisella konserttikaudella merkittäviä kansainvälisiä kiertueita. Kohteina ovat olleet Yhdysvallat, Japani, Kauko-Itä sekä merkittävät eurooppalaiset musiikkikeskukset ja festivaalit kuten BBC Proms ja Salzburgin festivaali.

Neeme Järvi syntyi Tallinnassa ja valmistui Leningradin konservatoriosta vuonna 1960. Hän oli perustamassa Viron radion kamariorkesteria, ja hänet nimitettiin Viron radion sinfoniaorkesterin ylikapellimestariksi vuonna 1963. Emigroiduttuaan Yhdysvaltoihin vuonna 1980 Järvi on ollut yksi maailman kysytyimmistä kapellimestareista. Vuonna 1982 alkoi hänen tiivis suhteensa Göteborgin sinfoniaorkesterin kanssa. Hän lopetti orkesterin ylikapellimestarina vuonna 2004, mutta pysyy emeritus-ylikapellimestarina. Yhtenä maailman eniten levyttäneistä kapellimestareista Neeme Järvi on tehnyt yli 60 levytystä BIS-levymerkille. Hänelle myönnettyistä lukuisista kunnianosoituksista ja palkinnoista mainittakoon kunniaatohtorin arvo Viron musiikkiakatemiasta ja Viron presidentin myöntämä Valtion vaakunan ansiomerkki. Neeme Järvi on myös Ruotsin kuninkaallisen musiikkiakatemian jäsen, ja vuonna 1990 hänet nimitettiin Ruotsin Pohjantähden ritarikunnan komentajaksi.

Lahti Symphony Orchestra

Photo: © Seppo J.J. Sirkka/Eastpress Oy

Zu seinem Schüler Bengt von Törne sagte Sibelius: „Ich selber bin ein Mann des Orchesters. Sie müssen mich nach meinen Orchesterwerken beurteilen.“ Sibelius’ Orchesterschaffen geht indes weit über die Symphonien und Symphonischen Dichtungen hinaus, auf denen seine internationale Reputation beruht: Neben dem zeitlos populären *Violinkonzert* schrieb er eine große Anzahl Suiten, Konzertstücke, Märsche und Musiken für *Tableaux vivants* (Lebende Bilder). In stilistischer Hinsicht reicht das Spektrum dabei von leichtesten Salonminiaturen bis hin zu innigsten Aussagen von großer Tiefe; inhaltlich reichen sie vom Tanzsaal bis zum Schlachtfeld. Bei der Komposition seiner Orchesterwerke folgte Sibelius weder sklavisch der Tradition, noch suchte er Effekte um ihrer selbst willen. „Denken Sie immer daran“, sagte er zu Bengt von Törne, „dass selbst die beste Orchestrierung in dem Moment aufhört gut zu sein, wenn der Komponist sie nicht als Mittel, sondern als Zweck begreift.“

Die *Ouverture E-Dur* und *Scène de ballet* komponierte Sibelius in seinem zweiten Auslandsstudienjahr Anfang 1891 in Wien. Abgesehen von zwei Chorbearbeitungen für Chor und Orchester sind dies die frühesten unter den überlieferten selbständigen Orchesterwerken; ursprünglich waren sie als die ersten beiden Sätze einer Symphonie geplant, die dann nie vollendet wurde. Wenngleich sie keine direkten Volksliedzitate enthält, sind die Themen der in Sonatenhauptsatzform angelegten *Ouverture* in vielem der finnischen Volksmusik verpflichtet. Die *Scène de ballet* ist erheblich kosmopolitischer, handelt es sich doch um einen regelrechten Wirbelwind mit einer berausenden und exotischen Mischung musikalischer Impulse – gewissermaßen ein finnischer Vorläufer von Ravels *La Valse*. Beide Werke wurden 1891 unter der Leitung von Robert Kajanus in Helsinki uraufgeführt.

Das Finnland, in dem Sibelius aufwuchs, war offiziell ein autonomes Großfürstentum des Russischen Reiches, doch in den 1890er Jahren forcierte Russland verschiedene unpopuläre Maßnahmen, die die finnische Autonomie beschränkten. Widerstand gegen die Russifizierung kam in Mode, und patriotische Soireen wurden

populäre Gesellschaftsereignissen. Am 13. November 1893 organisierte die Viipuri-Studentenverbindung der Universität Helsinki einen Festzug durch Helsinki – vor-geblich sollte damit die Volksbildung in der Provinz Viipuri (Wiborg) unterstützt werden, tatsächlich aber handelte es sich um eine nationalistische Kundgebung. Der Eindruck, den im Vorjahr *Kullervo* hinterlassen hatte, war so groß, dass die Wahl eines Komponisten für die „Bühnenmusik für ein Fest und eine Lotterie zugunsten der Volksbildung in der Provinz Viipuri“ – heute besser bekannt als ***Karelia***-Musik – auf der Hand lag. Sibelius war freilich nur einer von vielen prominenten Kulturschaffenden, die mitwirkten, darunter etwa der Maler Axel Gallén und die bedeutende Runensängerin Larin Paraske. Die Lotterie lockte mit großzügigen Preisen; schnell war der Abend ausverkauft. Die Musik, gespielt vom Orchester der Philharmonischen Gesellschaft unter Sibelius' Leitung, wurde von einem begeistert lärmenden Publikum nahezu übertönt.

Sibelius schrieb eine Ouvertüre (die etliche der Themen, die in anderen Sätzen wiederkehren, vorstellt) sowie Musik, die während und zwischen acht der Tableaus gespielt wurde, die, quer durch die Jahrhunderte, Episoden aus der karelischen Geschichte darstellten. Die Sujets dieser Bühnentableaus reichten von häuslichen Szenen und höfischen Episoden bis hin zu Schlachten (das berühmte Marschthema in Tableau 3 gar begleitete die Darstellung einer Steuereintreibung!). Sibelius sah in zwei Tableaus Gesang vor: In Tableau 1 tragen zwei Volkssänger eine authentische Runen-Melodie vor; in Tableau 4 singt ein Bariton eine schwedische Volksballade. Die Musik zum siebten Tableau ist in zwei Fassungen überliefert, die sich in ihrer Instrumentation etwas unterscheiden. Darüber hinaus zitierte Sibelius Pacius' populäres patriotisches Lied *Vårt land* (*Maamme/Unser Land* – die spätere finnische Nationalhymne) am Ende des achten Tableaus; dieses Lied war so bekannt, dass das Publikum sogleich mit einstimmte.

Im Laufe der folgenden Konzertsaisons dirigierte Sibelius unterschiedliche Auszüge aus der Partitur, und am 23. November 1893 fand er zu den vier Sätzen, die er

schließlich für die Publikation vorsah: die ***Karelia-Ouverture*** und die dreisätzige ***Karelia-Suite***, in der die beiden lebhaften Märsche aus den Tableaus 3 und 5 die melancholische Ballade (Bild 4; das Englischhorn ersetzt hier den Bariton des Originals) umrahmen.

In den 1940er Jahren verbrannte Sibelius einen Großteil der einzigen vorhandenen Partitur der originalen Karelia-Musik, wenngleich viele Orchesterstimmen erhalten sind. 1965 übertrug Kalevi Kuosa diese Stimmen in eine Partitur, in der etliche Leerstellen (oftmals in den tiefen Streichern) fehlende Partien markieren – die Musik blieb unaufführbar. Die hier eingespielte Rekonstruktion von Kalevi Aho gestattet uns, die gesamte Musik in einer nah an das Original reichenden Form zu hören.

Am 17. Februar 1894 leitete Sibelius ein Konzert in Turku, das zwei „neue“ Werke für Streicher enthielt – ein ***Presto*** und ein ***Impromptu***. Tatsächlich handelte es sich in beiden Fällen eher um Bearbeitungen als um neue Kompositionen: Das *Presto* war das Scherzo aus dem *Streichquartett B-Dur*, während das *Impromptu* die Klavier-Impromptus Nr. 5 und 6 aus dem Vorjahr kombinierte (die ihrerseits auf Material aus dem *Melodram aus „Nächte der Eifersucht“* basierten). Die Finnische Nationalbibliothek bewahrt eine andere Streicherbearbeitung nur des fünften Klavier-Impromptu auf.

Im September 1899 verboten die russischen Machthaber die Zeitung *Päivälehti* – ein Zustand, der mehrere Monate anhalten sollte. Im November 1899 wurde ein Festzug anberaumt, mit dem man angeblich Geld für den Pensionsfonds sammeln wollte, sein wahrer Zweck aber bestand darin, Unterstützung für die Pressefreiheit zu organisieren. Im Rahmen der dreitägigen Veranstaltungsreihe fand eine Benefiz-Gala im Schwedischen Theater statt (4. November, zwei Tage darauf wiederholt), bei der Tableaus Stationen der finnischen Geschichte illustrierten. Man bat Sibelius, Musik für dieses Ereignis zu komponieren und zu dirigieren; er lieferte ein Vorspiel, Einleitungsmusik für jedes der sechs Tableaus sowie einige Takte, die

während des fünften Tableaus gespielt wurden. Wie die Premiere von *Karelia* sechs Jahre zuvor, war auch die Gala, bei der die *Musik zu den Pressefeiern* erstmals erklang, ein Highlight im gesellschaftlichen Leben Helsinkis.

Obleich rein instrumental, ist die *Musik zu den Pressefeiern* inhaltlich doch mit der *Karelia*-Musik vergleichbar: Väinämöinen (der ehrwürdige Zauberer aus dem *Kalevala*) spielt Kantele, Bischof Heinrich bringt das Christentum nach Finnland, eine Szene am Hof von Turku, Episoden aus dem Dreißigjährigen Krieg (1618–48) und dem „Großen Unfrieden“ (russische Besetzung Finnlands Anfang des 18. Jahrhunderts). Das prachtvolle Finale war *Finnland erwacht* – die Urform von *Finlandia* –, in dem wichtige Gestalten aus der finnischen Geschichte des 19. Jahrhunderts sowie, etwas bizarr, eine Dampflokomotive eine Rolle spielten. *Finlandia* erlangte bald als eigenständiges Konzertstück Popularität; aus der Musik zu den Tableaus 1, 4 und 3 wurde 1911 die erste Folge der *Scènes historiques*.

Bei einem Konzert in Helsinkis Seurahuone (dem heutigen Rathaus) am 23. Oktober 1894 dirigierte Robert Kajanus die Uraufführung eines *Menuetto* für Orchester, das Sibelius aus einem Klaviermenuett aus der Wiener Studienzeit entwickelt hatte; dieses Material sollte schließlich in die Schauspielmusik zu *König Kristian II.* eingehen. Aller Wahrscheinlichkeit nach geht das Orchestermenuett auf Kajanus' Anregung zurück.

1896 komponierte Sibelius eine *Kantate zur Krönung Zar Nikolaus II.*, doch die Uraufführung war ein Misserfolg und das Werk bald vergessen. Den Anfang der Kantate indes nutzte der Komponist zu einem rein orchestralen *Krönungsmarsch*, der in dieser Form wohl erstmals bei einem „Populärkonzert“ in Helsinki aufgeführt wurde.

Im Juli 1900 brachen das Orchester der Philharmonischen Gesellschaft und ihr Dirigent Robert Kajanus mit Sibelius – sozusagen der inoffizielle „Composer in Residence“ – zu einer großen Europatournee auf, deren erste Station sie per Schiff nach Stockholm führte. An Bord machte Sibelius sich daran, das Orchester für die

anstehenden Konzerte mit einer Zugabe zu versorgen, und fertigte eine Bearbeitung von ***Porilaisten marssi (Marsch der Björneborger)*** an. Man sang den auf einer alten Weise basierenden Marsch (der heute bei offiziellen Anlässen mit Beteiligung des finnischen Präsidenten gespielt wird) auf Worte von Topelius (1858) und Runeberg (1860); Fredrik Pacius legte eine Bearbeitung für Männerchor vor. Vier Jahre später fertigte Kajanus eine eigene Orchesterbearbeitung an.

Die selten gehörte (und angeblich in einer einzigen Nacht in einem Hotelzimmer in Helsinki entstandene) ***Ouverture a-moll*** wurde komponiert, um das Programm bei der Uraufführung der *Zweiten Symphonie* im März 1902 aufzufüllen. Die Ouverture beginnt mit breiten Fanfaren, auf die ein *Allegro* in einer weitaus unbeschwerteren, entspannteren Stimmung folgt (Sibelius verwendet hier ein Thema, das er im Finale seines Streichquartetts *Voces intimae* wieder aufgreifen sollte). Schließlich kehren die Fanfaren in üppigerer Instrumentation wieder.

Die tief empfundene ***Romanze C-Dur*** für Streicher wurde im März 1904 komponiert und am 26. desselben Monats bei einem Konzert mit Werken ausschließlich von Sibelius in Turku uraufgeführt. Weite Teile des Stücks zeigen einen fließend-melodiosen Stil, der an Grieg oder Tschaikowsky denken lässt, doch die harmonische Ambivalenz des ersten Themas (e-moll/C-Dur) ist typisch für den reifen Sibelius.

Am 30. April 1905 veranstaltete das Finnische Nationaltheater eine Abschiedsfeier für Kaarlo Bergbom – 33 Jahre lang der dynamische Direktor des Theaters und außerdem Dramatiker, Literaturkritiker und Dramaturg – und seine Schwester Emilie, die dem Theater ebenfalls viel Zeit und Energie gewidmet hatte. Einer von Sibelius' Beiträgen war ein lebhaftes neues Orchesterwerk: ***Cortège***. Zu seinen Klängen wandelten Schauspieler in Kostümen aus Bergboms erfolgreichsten Produktionen an den Ehrengästen vorüber.

Anspielungen auf die Welt der klassischen Antike finden sich in dem „Tanz-Intermezzo“ ***Pan und Echo***, 1906 für eine Soiree in Helsinki komponiert, bei der Gelder für einen neuen Konzertsaal gesammelt werden sollten (ein Wunsch, der

noch viele Jahrzehnte unerfüllt bleiben sollte). Das Stück begleitete ein Lebendes Bild, das – so die Zeitung *Hufvudstadsbladet* – „Pan und Echo auf einem Hügel zeigt, wie sie dem Tanz der Nymphen im Tal zusehen.“

Ende 1906 komponierte Sibelius im westfinnischen Vasa das kurze Melodram *Grevinnans konterfej* (*Das Konterfei der Gräfin*) für eine Lotterie-Soiree zugunsten der Volkshochschule in Kronoby – ein Werk von ungestörtem Frieden und erlebener Schönheit.

Die Geschichte des **Violinkonzerts** ist der Stoff, aus dem Sibelius-Legenden sind: Wie der mittellose Komponist sich mühte, der Verlockung der teuren Restaurants in Helsinki lange genug zu widerstehen, um das Stück fertigzustellen; wie seine große Geldnot ihn zwang, die Uraufführung nicht dem angesehenen Virtuosen Willy Burmester (dem er sie ursprünglich versprochen hatte), sondern dem minder guten Geiger Viktor Nováček anzuvertrauen; wie Nováček's unzulängliche Aufführungen im Februar 1904 Sibelius veranlassten, sein Konzert substantiell zu überarbeiten, indem er es kürzte und einige der größten technischen Herausforderungen strich (gleichwohl blieb es ein ungemein schwer zu spielendes Stück), und wie die revidierte Fassung im Oktober 1905 von Karel Halíř und Richard Strauss in Berlin erstaufgeführt wurde – was Burmester als zweite Brückierung seiner künstlerischen Integrität verstand.

Das *Violinkonzert* kann als Sibelius' letztes großes Orchesterwerk in nationalromantischem Stil betrachtet werden. In thematischer und atmosphärischer Hinsicht steht es der gefühlvollen romantischen Kammermusik aus den späten 1880er Jahren näher als den symbolistisch inspirierten Symphonischen Dichtungen der 1890er Jahre. Man spürt die Weite und Humanität des Tschaiowsky-Konzerts und die Lyrik des Mendelssohn-Konzerts; ihm liegt es – zumal in der Originalfassung – nicht daran, Solist und Orchester auf Brahms'sche Art und Weise zu verweben. Der erste Satz ist von gewaltigstem Ausmaß – in der Originalfassung dauert er fast zwanzig Minuten. Der Solopart ist von furchterregend virtuoser Faktur und enthält

zwei umfängliche Kadenzen – die eine ersetzt den Durchführungsteil und wurde in die Letztfassung des Konzerts übernommen, während die andere später gestrichen wurde. Einen Großteil der lyrischen Musik vor und in der zweiten Kadenz kann man bis zum langsamen Satz des „*Korpo*“-*Trio* von 1887 zurückverfolgen, auch wenn die Kadenz in stilistischer Hinsicht oft an Bachs Soloviolinmusik denken lässt.

Der langsame Satz ist eine expressive, nachdenkliche Romanze mit einer gewichtigen, edlen Melodie. Typische Stilmerkmale des Komponisten wie die kurzlang-kurz-Synkopen (die die Musik oft unerbittlich vorantreiben) und die Triolen (z.B. in den virtuoson Verzierungen des Solisten) dienen dazu, den Satz zu individualisieren, ohne ihm die hochaufgeladene romantische Unmittelbarkeit zu nehmen. In der Erstfassung wird die Ruhe am Ende dieses Satzes von einer geisterhaften, kadenzartigen Spiccato-Passage gestört.

Der Polonaisencharakter des Finales greift zurück auf Werke wie das *Streichquartett Es-Dur* (1885) und die *E-Dur-Suite* (1888), hat aber eine zusätzliche Erdverbundenheit, die den britischen Musikwissenschaftler Donald Tovey dazu veranlasste, die revidierte Fassung anschaulich als „eine Polonaise für Eisbären“ zu beschreiben. Der Satz verlangt – zumal in seiner Erstfassung – vom Solisten äußerste Virtuosität und vollendete Beherrschung des Instruments, zugleich verzeiht es nicht die geringste technische Unzulänglichkeit. Auf die Frage, wie der Satz vorzutragen wäre, antwortete Sibelius, er solle „mit absoluter Meisterschaft gespielt werden. Schnell, natürlich, aber nicht so schnell, dass er nicht mehr durchweg von oben gespielt werden kann“.

Im Oktober 1911 besuchte Sibelius Paris, wo er neben der Arbeit an den Korrekturfahnen für die *Vierte Symphonie* eine Chorsuite aus dem Jahr 1894, *Rakastava*, für Streichorchester, Triangel und Pauken umarbeitete. Er behielt und erweiterte das thematische Material und verwandelte es in eine sehr idiomatische, rhythmisch raffinierte Streichertextur. Diese Fassung von *Rakastava* blieb unveröffentlicht: Kurz nachdem er sie seinem Verlag Breitkopf & Härtel zugesandt hatte, verlangte

er sie wieder zurück – „Der Kern in diesen [sic] Composition ist gut“, schrieb er, „aber die Ausführung muss eine andere sein“; die Pariser Partitur trägt den (deutschsprachigen) Vermerk: „Die Bearbeitung ist *nicht* gut!“ Wieder zu Haus in Järvenpää, machte er sich alsbald an die Überarbeitung der Suite und schuf eines seiner subtilsten und edelsten Orchesterwerke. Ein Vergleich mit der Pariser Fassung zeigt beträchtliche Unterschiede: Die Beiträge von Solo-Violine und Cello sind anders gewichtet (und manchmal ganz verändert), alle drei Sätze stehen in unterschiedlichen Tonarten, der zweite Satz hat ein neues Ende erhalten, und die Überleitungspassage zum dritten Satz ist gestrafft.

Ende 1913 oder Anfang 1914 arbeitete Sibelius an einer Orchestersuite in drei Sätzen, von denen nur die letzten beiden erhalten sind. Später schrieb er auf die Titelseite: „***Fragmente einer Suite für Orchester 1914/Vorläufer von Die Okeaniden***“. Das Themenmaterial des zweiten Satzes, *Tempo moderato*, hat nichts mit *Die Okeaniden* zu tun, sondern mit einem Klavierstück, das den etwas ungewöhnlichen Titel *Till trånaden* (*An die Sehnsucht*, fertiggestellt am 28. November 1913) trägt. Seine melodische Kontur – Triolen und Quintfall am Phrasenende – ist typisch für Sibelius. In dem längeren dritten Satz, *Allegro*, findet sich ein großer Teil des Materials, das schließlich in *Die Okeaniden* verwendet wurde, u.a. das Hauptthema der Symphonischen Dichtung in den Flöten sowie die „wellenförmigen“ Streichtrioten, wenngleich in eher primitiver, unentwickelter Form. Auch die Gesamtanlage des Satzes ähnelt der der Symphonischen Dichtung.

Die erste der ***Zwei Serenaden*** für Violine und Orchester wurde am 23. November 1912 fertiggestellt. Sie war das erste Werk für Violine und Orchester seit der Revision des *Violinkonzerts* sieben Jahre zuvor, und sie beginnt, wie das Konzert, mit einer einfachen, würdevollen Melodie. Grundsätzlich allerdings meidet der Solopart der *Serenade* virtuose Zurschaustellung und ist stattdessen kunstvoll in das Orchestergeschehen integriert; die Musik hat zudem ein dezidiert modales Flair. Ihr Schwesterstück in g-moll wurde am 10. Februar 1913 vollendet. Der stim-

mungsvolle Beginn erhält durch die markanten Dissonanzen im Orchester besondere Schärfe. Dieses Thema wird mit einem belebteren, trochäischen Gedanken kontrastiert, der an den ersten Teil von *Nächtlicher Ritt und Sonnenaufgang* und an das Finale des *Violinkonzerts* erinnert. In beiden *Serenaden* ist die Instrumentation leicht und luzid; Trompeten und Posaunen fehlen. Im Konzertsaal sind diese wunderbar gearbeiteten Gemmen freilich alles andere als heimisch geworden.

Die **Zwei ernststen Melodien** wurden ursprünglich für Violine komponiert, ob schon ihre Uraufführung am 30. März 1917 in der vom Komponisten selber besorgten Fassung für Cello stattfand (Solist: Ossian Fohström). Die heitere, modal geprägte *Cantique* trug ursprünglich die Titel „Lobgesang“ und „Lauda Sion“; später gab Sibelius ihr den lateinischen Untertitel „Laetare anima mea“ („Erfreue dich, meine Seele“). Die Fassung für Violine und Orchester wurde Ende 1914 fertiggestellt; eine Bearbeitung für Violine und Klavier folgte wenig später. Das zweite Stück, *Devotion*, ist von beklemmendem Charakter. Es wurde im Juni 1915 fertiggestellt, und diesmal kam die Fassung für Violine und Klavier zuerst; wenige Tage später folgte die Fassung mit Orchester. Hier lautet der Untertitel „Ab imo pectore“ („Von ganzem Herzen“). Als es 1922 zur Veröffentlichung der *Ernststen Melodien* kam, war der originale Cellopart für *Devotion* unauffindbar. Ein Manuskript gelangte in die Sammlung des russischen Philologen Andrei Rudnyev in St. Petersburg, von wo es 1952 nach Finnland zurückkehrte. Marko Ylönen spielt Sibelius' originalen Cellopart nach dem Rudnyev-Manuskript.

Anfang 1917 nahm Sibelius die Arbeit an einer Reihe von *Humoresken* für Violine und Orchester auf. Es war eine ungemein schwierige Phase seines Lebens – sowohl in privater wie in beruflicher Hinsicht. Während des Ersten Weltkriegs ging er aller nennenswerten Tantiemen für seine großen Werke verlustig und musste, während er mit der zweiten Revision seiner *Fünften Symphonie* rang, zahllose Miniaturen schreiben, die sich an einheimische Verleger verkaufen ließen. In Järvenpää in relativer Isolation lebend, fehlte ihm auch die Selbstdisziplin, sich vom Alkohol

fernzuhalten. Solche Probleme sind den *Humoresken* freilich nicht anzumerken. Eine Zeitlang überlegte er, sie „Impromptus“ oder „Lyrische Tänze“ zu nennen; der letztere Titel trifft ihren Charakter sehr gut.

Die *Humoreske Nr. 1 d-moll* hat den Charakter einer Mazurka. In der Erstfassung war sie mit besonderer Delikatesse instrumentiert (gedämpfte Streicher und Harfe); Orchesterpartitur und -stimmen kamen indes abhanden (eine Reinschrift tauchte unter den Manuskripten auf, die die Familie Sibelius 1982 der Universität Helsinki stiftete), und Sibelius musste die Orchesterstimmen für eine Aufführung im Dezember 1940 erneut ausschreiben; es überrascht kaum, dass sie sich in vielen Einzelheiten vom Original unterscheidet. Der Soloviolinpart von 1917 allerdings war noch vorhanden und blieb unverändert. Die nervöse, virtuose *Humoreske Nr. 2 D-Dur* macht beinahe den Eindruck eines *moto perpetuo*. *Humoreske Nr. 3* ist eine Gavotte, die dem Solisten einige höchst anspruchsvolle Doppelgriffe und Arpeggien abverlangt, während die melancholische, eindringliche *Humoreske Nr. 4* als „langsamer Satz“ dient. Ein Höhepunkt der Reihe ist die wahrlich überschwängliche *Humoreske Nr. 5 Es-Dur*; wenn die Solovioline das Hauptthema in künstlichem Flageolet anstimmt, nimmt sie geradezu das Timbre einer Pikkoloflöte an. Die letzte *Humoreske* für Violine und Orchester (g-moll) wurde im November 1918 fertiggestellt. Typische Sibelius-Motive werden hier über einer zurückhaltenden und sehr ökonomischen Begleitung, die vor allem von dem beinahe mechanischen Stakkato der Streicher bestimmt wird, miteinander verwoben.

Für die Abschlussfeiern der Universität Helsinki im Jahr 1919 komponierte Sibelius einen **Promotionsmarsch** für Orchester. Es ist ein überraschend lyrisches Werk von jener unbeschwerten melodischen Erfindungsgabe, wie Sibelius sie auch in dem 1905 komponierten *Cortège* bekundet hatte (beide Stücke stehen in der sonnenhellen Tonart D-Dur). Die Aufführung bei den Feierlichkeiten im Universitätssaal am 31. Mai fand allerdings nicht Sibelius' Zustimmung: „Kajanus, der dirigierte, wollte es – dies ist eine Tatsache – ruinieren. Obwohl ich ihn ausdrücklich

um das genaue Gegenteil gebeten hatte, nahm er das Stück so schnell, dass die ganze *con grandezza*-Atmosphäre verloren ging.“

Das 27. Königlich-Preußische Jägerbataillon bestand aus patriotischen finnischen Freiwilligen, die 1916/17 in den Reihen der deutschen Armee kämpften. Im August 1917 wurde in den Truppen ein Textwettbewerb für ein Regimentslied ausgeschrieben; der siegreiche Beitrag von Heikki Nurmio wurde nach Finnland geschmuggelt und von Sibelius als ***Marsch der Finnischen Jäger*** vertont, ursprünglich für Männerchor und Klavier. (Sibelius ließ seinen Namen in der Erstausgabe nicht abdrucken.) Die Uraufführung fand im Oktober 1917 in privatem Rahmen statt; die Orchesterfassung stammt aus dem Folgejahr. Der ungemeine Schwung des Marsches und seine unwiderstehliche Melodie haben ihm eine größere internationale Anerkennung verschafft als sie vergleichbare Werke wie etwa *Gesang der Athener* oder *Har du mod?* erhalten haben.

1914 hatte Sibelius einen Zyklus von Klavierstücken komponiert, die nach Bäumen benannt sind (op. 75). Das letzte Stück darunter trägt den Namen *Flieder*; im August 1919 überarbeitete und erweiterte Sibelius das Werk und gab ihm den neuen Titel ***Valse lyrique***. Die Orchesterfassung entstand im Februar 1920. Es ist ein sonniges, sorgenfreies Stück, eher im Geiste von Tschaikowsky denn von Johann Strauß. Bei ***Autrefois*** handelt es sich um die Vertonung eines Gelegenheitsgedichts von Hjalmar Procopé, die Sibelius im Herbst 1919 zur Eröffnung der Gösta Stenman-Galerie in Helsinki komponierte. Es ist ein Pasticcio aus pastoralen Szenen des 18. Jahrhunderts, das ursprünglich für zwei Soprane und kleines Orchester bestimmt war. Für den Fall, dass keine Sängerinnen zur Verfügung stehen, können die Vokalpartien (mit geringfügigen Änderungen) von zwei Klarinetten übernommen werden. Im Januar 1922 stellte Sibelius seine ***Valse chevaleresque*** für Orchester oder Klavier solo fertig. Sibelius' Ehefrau Aino machte aus ihrer Abneigung gegen diese Komposition keinen Hehl, sah sie doch darin ein Symbol für die schlimmsten Alkoholexzesse ihres Mannes. Walter von Konow aber, Sibelius' langjähriger Freund,

berichtet, Sibelius haben diesen Walzer bereits Jahre zuvor in Florenz improvisiert; als Anregung hätten ihm funkelnde Diamanten gedient, die er in den Uffizien gesehen hatte.

Als Sibelius im Jahr 1921 die *Suite mignonne* für zwei Flöten und Streicher schrieb, machte ihm eine zusehends unsicherer werdende Hand den physischen Akt des Komponierens zur Mühsal. Die Suite ist das erste von drei ähnlichen Werken, die sich durch vorwiegend gute Laune und unpräntiösen Charakter auszeichnen; von allen drei existieren auch Fassungen für Klavier solo. Wenngleich die *Suite mignonne* weniger offenkundig ein Pasticcio ist wie *Autrefois*, so hat sie doch pastoralen Charakter und eine stilistische Nähe zu Tschaikowskys Ballettmusik. Zugleich diente sie Sibelius als Ventil für sein Interesse an Tanzmusik. Die rhythmisch unklaren Anfangstakte des ersten Satzes, *Petite scène*, weichen alsbald einem stilvollen, kultivierten Walzer. Seit seiner Studienzeit hatte Sibelius ein Gespür für hinreißende Polkas, und der Mittelsatz der *Suite mignonne* ist genau so ein Stück. Mit heiterem 6/8-Puls und lässigem Charme tänzelt der dritte Satz, *Epilog*, voran; nur gegen Ende trübt sich die Stimmung für einen kurzen Augenblick.

Die *Suite champêtre* wurde Anfang 1922 vollendet. „Auf ihre Art gut“, vermerkt Sibelius’ Tagebuch über diese dreisätzige Streicherkomposition. Die *Pièce caractéristique* zu Beginn basiert auf einem einfachen, marschartigen Motiv, das an Geschwindigkeit und Intensität zunimmt, bis sie zu einem wirbelnden Tanz wird, der nur an seinem Höhepunkt einige lyrischere Takte zulässt. Der Titel des langsamen Satzes, *Mélodie élégiaque*, entspricht seinem Wesen voll und ganz. Das Finale, *Danse*, nähert sich der Volksmusik; eine Solo-Violine erinnert an die früheren *Humoresken*.

Im Laufe des Jahres beendete Sibelius die *Suite caractéristique*, in der eine Harfe das Klangfarbenspektrum des Streichorchesters erweitert. Zeitweise erwog er einige recht ostentative Titel – *Danse passionnée*, *Danse romantique* und *Danse chevaleresque* –, verwarf sie aber wieder. Der walzerartige erste Satz, *Vivo*, ähnelt

in thematischer Hinsicht dem *Allegro moderato*-Abschnitt der späteren *Siebenten Symphonie*, mit der sie auch ein langes, allmähliches *Accelerando* teilt. Der zweite Satz, *Lento*, wird von sanften Seufzermotiven bestimmt, während das Finale, *Comodo*, lebhafte Tanzrhythmen aufweist.

Am 9. März 1925 fand in Helsinki ein Benefizkonzert zugunsten Mannerheims Kinderschutzbund statt. Von dem berühmten Soldaten und Staatsmann Carl Gustaf Emil Mannerheim, der selber zugegen war, darum gebeten, dirigierte Sibelius einige seiner kleineren Kompositionen. Am Ende des Konzerts präsentierte er eine Neuheit: das *Morceau romantique sur un motif de M. Jakob von Julin*, das auf einem Walzerthema des Industriellen Jakob von Julin basierte. (Das Werk existiert auch in einer vermutlich früher entstandenen Klavierfassung.) Eine von Sibelius und Mannerheim signierte Kopie des Manuskripts wurde danach für wohltätige Zwecke verkauft.

Anfang 1929 komponierte Sibelius auf Anregung des New Yorker Verlegers Carl Fischer eine Reihe kleiner Instrumentalstücke. In stilistischer Hinsicht scheinen diese Stücke eine radikal neue Periode zerklüfteter Motive und kühner Harmonien einzuläuten. Das einzige dieser Werke, das ein Orchester erforderte, war die *Suite für Violine und Streichorchester*. Ungewöhnlicherweise (und zweifellos zum Wohle Fischers) tragen alle Sätze englische Titel: *Country Scenery*, *Serenade: Evening in Spring* und *In the Summer*. Trotz des neuen, verdichteten Idioms ist die Suite abwechselnd rustikal, tänzerisch und idyllisch, wobei ein brillantes *moto perpetuo* den dritten Satz bildet. Aber Fischer lehnte eine Veröffentlichung ab, und Sibelius vermerkte auf der Partitur: „Entwurf. Zu überarbeiten!“. Einigen Bleistiftkorrekturen zum Trotz wurde diese Revision nie abgeschlossen.

Andante festivo für Streicher und Pauken ist die Bearbeitung einer Komposition für Streichquartett aus dem Jahr 1922. Die Quartettfassung entstand zum 25. Jubiläum einer Fabrik in Säynätsalo. Es wurde vermutet, dass das musikalische Material zum Teil den Entwürfen zu dem Oratorienprojekt *Marjatta* entnommen ist, die

Sibelius in den ersten Jahren des 20. Jahrhunderts notiert hatte. 1938, als Olin Downes, Kritiker der New York Times, Sibelius überredete, bei einer transatlantischen Rundfunk-Live-Übertragung im Rahmen der New Yorker Weltausstellung ein eigenes Werk zu dirigieren, überarbeitete der Komponist *Andante festivo* für Streichorchester. Das Rundfunkkonzert fand am 1. Januar 1939 statt; Sibelius, damals 73 Jahre alt, hatte seit mehr als einem Jahrzehnt nicht mehr dirigiert; jetzt aber dirigierte er das Finnische Rundfunk-Orchester nach nur einer Probe. Das Ereignis wurde aufgezeichnet – und stellt das einzige erhaltene Tondokument des Dirigenten Sibelius dar.

1922 wurde eine neue Freimaurerloge in Finnland gegründet – die erste seit dem Beginn der russischen Herrschaft 1809; Sibelius wurde ihr Mitglied. Im Januar 1927 komponierte er – ermuntert durch eine großzügige Zuwendung der Loge – eine Reihe von Freimaurerliedern für Tenor und Harmonium; im Laufe der Jahre revidierte und erweiterte er die Musik, einige Sätze sahen nun Männerchor vor. Mit der würdevollen *Prozessionshymne* (ursprünglicher Titel: *Salem*) vertonte Sibelius einen Text von Viktor Rydberg; in Amerika bearbeitete Channing Lefebvre das Stück für Chor. 1938 legte Sibelius ein Orchesterarrangement der Begleitung vor; da dabei der Vokalpart durchweg verdoppelt ist, eignet sich diese Fassung vorzüglich für die separate Aufführung im Konzertsaal.

Wie die hier eingespielten Werke zeigen, behielt Sibelius' Orchestermusik während seiner ganzen Karriere Frische und Vitalität, und das selbst noch in Werken von geringen Ausmaßen und Ambitionen. „Sie müssen wissen: Ich bin mit dem Orchester nicht legitim verheiratet; ich bin sein Liebhaber.“

© Andrew Barnett 2009

Leonidas Kavakos ist einer der gefragtesten Violinisten unserer Zeit. Er begann seine Violinausbildung im Alter von fünf Jahren und setzte sie am Griechischen Musikkonservatorium bei Stelios Kafantaris fort. 1985 gewann Kavakos den Internationalen Sibelius-Wettbewerb; es folgten Erste Preise bei der Naumburg Foundation Competition in New York und beim Paganini-Wettbewerb in Genua. Heute konzertiert er mit den renommiertesten Dirigenten und Orchestern in der ganzen Welt und ist regelmäßig bei den bedeutenden internationalen Festivals zu Gast. Zu den Dirigenten, mit denen Kavakos zusammengearbeitet hat, gehören Sir Andrew Davis, Charles Dutoit, Valery Gergiev, Esa-Pekka Salonen, Yevgeny Svetlanov und Osmo Vänskä. 2007 übernahm er das Amt des Künstlerischen Leiters der Camerata Salzburg.

Dong-Suk Kang, in Korea geboren, ging 1967 nach New York, um an der Juilliard School und danach am Curtis Institute bei Ivan Galamian zu studieren. Nach seinem Kennedy Center-Debüt und einem Auftritt mit Seiji Ozawa gewann er bei internationalen Wettbewerben vorderste Plätze, darunter der Carl Flesch-Wettbewerb in London und der Königin Elisabeth-Wettbewerb in Brüssel. Im Laufe seiner erfolgreichen Karriere ist er mit vielen international bedeutenden Orchestern und renommierten Dirigenten in Städten wie Los Angeles, Philadelphia, London, Paris und St. Petersburg aufgetreten.

Jaakko Kuusisto, seit 1999 Konzertmeister des Lahti Symphony Orchestra, studierte Violine an der Sibelius-Akademie und der Indiana University. 1989 gewann er den finnischen Kuopio-Violinwettbewerb; bei zahlreichen internationalen Wettbewerben hat er vorderste Plätze belegt. Als Solist hat er mit führenden Orchestern konzertiert; als Kammermusiker ist er bei bedeutenden Festivals aufgetreten. Seit 2005 ist er Ständiger Gastdirigent des Oulu Symphony Orchestra; außerdem hat er in jüngerer Zeit Orchester wie das Lahti Symphony Orchestra, die Tapiola Sinfon-

nietta und das Tallinn Chamber Orchestra dirigiert. *Das Kalevala der Hunde*, Kuusisto's zweite Oper, war ein überwältigender Erfolg bei den Opernfestspielen in Savonlinna 2004, 2005 und 2007.

Marko Ylönen hat an der Sibelius-Akademie und an der Musik-Akademie Basel studiert. Er ist Preisträger bedeutender Wettbewerbe wie dem Moskauer Tschaikowsky-Wettbewerb 1990. 1996 gewann er die Concert Artists Guild Competition in New York. Er ist als Solist und Kammermusiker in Europa, Australien, Neuseeland und den USA aufgetreten und hat zahlreiche Werke uraufgeführt. Er war Erster Cellist der Tapiola Sinfonietta, Erster Solo-Cellist des Finnischen Rundfunk-Symphonieorchesters und Mitglied des New Helsinki Quartet; seit 2000 ist er Dozent an der Sibelius-Akademie. 2003 war Marko Ylönen Künstlerischer Leiter des Korsholm Festival.

Das **Lahti Symphony Orchestra** (Sinfonia Lahti) hat sich unter der Leitung von Osmo Vänskä (Chefdirigent von 1988–2008) zu einem der angesehensten Orchester Europas entwickelt. Seit Herbst 2008 ist Jukka-Pekka Saraste Künstlerischer Berater des Ensembles, das seit 2000 in der aus Holz gebauten Sibelius-Halle (deren international gerühmte Akustik von Artec Consultants, New York, konzipiert wurde) residiert. Das Orchester hat zahlreiche herausragende CD-Projekte bei BIS vorgelegt, für die es mit zwei *Gramophone* Awards, dem Grand Prix du Disque der Académie Charles Cros, zwei Cannes Classical Awards und einem Midem Classical Award ausgezeichnet wurde. 2004 erhielt das Orchester eine Platin-Ehrung für seine CD „Sibelius – Music from Timo Koivusalo's film“; daneben hat es mehrere Goldene Schallplatten erhalten, u.a. für die Einspielung der Originalfassung von Sibelius' *Violinkonzert* (1992) sowie für „Finnish Hymns“ (2001). Das Orchester hat bei zahlreichen Festivals gespielt (u.a. bei den BBC Proms in London und den Weißen Nächten in St. Petersburg) wie auch in Amsterdam, im Wiener Musikverein und in der Symphony Hall von Birmingham. Konzertreisen haben es nach Deutschland,

Russland, Spanien, Japan, China und in die USA geführt; im Jahr 2003 wurde die Aufführung von Sibelius' *Kullervo* von japanischen Musikkritikern zum besten klassischen Konzert des Jahres gewählt. Alljährlich im September veranstaltet das Lahti Symphony Orchestra in der Sibelius-Halle ein International Sibelius Festival.

Osmo Vänskä, Chefdirigent des Lahti Symphony Orchestra von 1988 bis 2008 und seit 2003 Musikalischer Leiter des Minnesota Orchestra, wird gelobt für seine intensiven, dynamischen Aufführungen, seine zwingenden, innovativen Interpretationen des traditionellen, zeitgenössischen und nordeuropäischen Repertoires und das enge Verhältnis zwischen ihm und seinen Musikern. Seine musikalische Laufbahn begann er als Klarinetist; einige Jahre lange war er Stellvertretender Solo-Klarinetist des Helsinki Philharmonic Orchestra. Nachdem er an der Sibelius-Akademie in Helsinki Dirigieren studiert hatte, gewann er 1982 den Ersten Preis bei der Besançon International Young Conductor's Competition. Zu seiner Dirigentenkarriere gehören substantielle Beziehungen zu Orchestern wie der Tapiola Sinfonietta, dem Iceland Symphony Orchestra und dem BBC Scottish Symphony Orchestra. Seine zahlreichen Aufnahmen für BIS haben ihm höchste Anerkennung eingebracht. Osmo Vänskä ist ein überaus gefragter Gastdirigent bei den führenden Orchestern der Welt, der regelmäßig mit dem London Philharmonic Orchestra, dem BBC Symphony Orchestra, dem Yomiuri Nippon Symphony Orchestra, dem Cleveland Orchestra, dem Philadelphia Orchestra und dem National Symphony Orchestra of Washington arbeitet. Zu den Ehrungen und Auszeichnungen, die er erhalten hat, gehören die Pro Finlandia-Medaille, ein Royal Philharmonic Society Award, der Musical America's Conductor of the Year Award 2004, die Sibelius-Medaille 2005 und der Arts and Letters Award 2006 der Finlandia Foundation.

Das **Gothenburg Symphony Orchestra** wurde 1905 gegründet. Einer seiner ersten Dirigenten war der bedeutende schwedische Komponist Wilhelm Stenhammar, der

das nordische Profil des Orchesters entscheidend mitprägte, indem er Carl Nielsen und Jean Sibelius zur Leitung eigener Werke einlud. Zu seinen Nachfolgern gehörten u.a. Sergiu Comissiona und Sixten Ehrling. Unter Neeme Järvi, seinem Chefdirigenten von 1982 bis 2004 (und jetzigem Chefdirigenten emeritus), wurde das Orchester zu einer wichtigen musikalischen Kraft. Seit der Saison 2007/08 ist Gustavo Dudamel Chefdirigent des GSO; Ständige Gastdirigenten sind Christian Zacharias und Peter Eötvös. Das Orchester hat zahlreiche CDs für BIS eingespielt und dafür etliche internationale Auszeichnungen erhalten. In Anerkennung seiner Rolle als Botschafter schwedischer Musik und seiner hohen künstlerischen Qualität wurde das GSO 1997 zum „Nationalorchester Schwedens“ ernannt. Das Orchester unternimmt in jeder Saison große internationale Tourneen, die es in die USA, nach Japan und Asien ebenso wie nach Europa führen, wo es in den bedeutenden Musikzentren und bei großen Festivals wie den BBC Proms und den Salzburger Festspielen auftritt.

Neeme Järvi wurde im estnischen Tallinn geboren und graduierte 1960 am Leningrader Konservatorium. Er ist einer der Gründer des Kammerorchesters des Estnischen Rundfunks und wurde 1963 zum Chefdirigenten des Symphonieorchesters des Estnischen Rundfunks ernannt. Seit seiner Emigration in die USA im Jahr 1980 gehört Neeme Järvi zu den gefragtesten Dirigenten der Welt. 1982 begann seine enge Zusammenarbeit mit dem Gothenburg Symphony Orchestra; 2004 legte er das Amt des Chefdirigenten nieder, blieb dem Orchester aber weiterhin als Chefdirigent emeritus verbunden. Neeme Järvi kann auf eine gewaltige Zahl von Aufnahmen blicken; bei BIS hat er mehr als sechzig CDs eingespielt. Zu seinen Ehrungen und Auszeichnungen gehören ein Ehrendoktorat des Estnischen Musikakademie in Tallinn und der Orden des Estnischen Nationalwappens, eine Auszeichnung des Präsidenten der Republik Estland. Außerdem ist Järvi Mitglied der Königlich-Schwedischen Musikakademie und erhielt 1990 den schwedischen Titel eines „Kommandierenden Ritters des Polarstern-Ordens“.

Neeme Järvi
Photo: © Anna Hult

Sibelius dit à son élève Bengt von Törne : « Je suis un homme de l'orchestre. Vous devez me juger sur mes œuvres pour orchestre. » Sa musique pour orchestre dépasse de loin les symphonies et poèmes symphoniques sur lesquels repose cependant sa réputation internationale : outre le constamment populaire *Concerto pour violon*, il écrivit un vaste choix de suites, pièces de concert, marches et partitions pour tableaux. Le style de ces œuvres s'étend de la plus légère miniature de salon à des expressions passionnées d'une grande profondeur ; leurs sujets passent de la salle de danse au champ de bataille. Quand il écrivait pour l'orchestre, Sibelius était ni un esclave des conventions ni un sensationniste *per se*. Il expliqua à Bengt von Törne : « Rappelez-vous toujours que même la meilleure orchestration cesse d'être bonne au moment où elle devient le but du compositeur au lieu de rester un moyen. »

Ouverture en mi majeur et *Scène de ballet* datent de Vienne au début de 1891 au cours de la seconde année académique de Sibelius à l'étranger. Sauf deux arrangements de chorals pour chœur et orchestre, elles sont les plus anciennes pièces indépendantes pour orchestre à avoir survécu, conçues comme les deux premiers mouvements d'une symphonie qui ne fut jamais achevée. Quoiqu'elle ne cite pas des mélodies populaires, l'inspiration thématique de l'*Ouverture* en forme de sonate provient du monde de la musique folklorique finlandaise. La *Scène de ballet* est beaucoup plus cosmopolitaine ; c'est un tourbillon au mélange enivrant et exotique d'impulsions musicales – une sorte de précurseur à *La Valse* de Ravel. *Ouverture* et *Scène de ballet* furent créées à Helsinki en avril 1891 sous la direction de Robert Kajanus.

Sibelius grandit dans une Finlande qui était officiellement un grand-duché autonome de l'empire russe mais, au cours des années 1890, les Russes adoptèrent diverses mesures impopulaires qui entravèrent le pouvoir des Finlandais à l'auto-gouvernement. La résistance contre le processus de russification fit mode et les soirées patriotiques devinrent des occasions sociales populaires. Le 13 novembre 1893,

le corps d'Etudiants de Viipuri à l'université d'Helsinki organisa un spectacle à Helsinki – nominalelement en faveur de l'éducation populaire dans le district de Viipuri, mais en fait un rassemblement nationaliste. L'impact produit par *Kullervo* l'année précédente était si important que Sibelius fut évidemment choisi comme compositeur pour la «Musique de scène pour un festival et une loterie afin de promouvoir l'éducation dans la province de Viipuri» – musique généralement connue maintenant sous le nom de **Karélia** – mais Sibelius n'était que l'une des nombreuses figures culturelles en vue engagées dans ce projet, y compris le peintre Axel Gallén et la grande chanteuse de runes Larin Paraske. La loterie offrait des prix généreux et tous les billets pour la soirée furent vendus. Jouée par l'Orchestre de la Société Philharmonique dirigé par Sibelius, la musique faillit être couverte par l'enthousiasme rauque du public.

Sibelius écrivit une ouverture – introduisant plusieurs thèmes qui reviennent dans d'autres mouvements – et de la musique qui devait être jouée pendant et entre huit tableaux décrivant des épisodes de l'histoire de la Carélie au cours des siècles. Les sujets des tableaux passaient de scènes domestiques et d'épisodes de cour aux batailles (le célèbre thème de marche dans le troisième tableau accompagna aussi une scène traitant de la levée des impôts !) Sibelius prévut des voix dans deux des tableaux : deux chanteurs populaires exécutent une authentique mélodie runique dans le premier tableau et un baryton chante une ballade suédoise populaire dans le quatrième. Le septième tableau a survécu en deux versions dont l'orchestration est légèrement différente. De plus, il cita le chant patriotique populaire *Vårt land* (*Maamme/Notre Patrie* – qui devait devenir plus tard l'hymne national de la Finlande) de Pacius à la fin du huitième tableau ; cette chanson était si bien connue que le public se mit spontanément de la partie.

Au cours des saisons suivantes, Sibelius dirigea divers extraits de la partition et, le 23 novembre 1893, il hasarda les quatre mouvements qu'il devait finir par choisir pour la publication : l'**Ouverture de Karélia** et la **Suite de Karélia** en trois mouve-

ments, où les deux marches animées des tableaux 3 et 5 encadrent la mélancolique *Ballade* (tableau 4 où le cor anglais remplace le baryton solo original).

Dans les années 1940, Sibelius brûla une grande partie de la seule partition en existence de la musique originale de *Karélia*, quoique plusieurs parties orchestrales aient survécu. En 1965, Kalevi Kuosa les transcrivit dans une partition – mais la musique n'était pas encore jouable avec des espaces en blanc où diverses parties (souvent pour les cordes graves) faisaient défaut. La reconstruction entendue ici, de Kalevi Aho, nous permet d'entendre la partition complète dans une forme qui se rapproche de l'originale.

Le 17 février 1894, Sibelius dirigea à Turku un concert incluant deux « nouvelles » œuvres pour cordes, un *Presto* et un *Impromptu*. En fait, les deux nouveautés étaient des arrangements plus que des nouvelles compositions : le *Presto* était le scherzo tiré du *Quatuor à cordes en si bémol majeur*, tandis que l'*Impromptu* était une combinaison des cinquième et sixième *Impromptus* pour piano de l'année précédente (eux-mêmes un remaniement de matériel tiré du *Mélodrame des « Nuits de jalousie »*). Un arrangement différent pour cordes du cinquième *Impromptu* pour piano a aussi survécu dans la collection de la Bibliothèque Nationale de la Finlande.

En septembre 1809, les autorités russes interdirent le journal *Päivälehti* et ce, pendant plusieurs mois. On organisa un festival à Helsinki en novembre 1899, en apparence pour lever des fonds pour le Fonds de pension de la presse mais le but véritable était de se rallier à la cause de la liberté de presse. Les trois jours d'événements publics incluaient un gala de levée de fonds (4 novembre, répété deux jours plus tard) au Théâtre Suédois, avec des tableaux décrivant des scènes de l'histoire finlandaise. On demanda à Sibelius d'écrire et de diriger la musique pour l'événement ; il composa un prélude, de la musique d'introduction à chacun des six tableaux et quelques mesures à être jouées au cours du cinquième tableau. Comme à la création de *Karélia* six ans plus tôt, la soirée de gala où la *Musique de la célébration de la presse* fut créée, fut un sommet dans le calendrier musical d'Helsinki.

Contrairement à la partition de *Karélia*, la *Musique de la célébration de la presse* est purement instrumentale mais son sujet est comparable : Väinämöinen (le vénérable magicien du *Kalevala*) jouant du *kantele*, l'évêque Henri christianisant la Finlande, une scène à la cour du château de Turku, des épisodes de la Guerre de Trente Ans (1618-48) et la Grande Hostilité (l'occupation de la Finlande par les Russes au début du 18e siècle). Le grand finale était « L'Éveil de la Finlande » – la forme originale de *Finlandia* – qui mettait en vedette des figures importantes de l'histoire finlandaise du siècle précédent et, chose un peu bizarre, une locomotive à vapeur. *Finlandia* fut rapidement adoptée comme pièce de concert de son propre chef et, en 1911, Sibelius adapta la musique des tableaux 1, 4 et 3 pour former sa première série de *Scènes historiques*.

Lors d'un concert au Seurahuone d'Helsinki (maintenant l'hôtel de ville) le 23 octobre 1894, Robert Kajanus dirigea la création d'un **Menuetto** pour orchestre que Sibelius avait « fabriqué » à partir d'un menuet pour piano datant de ses études à Vienne ; ce matériel devait aboutir plus tard dans la musique de scène du *Roi Christian II*. Il est très probable que le menuet pour orchestre fût écrit à la suggestion de Kajanus.

En 1896, Sibelius composa une cantate pour souligner le couronnement du tsar Nicolas II mais la création fut un échec et l'œuvre, rapidement oubliée. Le compositeur utilisa cependant le début de la cantate dans **Marche de couronnement**, purement orchestrale, jouée probablement à un concert populaire à Helsinki.

En juillet 1900, l'Orchestre de la Société Philharmonique et son chef Robert Kajanus – accompagnés par Sibelius en tant que « compositeur en résidence » inofficiel – firent une importante tournée européenne qui les mena d'abord en bateau à Stockholm. À bord, Sibelius se mit à composer pour l'orchestre une pièce de rappel pour ses concerts à venir et il fit un arrangement de ***Porilaisten marssi*** (*Marche du régiment de Pori*). Basée sur une vieille mélodie, cette marche (jouée maintenant aux cérémonies officielles avec le président de la Finlande) avait été chantée sur

des paroles de Topelius (1858) et Runeberg (1860) ; Fredrik Pacius l'arrangea pour chœur d'hommes. Quatre ans plus tard, Kajanus en fit son propre arrangement orchestral.

L'*Ouverture en la mineur* rarement entendue – qu'on dit avoir été composée en une seule nuit dans une chambre d'hôtel à Helsinki – fut écrite pour remplir le programme de la création de la *Symphonie no 2* en mars 1902. L'ouverture s'ouvre sur de grandes fanfares suivies par un *Allegro* dans une atmosphère beaucoup plus légère et détendue (Sibelius utilise ici un thème auquel il devait revenir dans le finale de son quatuor à cordes *Voces intimae*). Les fanfares refont leur entrée dans une instrumentation enrichie.

La sensible *Romance en do majeur* pour cordes date de mars 1904 et fut créée à un concert tout Sibelius à Turku le 26 du même mois. En général, la pièce est écrite dans un style mélodieux qui coule facilement et rappelle Grieg ou Tchaïkovski mais l'ambiguïté harmonique du premier thème (mi mineur/do majeur) est caractéristique de la maturité de Sibelius.

Le 30 avril 1905, une cérémonie d'adieu fut tenue au Théâtre National Finlandais en l'honneur de Kaarlo Bergbom – le dynamique directeur du théâtre pendant 33 ans ainsi qu'un auteur, critique littéraire et dramaturge – et de sa sœur Emilie qui avait également consacré beaucoup de temps et d'énergie au théâtre. Une nouvelle pièce orchestrale frappante, *Cortège*, se trouvait parmi les contributions de Sibelius. Pendant son cours, une procession d'acteurs en habits de personnages des productions les plus réussies de Bergbom défilèrent devant les invités d'honneur.

On trouve des allusions au monde de l'antiquité classique dans la « danse intermezzo » *Pan et Echo* écrite au printemps 1906 pour une soirée à Helsinki dont le but était de lever des fonds pour une nouvelle salle de concert (un rêve qui ne se réalisa que plusieurs décennies plus tard). La pièce accompagnait un tableau vivant où, selon le journal *Hufvudstadsbladet*, « Pan et Echo se trouvent sur une colline et regardent la danse des nymphes dans la vallée. »

A Vaasa à l'ouest de la Finlande vers la fin de 1906, Sibelius composa un bref mélodrame, *Grevinnans konterfej* (*Le Portrait de la comtesse*) pour une prochaine soirée de loterie au profit du centre Kronoby pour l'éducation des adultes. Sibelius fournit une courte pièce d'une exquise beauté et à la sérénité parfaite.

L'histoire du *Concerto pour violon* est matière à légende sibélienne : comment le compositeur impécunieux lutta pour résister à l'attrait des restaurants chers d'Helsinki assez longtemps pour terminer la pièce ; comment son manque désespérant d'argent le força à en confier la création à un violoniste de second ordre, Viktor Nováček, au lieu du virtuose reconnu Willy Burmester à qui il l'avait d'abord promise ; comment les exécutions défectueuses de Nováček en février 1904 poussèrent Sibelius à réviser son concerto en profondeur, à le raccourcir et à en retirer certains des plus grands défis techniques (quoiqu'il reste encore une pièce très difficile à jouer) ; et comment la version révisée fut créée en octobre 1905 par Karel Halíř et Richard Strauss à Berlin, ce que Burmester considéra comme un second affront à son intégrité artistique.

Le *Concerto pour violon* pourrait être vu comme la dernière grande œuvre orchestrale de Sibelius dans le style national romantique. Sa thématique et son atmosphère se rapprochent moins des poèmes symphoniques d'inspiration symboliste des années 1890 que de sa musique de chambre chaudement romantique de la fin des années 1880. Il a quelque chose de la largeur et de l'humanité du concerto de Tchaïkovski et du lyrisme de Mendelssohn et – surtout dans sa version originale – il n'essaie pas d'intégrer soliste et orchestre à la manière de Brahms. Le premier mouvement est très étendu : dans la version originale, il dure près de vingt minutes. La parti solo est remplie d'écriture virtuose apeurante et renferme deux longues cadences solos, l'une qui remplace la section de développement et retenue dans la version finale du concerto, et une seconde qui fut ensuite omise. Une grande partie de la musique lyrique avant et au cours de cette seconde cadence évoque le mouvement lent du *Trio « Korpo »* de 1887 quoique le style de la cadence ait beaucoup en

commun avec la musique pour violon solo de Bach.

Le mouvement lent est une romance expressive et pensive à la mélodie riche et noble. Des caractéristiques typiques de Sibelius, dont des syncopes au modèle court-long-court (qui font souvent impitoyablement avancer la musique) et des triollets (par exemple dans l'ornementation virtuose de la mélodie par le soliste) servent à personnaliser le mouvement sans lui dérober son urgence romantique très chargée. A la fin de ce mouvement dans la version originale, le calme est dérangé par une fioriture cadencée fantomatique en *spiccato*.

Le caractère de polonaise du finale revient sur le *Quatuor à cordes en mi bémol majeur* de 1885 et à la *Suite en mi majeur* de 1888 mais son nouveau sens terre-à-terre poussa le musicologue britannique Donald Tovey à dire avec couleur de la version révisée qu'elle était « une polonaise pour ours polaires ». Le mouvement – surtout dans sa forme originale – demande au soliste d'étaler une pleine mesure de virtuosité. Il exige une maîtrise accomplie de l'instrument et ne pardonne pas la moindre imperfection technique. Quand on lui demanda comment le mouvement devait être joué, Sibelius répondit qu'il devait être « joué avec une maîtrise absolue. Rapidement, bien sûr, mais pas plus vite qu'il ne puisse être joué parfaitement *von oben* ».

On octobre 1911, Sibelius se rendit à Paris où, en plus de corriger les épreuves de la *Symphonie no 4*, il remania une suite chorale qu'il avait écrite en 1894, ***Rakastava***, en pièce pour orchestre à cordes, triangle et timbales ; il garda et étendit le matériel thématique et le transforma en une écriture très idiomatique, rythmiquement très délicate pour cordes. Cette version de *Rakastava* resta inédite : peu après l'avoir envoyée à son éditeur Breitkopf & Härtel, Sibelius la rappela et écrivit que « l'essence de cette composition est bonne mais l'arrangement doit être différent » et il écrivit sur la partition de Paris « L'arrangement *n'est pas bon* ! » Chez lui à Järvenpää, il révisa rapidement la suite pour produire l'une de ses partitions orchestrales les plus subtiles et raffinées. Comparés à la version de Paris, les apports du violon solo et du violoncelle sont configurés différemment (et complètement changés

dans certains cas), les trois mouvements sont dans des tonalités différentes, le second mouvement est doté d'une nouvelle fin et le passage de transition dans le troisième mouvement est beaucoup plus tendu.

A la fin de 1913 ou début de 1914, Sibelius travailla sur un projet de suite pour orchestre en trois mouvements dont seuls les second et troisième ont survécu. Il écrivit plus tard sur la page de titre : « *Fragments d'une Suite pour orchestre 1914/Prédécesseur des Océanides* ». Le matériel thématique du second mouvement, *Tempo moderato*, n'est pas relié aux *Océanides* mais plutôt à une pièce pour piano au nom un peu bizarre de *Till trånaden* [*Au désir*, terminée le 28 novembre 1913]. Avec des triolets et des quintes descendantes à la fin des phrases, ses grandes lignes mélodiques sont très caractéristiques de Sibelius. On trouve dans le troisième mouvement, un *Allegro* plus long, une bonne partie du matériel qui devait être utilisé dans *Les Océanides* où le thème principal du poème symphonique est là aussi donné aux flûtes et les triolets « en vagues », aux cordes quoique dans une forme brute assez primitive. La forme générale de ce mouvement se rapproche aussi de celle du poème symphonique publié.

La première des *Deux Sérénades* pour violon et orchestre fut terminée le 23 novembre 1912. C'était la première pièce pour violon et orchestre de Sibelius depuis la révision du *Concerto pour violon* sept ans plus tôt et, comme le concerto, la sérénade s'ouvre sur une ligne mélodique simple et digne. En général pourtant, l'écriture solo de la *Sérénade* évite clairement la mise en vedette et est habilement intégrée dans l'orchestre ; des accents modaux prononcés ressortent de la musique. Sa pièce jumelle, en sol mineur, fut terminée le 10 février 1913. Des dissonances évocatrices dans l'orchestre prêtent au thème atmosphérique du début son intensité spéciale. Une idée trochaïque plus animée, qui rappelle la première partie de *Cavalcade nocturne et lever de soleil* et le finale du *Concerto pour violon*, lui fait contraste. Dans les deux *Sérénades*, l'orchestration est claire et légère, sans trompette ni trombone. Ces bijoux finement ciselés restent cruellement négligés dans la salle de concert.

Les *Deux Mélodies sérieuses* furent d'abord écrites pour violon quoique leur création – le 30 mars 1916 – eut lieu dans l'arrangement pour violoncelle du compositeur même avec Ossian Fohström comme soliste. Un accent modal caractérise le serein *Cantique*, appelé d'abord «Chant de louange» ou «Lauda Sion»; le compositeur lui donna ensuite le sous-titre latin «Laetare anima mea» («Réjouis-toi, mon âme»). La version pour violon et orchestre fut terminée à la fin de 1914 et un arrangement pour violon et piano suivit peu après. L'anxiété flotte dans l'air de la seconde pièce, *Dévotion*. Elle fut terminée en juin 1915, cette fois d'abord en version pour violon et piano, suivie quelques jours plus tard par celle pour orchestre; cette fois, le compositeur ajouta le sous-titre «Ab imo pectore» («Du fond de mon cœur»). Quand les *Mélodies sérieuses* furent publiées en 1922, la partie originale du violoncelle solo pour *Dévotion* était introuvable. Un manuscrit fit son chemin dans la collection du philologue Andrei Rudnyev à St-Petersbourg et il fut renvoyé en Finlande en 1952. Sur ce disque, Marko Ylönen joue la partie originale de violoncelle en accord avec le manuscrit de Rudnyev.

Au début de 1917, Sibelius commença à travailler sur une série d'*Humoresques* pour violon et orchestre. Cette période de sa vie fut très difficile des points de vue professionnel et personnel. Durant la Première Guerre Mondiale, il fut privé de tout revenu important de ses droits d'auteur sur ses grandes œuvres et, tout en peinant sur la seconde révision de la *Symphonie no 5*, il devait écrire d'innombrables miniatures vendables à des éditeurs locaux. Vivant dans un isolement relatif à Järvenpää, il n'avait pas la discipline de s'abstenir de l'alcool. Les *Humoresques* ne laissent cependant rien voir de ces problèmes. Il pensa un moment les appeler «Impromptus» ou «Danses lyriques» et ce dernier titre convient bien à leur caractère.

Le *no 1* en ré mineur présente le caractère d'une mazurka. Dans sa forme originale, il était orchestré avec une délicatesse particulière (cordes avec sourdines et harpe). La partition orchestrale et les parties furent ensuite égarées (une copie propre fut trouvée parmi les manuscrits donnés par la famille Sibelius à l'université d'Hel-

sinki en 1982) et Sibelius dut réécrire les parties d'orchestre pour une exécution en décembre 1940 ; plusieurs détails diffèrent évidemment de l'originale. La partie de violon solo de 1917 a survécu et resta inchangée. Une pièce virtuose et nerveuse en ré majeur, le *no 2* ressemble à un *moto perpetuo*. Dans les *nos 3 et 4*, tous deux en sol mineur, les cordes apportent le support de l'orchestre. Une gavotte de caractère, le *no 3* renferme des doubles cordes et des arpèges très difficiles pour le soliste tandis que le *no 4* sert de « mouvement lent », mélancolique et rempli d'intensité. Le *no 5* forme un sommet, une pièce véritablement exubérante en mi bémol majeur ; à un moment, le violon solo acquiert presque le timbre sifflant d'un piccolo en jouant le thème principal en flageolets artificiels. En sol mineur, le dernier des *Humoresques* pour violon et orchestre fut terminé en novembre 1918. Des motifs sibéliens caractéristiques sont ici tissés au-dessus d'un accompagnement discret et économique où le *staccato* presque mécanique des cordes ressort comme trait prédominant.

Sibelius écrivit une *Marche académique* pour orchestre à l'occasion de la collation des grades à l'université d'Helsinki en 1919. Cette pièce étonnamment lyrique présente la même intensité mélodique accommodante que celle déployée par Sibelius dans *Cortège* de 1905 (les deux pièces sont dans la tonalité ensoleillée de ré majeur). L'exécution à la cérémonie dans la salle de l'université le 31 mai déplut au compositeur. « Kajanus, qui dirigeait, a voulu – ceci est un fait – la ruiner. Contrairement à ce que je lui avais demandé de faire, il la prit si vite que tout *con grandezza* disparut. »

Le 27e Bataillon Royal des Chasseurs de Prusse était formé de patriotes volontaires finlandais qui avait combattu dans les rangs de l'armée allemande en 1916-17. En août 1917, on lança un concours parmi les troupes pour écrire un texte d'une chanson de régiment ; l'envoi gagnant de Heikki Nurmio fut envoyé clandestinement en Finlande et mis secrètement en musique par Sibelius (qui omit son nom dans la première édition) sous le titre de *Marche du bataillon des chasseurs finlandais* originalement pour voix d'hommes et piano. La création eut lieu en privé à

Helsinki en octobre 1917 et la version orchestrale survint l'année suivante. La marche a une verve formidable et une mélodie inoubliable qui lui ont assuré une renommée internationale plus grande que des œuvres comparables comme *Chant des Athéniens* ou *As-tu du courage ?*

Sibelius avait écrit en 1914 une série de pièces pour piano nommées d'après des arbres (op. 75). La dernière pièce portait le titre de *Syringa* (*Seringat*) ; Sibelius la retravailla, l'allongea beaucoup et l'intitula ***Valse lyrique***. La version orchestrale date de février 1920. C'est une pièce ensoleillée et sans souci, plus dans l'esprit de Tchaïkovski que de Johann Strauss. ***Autrefois*** est un arrangement d'un poème d'occasion de Hjalmar Procopé que Sibelius composa en automne 1919 pour l'inauguration de la galerie Gösta Stenman à Helsinki. C'est un pastiche des scènes pastorales du 18e siècle, écrit d'abord pour deux sopranos et petit orchestre. Si on ne dispose pas de chanteurs, les parties vocales (très légèrement modifiées) peuvent être jouées par deux clarinettes. ***Valse chevaleresque*** – pour orchestre ou pour piano solo – fut terminée en janvier 1922. Aino, la femme de Sibelius, ne cachait pas son aversion pour la pièce qu'elle considérait comme un symbole des pires excès alcooliques de son mari mais, selon Walter von Konow, un ami à vie du compositeur, Sibelius avait improvisé cette valse à Florence plusieurs années plus tôt, inspiré par les brillants diamants d'une couronne à la galerie des Offices.

En 1921, l'année de la ***Suite mignonne*** pour deux flûtes et cordes, une main de plus en plus tremblante avait déjà rendu la composition physiquement difficile pour Sibelius. Cette suite devait être la première de trois œuvres semblables essentiellement de bonne humeur et sans prétention ; toutes trois sont aussi disponibles en versions pour piano solo. Un pastiche moins évident qu'*Autrefois*, la *Suite mignonne* garde néanmoins un caractère pastoral ainsi qu'une affinité stylistique avec la musique de ballet de Tchaïkovski. Elle a aussi servi d'exutoire pour l'intérêt de Sibelius pour la musique de danse. Les premières mesures rythmiquement ambiguës du premier mouvement, *Petite scène*, font rapidement place à une valse chic et culti-

vée. Depuis ses années d'études, Sibelius avait pu écrire des polkas captivantes et le mouvement central de la *Suite mignonne* en est justement une. Avec ses mesures élastiques en 6/8, le troisième mouvement, *Épilogue*, avance avec un charme plein d'allant ; l'atmosphère ne s'obscurcit que pour un moment vers la fin.

La *Suite champêtre* fut terminée au début de 1922. Sibelius écrivit dans son journal sur cette pièce pour cordes en trois mouvements qu'elle était « bonne à sa façon ». Placée en premier, *Pièce caractéristique* repose sur un simple motif de marche dont la vitesse et l'intensité s'accroissent jusqu'à ce qu'elle devienne une danse tourbillonnante ; elle ne fait place à quelques mesures de musique plus lyrique qu'à son sommet. Le titre du mouvement lent, *Mélodie élégiaque*, convient tout à fait à décrire son essence. Le finale, *Danse*, se rapproche du style populaire ; un violon solo rappelle les *Humoresques* antérieurs.

Plus tard cette année-là, Sibelius termina la *Suite caractéristique* où une harpe ajoute une couleur tonale à l'orchestre à cordes. A un moment, Sibelius pensa à des titres de mouvement assez prétentieux – *Danse passionnée*, *Danse romantique* et *Danse chevaleresque* – mais il les rejeta ensuite. Le thème du valsant premier mouvement, *Vivo*, se rapproche beaucoup de la section *Allegro moderato* de la future *Symphonie no 7* et, comme dans la symphonie, il incorpore un long *accelerando* graduel. De doux motifs de soupirs dominent le second mouvement, *Lento*, tandis que le finale, *Comodo*, présente des rythmes dansants remplis d'entrain.

Le 9 mars 1925, on donna un concert à Helsinki pour venir en aide à la Société Mannerheim pour enfants. A la demande personnelle du distingué soldat et homme d'Etat Carl Gustaf Emil Mannerheim, qui assistait au concert, Sibelius dirigea plusieurs de ses petites pièces, finissant avec une nouveauté : le *Morceau romantique sur un motif de M. Jakob de Julin*, basé sur un thème de valse de l'industriel Jakob von Julin. Une version pour piano de la pièce existe aussi et fut probablement écrite en premier. Une copie du manuscrit, autographiée par Sibelius et Mannerheim, fut ensuite vendue au profit de la charité aux enfants.

Au début de 1929, Sibelius composa une série de brèves pièces instrumentales en réponse à une suggestion de l'éditeur Carl Fischer de New York. Le style de ces pièces semble annoncer une période radicalement nouvelle de motifs irréguliers et d'harmonies audacieuses. *Suite pour violon et orchestre à cordes* est la seule pour orchestre. Contrairement à l'habitude et certainement à cause de Fischer, tous ses mouvements portent des titres anglais : *Country Scenery*, *Serenade : Evening in Spring* et *In the Summer*. Malgré le nouveau langage plus sévère de Sibelius, la suite est tour à tour rustique, dansante et idyllique avec un brillant *moto perpetuo* comme troisième mouvement. Mais Fischer refusa de la publier et Sibelius écrivit plus tard sur la partition : « Esquisse. A retravailler ! » Malgré quelques corrections au crayon dans le manuscrit, cette révision ne fut jamais terminée.

Andante festivo pour cordes et timbales est un arrangement d'une pièce pour quatuor à cordes de 1922 ; la version pour quatuor fut écrite pour le 25e anniversaire d'une usine à Säynätsalo. On a suggéré qu'une partie du matériel provienne d'esquisses que Sibelius avait faites au début des années 1900 pour un éventuel oratorio, *Marjatta*. En 1938, quand le critique Olin Downes du *New York Times* persuada Sibelius de diriger l'une de ses œuvres pour une diffusion transatlantique en direct pour l'Exposition mondiale à New York, le compositeur remania *Andante festivo* pour orchestre à cordes. La diffusion eut lieu le 1er janvier 1939. Agé alors de 73 ans, Sibelius n'avait pas dirigé depuis plus de dix ans mais là, après juste une répétition, il dirigea l'Orchestre de la Radio Finlandaise et l'occasion fut enregistrée – la seule documentation sonore existante de la direction de Sibelius.

Une nouvelle loge franc-maçonne s'établit en Finlande en 1922, la première depuis le début de la domination russe en 1809 et Sibelius en devint membre. En janvier 1927, encouragé par un généreux paiement de la loge, il produisit une série de chansons maçonniques pour ténor et harmonium ; au cours des années, il révisa et allongea la musique, quelques mouvements demandant alors un chœur d'hommes. Dans *Processionnel* (intitulé d'abord *Salem*), un hymne solennel, Sibelius arrangea

un texte basé sur des paroles de Viktor Rydberg. Channing Lefebvre en fit un arrangement choral aux Etats-Unis et, en 1938, Sibelius fournit un arrangement orchestral de l'accompagnement ; comme il double partout la partie vocale, l'accompagnement convient parfaitement à une exécution de concert seulement.

Comme le montre la musique enregistrée ici, la musique orchestrale de Sibelius garda sa fraîcheur et sa vitalité tout au long de sa carrière, même dans des œuvres d'envergure et d'aspiration modestes. « Voyez-vous, je ne suis pas le mari légitime de l'orchestre ; je suis son amant. »

© *Andrew Barnett 2009*

Leonidas Kavakos est l'un des violonistes les plus en demande de l'heure. Il entreprit ses études de violon à l'âge de cinq ans et il les poursuivit avec Stelios Kafantaris au Conservatoire grec. Kavakos gagna le concours international Sibelius en 1958 avant de remporter les premiers prix du concours de la fondation Naumburg à New York et du concours Paganini à Gênes. Il se produit maintenant en concert partout au monde avec des chefs et des orchestres de renom et il est régulièrement invité aux grands festivals internationaux. Il a travaillé avec les chefs distingués Sir Andrew Davis, Charles Dutoit, Valery Gergiev, Esa-Pekka Salonen, Yevgeny Svetlanov et Osmo Vänskä. En 2007, Leonidas Kavakos fut nommé directeur artistique de la Camerata Salzburg.

Né en Corée, **Dong-Suk Kang** se rendit à New York en 1967 pour étudier à Juilliard, puis à l'Institut Curtis travailler avec Ivan Galamian. Suite à ses débuts au Centre Kennedy et à un concert avec Seiji Ozawa, il fut lauréat des concours Carl Flesch à Londres et Reine Elisabeth à Bruxelles. Sa carrière couronnée de succès l'a mené à jouer avec plusieurs des orchestres les plus réputés du monde dans des grandes

villes, de Los Angeles et Philadelphie à Londres, Paris et Saint-Pétersbourg, en collaboration avec certains des chefs les plus distingués de notre temps.

Premier violon de l'Orchestre symphonique de Lahti depuis 1999, **Jaakko Kuusisto** a étudié le violon à l'Académie Sibelius et à l'Université d'Indiana. Il a gagné le concours de violon de Kuopio en Finlande en 1989 et s'est distingué aussi parmi les gagnants de prix dans plusieurs concours internationaux. Il figure régulièrement comme soliste ou chambriste à de grands festivals ou avec des orchestres de renom. Il est principal chef invité de l'Orchestre symphonique d'Oulu depuis 2005 ; il a aussi dirigé récemment d'autres orchestres dont l'Orchestre symphonique de Lahti, la Sinfonietta Tapiola et l'Orchestre de chambre de Tallinn. Le second opéra de Kuusisto, *Le Kalevala canin*, connut un succès époustoufflant au festival d'opéra de Savonlinna en 2004 et en 2005.

Marko Ylönen a étudié à l'Académie Sibelius et à l'Académie de musique de Bâle. Il a gagné des prix à des concours prestigieux dont le concours Tchaïkovski à Moscou (1990). En 1996, il gagna le Concert Artists Guild Competition à New York. Il s'est produit comme soliste et chambriste un peu partout en Europe, Australie, Nouvelle-Zélande et aux Etats-Unis en plus d'avoir donné plusieurs créations mondiales d'œuvres nouvelles. Il a été premier violoncelle de la Sinfonietta Tapiola, premier violoncelle solo de l'Orchestre symphonique de la radio finlandaise et membre du Nouveau quatuor Helsinki ; il est professeur senior à l'Académie Sibelius depuis l'an 2000. Marko Ylönen fut directeur artistique du festival de Korsholm en 2003.

Sous la direction d'Osmo Vänskä (chef principal de 1988 à 2008), l'**Orchestre symphonique de Lahti** (Sinfonia Lahti) est devenu l'un des plus remarquables de l'Europe. Le conseiller artistique à partir de l'automne 2008 est Jukka-Pekka Saraste. Depuis l'an 2000, l'orchestre a sa résidence à la salle Sibelius en bois (dont

l'acoustique d'Artec Consultants de New York est de renommée internationale). La formation a entrepris plusieurs grands projets d'enregistrements pour BIS, gagnant deux *Gramophone Awards*, le Grand Prix du Disque de l'Académie Charles Cros, deux « Prix Classique de Cannes » et un Midem Classical Award. En 2004, l'orchestre gagna un disque de platine pour son enregistrement « Sibelius – Music from Timo Koivusalo's film » ; il possède aussi plusieurs disques d'or dans sa collection, par exemple pour ses enregistrements de la version originale du *Concerto pour violon* (1992) de Sibelius et de « Finnish Hymns » (2001). L'ensemble a joué à de nombreux festivals de musique dont les Proms de la BBC à Londres et le festival des Nuits Blanches à St-Petersbourg. Il s'est produit à Amsterdam, au Musikverein à Vienne et au Symphony Hall à Birmingham en plus d'avoir fait des tournées en Allemagne, Russie, Espagne, Chine, au Japon et aux Etats-Unis. En 2003, les critiques de musique japonais élurent l'exécution de *Kullervo* de Sibelius meilleur concert classique de l'année au Japon. Chaque septembre, l'Orchestre symphonique de Lahti organise un Festival international Sibelius à la salle Sibelius.

Applaudi pour ses exécutions intenses et dynamiques, ses interprétations irrésistibles et innovatrices des répertoires standard, contemporain et nordique et le lien étroit qu'il établit avec les musiciens de l'orchestre qu'il dirige, **Osmo Vänskä**, chef principal de l'Orchestre symphonique de Lahti de 1988 à 2008, est directeur musical de l'Orchestre du Minnesota depuis 2003. Il a commencé sa carrière comme clarinettiste, occupant le poste de premier clarinettiste assistant pendant plusieurs années à l'Orchestre philharmonique d'Helsinki. Après avoir étudié la direction à l'Académie Sibelius à Helsinki, il gagna le premier prix du Concours international de Besançon pour jeunes chefs d'orchestre en 1982. Sa carrière de chef lui a apporté des engagements importants avec par exemple la Sinfonietta Tapiola, l'Orchestre symphonique de l'Islande et l'Orchestre symphonique écossais de la BBC. Ses nombreux enregistrements pour BIS continuent de s'attirer les louanges de tous.

Entretemps, Vänskä est constamment demandé comme chef invité sur la scène internationale et il dirige régulièrement l'Orchestre philharmonique de Londres, l'Orchestre symphonique de la BBC, l'Orchestre symphonique Yomiuri Nippon, l'Orchestre de Cleveland, l'Orchestre de Philadelphie et l'Orchestre symphonique national de Washington. Parmi les nombreux mérites et honneurs qu'il a gagnés, nommons la médaille Pro Finlandia, un prix de la Société philharmonique royale, le prix Musical America's Conductor of the Year en 2004, la médaille Sibelius en 2005 et le prix de la Fondation Finlandia des Arts et Lettres en 2006.

L'Orchestre symphonique de Gothembourg a été fondé en 1905. L'un de ses premiers chefs fut le grand compositeur suédois Wilhelm Stenhammar qui contribua énormément au profil nordique de l'orchestre, invitant Carl Nielsen et Jean Sibelius à diriger leurs propres œuvres. Parmi ses successeurs se trouvent Sergiu Comissiona et Sixten Ehrling. Sous la direction de Neeme Järvi, chef principal de 1982 à 2004 et maintenant chef principal émérite, l'orchestre est devenu une force musicale majeure. Gustavo Dudamel a commencé son service comme chef principal à la saison 2007/08. Les principaux chefs invités sont Christian Zacharias et Peter Eötvös. L'orchestre a enregistré un grand nombre de disques BIS dont plusieurs ont gagné des prix internationaux. En reconnaissance du rôle de l'orchestre comme ambassadeur de la musique suédoise et de son haut niveau artistique, l'OSG fut nommé Orchestre national de la Suède en 1997. Il fait chaque saison de grandes tournées internationales aux Etats-Unis, au Japon et à l'Extrême-Orient et se produit dans les principaux festivals et centres musicaux européens dont les Proms de la BBC et le festival de Salzbourg.

Né à Tallinn en Estonie, **Neeme Järvi** est diplômé du Conservatoire de Leningrad depuis 1960. Il est cofondateur de l'Orchestre de chambre de la radio estonienne et fut choisi chef principal de l'Orchestre symphonique de la radio estonienne en

1963. Après son émigration aux Etats-Unis en 1980, Neeme Järvi est devenu l'un des chefs d'orchestre les plus en demande du monde. 1982 vit le début de son étroite collaboration avec l'Orchestre symphonique de Gothembourg. Il quitta son poste en 2004 mais il reste chef principal émérite de l'ensemble. L'un des chefs les plus représentés sur disques, Neeme Järvi a enregistré sur plus de 60 disques BIS. Parmi ses nombreux prix et distinctions mentionnons un doctorat honorifique de l'Académie de musique de l'Estonie à Tallinn et l'Ordre du Blason national du président de la république d'Estonie. Neeme Järvi fait aussi partie de l'Académie royale suédoise de musique et, en 1990, il reçut le titre suédois de Chevalier commandeur de l'Etoile polaire.

Gothenburg Symphony Orchestra

Photo: © Anna Hult

シベリウスは彼の弟子ベント・フォン・トゥルネに言った：「私は自分自身をオーケストラの人間だと思っている。君は私のオーケストラ作品から私を判断しなければならない。」しかしながら彼のオーケストラのための音楽は、彼の国際的な名声を支えている交響曲や音詩だけではない：永続的人気を誇るヴァイオリン協奏曲のほかにも、彼は数多くの組曲や演奏会用作品、行進曲や劇音楽を書いている。様式的に、これらの作品はサロン向けの小品のような小規模のものから深遠さに溢れる感動的な表現まで幅広い；それらの題材は舞踏会場から戦場にまで及ぶ。オーケストラ作品を書くときシベリウスは、伝統の奴隷でもなかったし、それ自身が目的の扇情主義者でもなかった。彼がベント・フォン・トゥルネに言ったように：「それが手段ではなくて作曲家の目的となってしまったとたんに、最良のオーケストレーションでさえも良いものではなくなってしまうということ」を常に心に留めておくことだ。」

「序曲ホ長調」と「バレエの情景」は、シベリウスが国外に留学して2学年目の1891年初めにウィーンで作曲された。合唱とオーケストラのための2曲の作曲を除けば、これらはシベリウス最初期の現存する独立したオーケストラ作品で、完成に至らなかった交響曲の最初の2楽章として構想されていた。民謡の直接的な引用はないが、ソナタ形式の「序曲」のテーマにはフィンランド民謡の世界からの影響を見せている。「バレエの情景」はかなりコスモポリタンので、その陶酔的、エキゾチックで衝動的な音楽が交じり合う急速な音楽は、ある意味ラヴェルの「ラ・ヴァルス」を先取りしている。「序曲」と「バレエの情景」は1891年4月ヘルシンキでロベルト・カヤヌスの指揮によって初演された。

シベリウスが生まれ育ったフィンランドは、自治権を持ったロシア帝国下の正式な大公国だったが、1890年代になるとロシアは、フィンランド人の自治の力を縮小させるような様々な悪評高い規制を施行した。ロシア化の過程への抵抗が流行し、愛国的な夜会が社交の場で人気になった。1893年11月13日、ヘルシンキ大学のヴィープリ学生会は劇を企画した——名目上はヴィープリ地区の大衆教育の援助だったが、実際は国民主義者の集会だった。その前年に「クッレルヴォ」が与えた衝撃が非常に大きかったため、現在「カレリア」のための音楽

として知られている「ヴィープリ地区教育援助のための祭典と抽選会ための情景音楽」の作曲家としてシベリウスは当然のように選出された。しかし彼はこれに関わった多くの著名文化人の一人に過ぎず、他にもアクセル・ガッレーンや偉大なルーン詠唱者のラリン・パラスケがいた。抽選会は賞が豊富に用意され、夜会は満席だった。シベリウス自身の指揮のもとフィルハーモニー協会オーケストラが演奏した音楽は熱狂し騒然とした聴衆に殆どかき消されてしまった。

シベリウスは他の楽章で再現されるいくつかのテーマを含んだ序曲を書き、何世紀ものカレリアの歴史上の出来事を描く8つの劇の、劇間や劇中に演奏された。上演された劇の題材は国内の情景や裁判所での静粛な出来事から戦争まで（第3場の有名な行進曲のテーマは税の徴収を描く場面でも使用されていた！）を扱っていた。シベリウスは2つの劇に声楽を導入することを考えた：2人の民謡歌手が本物のルーン詠唱を第1場で演奏し、そして第4場ではバリトンがスウェーデンの民間伝承歌謡を歌う。第7場には2つの版が現存していて、オーケストレーションが多少異なっている。さらに彼はパシウスの有名な愛国歌曲「Vårt land（わが祖国——のちにフィンランドの国歌になる）」を第8場の最後に引用した；この歌曲は非常によく知られていたため、聴衆は自然と一緒に歌った。

続く演奏会シーズンでシベリウスはこの音楽から様々に音楽を選んで指揮し、また1893年11月23日には最終的に4つの楽章を選んで出版することになった：「カレリア序曲」と3楽章からなる「カレリア組曲」で、第3場と第5場からの2曲の活力ある行進曲が、メランコリックな「バラード」（第4場、オリジナルのバリトン独唱をコール・アングレに置き換えて）を囲む構成になっている。

1940年代にシベリウスはオリジナルの「カレリア」のための音楽の残っていた唯一のスコアを殆ど焼き捨ててしまったが、多くのオーケストラのパート譜が現存している。1965年にカレヴィ・クオサガがこれらを一つのスコアにまとめた——しかしその音楽は空白部分が随所にあって（特に弦楽の低音部）まだ演奏可能なものではなかった。ここに聴くカレヴィ・アホによる復元は、オリジナルの形に近いスコアを我々に聴かせてくれる。

1894年2月17日にシベリウスはトゥルクでの演奏会で指揮したが、そこには弦楽のための2曲の‘新しい’作品「プレスト」と「即興曲」が含まれていた。実際これらの新作は新しい作曲というよりは編曲だった：「プレスト」は「弦楽四重奏曲変ロ長調」のスケルツォで、「即興曲」はその前年のピアノのための「即興曲」の第5曲と第6曲（これらもメロドラマ「Svartsjukans nätter（嫉妬の夜）」の素材を再利用している）を組み合わせたものだった。フィンランド国立図書館のコレクションにはピアノのための「即興曲」の第5曲のみの弦楽への別の編曲も残っている。

1899年9月、ロシア当局は新聞パイヴァレヘティ紙を発行禁止とし、その状態が数ヶ月続いた。1899年11月には劇が企画され、表向きは出版基金のための資金集めだったが、その本当の目的は出版の自由を擁護するための集会だった。3日間に及んだ公の企画にはスウェーデン劇場での資金集めのためのガラ・コンサート（11月4日、2日後に再公演が行われた）も含まれ、フィンランドの歴史を描く劇があった。シベリウスはこの企画のための音楽とその指揮を依頼された；彼は前奏曲、6つの劇のそれぞれの導入の音楽、そして第5場で奏される音楽をいくつか作曲した。6年前の「カレリア」初演のときと同様、「報道の日のための音楽」が初演されたこのガラ・コンサートはヘルシンキの社交行事のハイライトだった。

「カレリア」のスコアとは違って「報道の日のための音楽」は純粋な器楽曲だが、その題材は似たものになっている：カンテレを弾くヴァイナモイネン（カレヴァラに出てくる偉大な音楽家）、フィンランドにキリスト教を伝えた司教ヘンリク、トゥルク城での裁判の場面、30年戦争（1618-48）からの挿話、そして大いなる怒りの時代（18世紀初めのロシアによるフィンランド統治）。最終場は「フィンランドは目覚める」——「フィンランディア」のオリジナルの形——フィンランド史上の前世紀の偉人、そしてやや奇異だが蒸気機関車を扱っている。「フィンランディア」はすぐに人気を得て単独で演奏会に採り上げられるようになり、さらに1911年にシベリウスは、第1場、第4場、第3場の音楽から「歴史的情景」第一組曲を作った。

1894年10月23日に行われたヘルシンキのセウラフオネ（現在の市庁舎）での演奏会で、ロベルト・カヤヌスはオーケストラのための「メヌエット」の初演を指揮したが、これはシベリウスがウィーンでの学生時代に書いていたピアノのためのメヌエットから作り出したものだった；この素材はのちに「クリスティアン王二世」への付随音楽に最終的に組み入れられることとなる。このオーケストラのためのメヌエットはカヤヌスの提案に従って書かれた可能性が非常に高い。

1896年にシベリウスは、ニコラス皇帝2世の戴冠を記念するカンタータを作曲したが、その初演は失敗に終わり、作品はまもなく忘れ去られてしまった。しかしながらシベリウスは、おそらくはヘルシンキでの一般向けの演奏会のために作曲した純粋なオーケストラ作品「戴冠行進曲」で、このカンタータの冒頭部分を使用している。

1900年7月、フィルハーモニー協会オーケストラとその指揮者ロベルト・カヤヌスは——非公式の‘専属作曲家’としてシベリウスも同行して——大掛かりなヨーロッパ演奏旅行を行い、最初に先ず船でストックホルムへ向かった。船上で、シベリウスは来るべき演奏会のためのアンコール曲をオーケストラに用意することにして、「Porilaisten marssi（ポリ連隊の行進曲）」の編曲を行った。古い旋律に基づくこの行進曲（フィンランド大統領に関連する公式な式典で最近演奏されたことがある）はトベリウス（1858）やルーネベリ（1860）の詩を付けて歌われていた；フレデリック・パシウスはこれを男声合唱のために編曲した。4年後、カヤヌスは彼自身によるオーケストラ編曲を行っている。

殆ど聴かれることのない「序曲イ短調」——ヘルシンキのホテルの一室で一夜のうちに作曲されたと言われている——は1902年3月の第二交響曲の初演プログラムを埋めるために作曲された。曲は息の長いファンファーレで開始され、より軽快で穏やかな気分のアレグロの部分が続く（ここでシベリウスは、のちに彼の弦楽四重奏曲「親愛の声」のフィナーレでも再利用したテーマを使用している）。最後はファンファーレがより豪華に再現される。

感動的な弦楽のための「ロマンスハ長調」は1904年3月に書かれ、トゥルクで同月26日に行われたオール・シベリウス演奏会で初演された。この曲の大半は

グリーグやチャイコフスキーを思わせる流れるような旋律主体の様式で書かれているが、最初のテーマ（ホ短調／ハ長調）に見られる和声の不明確さは特徴的で成熟したシベリウスらしい。

1905年4月30日、カールロ・ベルイボム——精神的な監督及び脚本家、批評家、劇作家として33年にわたってその劇場で活躍した——と、同様に時間と労力の大半をこの劇場に費やした彼の姉エミリエのための、送別会がフィンランド国立劇場で行われた。シベリウスからの饞別には生き活きたオーケストラのための新作「Cortège（行進）」があった。これが演奏されると、俳優たちの行列がベルイボムの最も成功した作品の登場人物の装いで来賓客の前を行進した。

新しいコンサート・ホール（その後何十年ものあいだ実現されない夢のままだった）の資金集めを目的としたヘルシンキでの夜会のために1906年の春に書かれた「舞踏的インテルメッツォ」「パンとエコー」には古典の世界の引喩が見られる。この曲はtableau vivant（活人画）に付随するもので、新聞Hufvudstadsbladet紙に拠れば「パンとエコーは丘の上において、谷で踊っている妖精たちを眺めている」。

フィンランド西方にあるヴァーサでシベリウスは1906年、来るクローノピュ成人学校の援助のための抽選会のために短いメロドラマ「Grevinnans konterfej（伯爵夫人の肖像画）」を作曲した。シベリウスが提供したのは、乱されることのない静寂と際立つ美しさが特徴的な小品だった。

ヴァイオリン協奏曲にまつわる話にはシベリウスらしい伝説が詰まっている：貧乏な作曲家が作品を完成させるために、どのようにして長期間ヘルシンキの高級レストランの誘惑に抵抗し続けたか；どのようにして、深刻な財力の欠如から彼は、彼がもともと約束していた定評ある巨匠ウィリー・ブルメスターに代えてより劣る演奏家ヴィクトル・ノヴァーチェックに初演を託すことになってしまったか；どのようにして1904年2月のノヴァーチェックによる欠陥のある演奏はシベリウスに協奏曲を広範に改訂させ、短縮し、いくつかの最も技術的に難しい部分を削除することになったか（それでも演奏の非常に難しい作品であることは変わらないが）；そしてどのようにして、その改訂版が1905年10月にカレル・ハリー

シュトリヒャルト・シュトラウスによってベルリンで初演され、それをブルメスターが彼の芸術の完全さに対する2度目の侮辱だと見なしたのか。

ヴァイオリン協奏曲はシベリウスの民族ロマン主義的な主要オーケストラ作品の最後のものと見なされ得るだろう。テーマ的にも雰囲気的にもこの曲は、1880年代後半の暖かみのあるロマンティックな室内楽曲により共通性があり、むしろ1890年代の彼のシンボリズムの影響を受けた音詩と共通するものが少ない。チャイコフスキーの協奏曲の息遣いや人間味、メンデルスゾーンの協奏曲の叙情性のようなものがあり、そして——特にオリジナル版では——ブラームスのように独奏とオーケストラを融合させようとはしていない。第一楽章は最も規模が大きい：オリジナル版では20分ほどの演奏時間を要する。独奏パートは非常に技巧的な書法に満ちていて、特に2つの長い独奏カデンツァが目を引き、協奏曲の最終版ではその一つは展開部に置き換えられて残され、2つめのほうは後に削除されている。この2つめのカデンツァ、及びそれに先んじる部分の叙情的な音楽の殆どは、1887年の「『コルポ』トリオ」の緩徐楽章にその起源を遡ることができるが、しかし様式的にはカデンツァはバッハの独奏ヴァイオリンのための音楽とも共通するものがある。

緩徐楽章は表情に富んだ、哀愁漂うロマンスで、豊かで高貴な旋律を持っている。短一長一短のシンコペーション（これがしばしば音楽を冷酷に推進する）や3連符（例えば独奏パートにある旋律の技巧的な装飾）といったシベリウスに特徴的な工夫は、感情的な高揚やロマンティックな即時性を損なうことなく、この楽章を彼らしいものにしている。オリジナル版のこの楽章の終結部では、残像のようにカデンツァのようなスピッカートが現れてその静寂が乱される。

フィナーレのポロネーズのような性格は、1885年の「弦楽四重奏曲変ホ長調」や、1888年の「組曲ホ長調」といった作品を思い起こさせるが、ここでは、イギリスの音楽学者ドナルド・トーマス・ヴィーが改訂版を「北極熊のためのポロネーズ」のように色彩豊かだと評したような粗野な性格が加わっている。この楽章は——特にオリジナルの構成では——独奏者に最大限の技巧を発揮することが求められる。それは楽器を完璧にマスターしている必要があり、技術的な不完全さに全く

寛容でない。この楽章をどのように弾くべきかと尋ねられて、シベリウスは‘絶対的にマスターして弾かれなければならない。もちろん、急速に、しかしそれを完全に弾ける最高の速さ以上には速くなく’と答えている。

1911年10月シベリウスはパリを訪れたが、そこでは第四交響曲の校正のほかに、1894年に書いていた合唱組曲「愛する者」を改訂して弦楽オーケストラ、トライアングル、ティンパニのための作品を作った。テーマ素材は保持されつつ拡大されて、非常に個性的で繊細なりズムの弦楽書法を獲得している。この版の「愛する者」は未出版のままだった：出版社ブライトコップフ&ヘルテルに送付してまもなく、シベリウスは‘この作品は本質的に優れているが編曲は変えられなければならない’と手紙を書いてそれを返送するよう要求し、このパリでのスコアに‘編曲が良くない！’と書き付けた。ヤルヴェンパーの自宅で彼は急いで組曲全体に手を加え、彼の最も繊細で洗練されたオーケストラのスコアの一つを作り上げた。パリ版と比べると、独奏のヴァイオリンとチェロが異なる役割を与えられ（そしていくつかの部分では完全に変更されている）、3つの全ての楽章は異なる調性を与えられ、第二楽章は新しい終結部を獲得し、そして第三楽章にある推移のパッセージは極度に緊密なものになっている。

1913年の終わり頃または1914年の初め頃、シベリウスは3楽章からなる予定のオーケストラのための組曲を手掛けたが、そのうちの第二楽章と第三楽章だけが現存している。彼はのちにタイトル項に書いている：「1914年のオーケストラのための組曲からの断章／大洋の女神の前身」。第二楽章「テンポ・モデラート」のテーマ素材は「大洋の女神」とは関連がないが、その代わり、やや珍しい名前「Till trånaden（憧憬に、1913年11月28日完成）」を持ったピアノ作品と共通している。その旋律線はフレーズの最後に3連符と下降5度を伴ったシベリウスに非常に特徴的なものになっている。最終的に「大洋の女神」で使用されることになった多くの素材、例えば素朴で未発展な形ながらフルートに現れるこの音詩のメイン・テーマや‘波のような’弦の3連符は、より長い第三楽章「アレグロ」の中に見られる。この楽章の全体の形もまた出版された音詩に近い。

ヴァイオリンとオーケストラのための「2つのセレナード」の第1曲は1912年

11月23日に完成された。これは7年前のヴァイオリン協奏曲の改訂以後のシベリウスのヴァイオリンとオーケストラのための最初の作品で、協奏曲と同様、セレナードも単純で威厳ある旋律線で開始される。しかしながら全体的に、この「セレナード」の独奏部の書法はあからさまな演奏技術の表出を控えて巧妙にオーケストラと統合されている；音楽はまた著しく旋法的でもある。これに合わせられた短調の曲は1913年2月10日に完成されている。その雰囲気豊かな開始のテーマにはオーケストラの不協和音が強烈な力を添えている。このテーマとは対照的に、より生き生きとした長短格のアイデアは「夜の騎行と日の出」の最初の部分やヴァイオリン協奏曲のフィナーレを思い出させる。両方の「セレナード」は軽快で明快なオーケストレーションを持つ；トランペットとトロンボーンは省かれている。これらの精巧に作られた逸品は残念ながらコンサート・ホールでは殆ど採り上げられない。

「2つの荘重な旋律」はもともとヴァイオリンのために書かれたものだったが、その初演——1916年3月30日——はオッシアン・フォフストレムを独奏者として作曲家自身によるチェロ編曲で行われた。当初「賛美の歌」もしくは「Lauda Sion」と呼ばれていた静謐な「聖歌」は旋法的な趣きの特徴がある；シベリウスはのちにラテン語のサブタイトル‘Laetare anima mea（喜べ、わが魂よ）’を与えた。ヴァイオリンとオーケストラのための版は1914年の終わり頃に完成され、すぐにヴァイオリンとピアノのための編曲が続いた。第2曲「献身」は不安な雰囲気の特徴がある。これは1915年6月に完成されが、このときはヴァイオリンとピアノの版が先で、その数日後にオーケストラ版が続いた；このときシベリウスはサブタイトル‘Ab imo pectore（わが真なる心より）’を付した。1922年にこの「荘重な旋律」が出版に至った頃には、「献身」に当初あった独奏チェロが見られない。手稿譜はサンクト・ペテルブルグの文献学者アンドレイ・ルドニエフのコレクションの中にあったが、1952年にフィンランドに戻された。この録音では、このルドニエフの手稿譜に基づいてマルコ・ウリョネンがシベリウスのオリジナルのチェロのパートを演奏している。

1917年の初め、シベリウスはヴァイオリンとオーケストラのための一連の

「ユモレスク」の仕事に取り掛かった。当時は彼の人生の中で私生活上も仕事上も、ひどく困難な時期だった。第一次世界大戦のあいだ彼は彼の主要作品からの演奏使用料を殆ど得ることが出来ず、第五交響曲の第2次改訂で苦闘しつつ、地元の出版社に売れるような数多くの小品を書くことを強いられた。ヤルヴェンパーの比較的僻地に住むシベリウスにはまた、アルコールを退ける意思も欠如していた。しかしながら、こうしたどのような苦悩も「ユモレスク」の中に聴き取ることには出来ない。彼はこれらを「即興曲集」もしくは「叙情的舞曲集」と呼ぶことを考えていた時期があったが、後者のタイトルはこれらの曲の性格に良く合っている。

第1曲二短調はマズルカの性格を持っている。当初の構想ではこれは特別な繊細さ（弱音の弦とハープ）をもって書かれていた。オーケストラのスコアとパート譜が立て続けに置き忘れられてしまったために（1982年にシベリウスの遺族がヘルシンキ大学に寄贈した手稿譜の中から清書されたものが見つかっている）シベリウスは1940年12月の演奏の際には新規に書き上げなければならなかった；そこにはオリジナルとは多くの違った点があったことは驚くに足らない。1917年のヴァイオリン独奏パートが現存しているが、これはそのまま残された。神経質で技巧的な二長調の第2曲は殆ど常動曲のような性格を持っている。第3曲と第4曲はともにト短調で、支えるオーケストラは弦楽器に限られている。第3曲はガヴォットの性格を持ち非常に高度な重音奏法があり、一方第4曲は‘緩徐楽章’の役目を持っていて、メランコリックで強烈さに満ちている。この曲集のハイライトは天才的な豊かさを備えた変ホ長調の第5曲にある；独奏ヴァイオリンが人工的な和声でメイン・テーマを奏する際、殆どピッコロのような口笛のような音色が要求される箇所がある。ヴァイオリンとオーケストラのための「ユモレスク」の最後はト短調で、1918年11月に完成されている。弦の殆どメカニカルなスタッカートが目立つ控えめでとても簡潔な伴奏の上に、シベリウスらしい特徴的なモチーフがここでは織り合わされる。

ヘルシンキ大学の学位式典のためにシベリウスは1919年、オーケストラのための「大学行進曲」を書いた。これは1905年の「Cortège（行進）」と同様のお

おらかな旋律を生み出す能力（両作品とも太陽のように明るいニ長調）を示している、驚くほどに叙情的な作品になっている。5月31日の大学ホールにおける式典での演奏は作曲家の承認を得られなかった。「指揮したカヤヌスは——事実なのだが——それを台無しにしようとした。私は彼に全く反対のことを頼んだにもかかわらず、彼はそれを非常に急速に演奏し、con grandezza（壮大さ）を完全に失ってしまった。」

第27王立プロシア人イエーガー隊は、1916年から17年にかけてドイツ軍に加わって戦ったフィンランドの愛国的義勇兵で構成されていた。1917年8月、連隊の歌の詩を書く軍隊間での競争が行われた；ヘイッキ・ヌルミオによる優勝作はフィンランドに密輸入され、「フィンランド・イエーガー隊の行進曲」としてシベリウスによって秘密裏に曲が付けられ（彼は初版では自身の名前を隠していた）、当初は男声合唱とピアノのためのものだった。初演は1917年10月に非公開に行われ、その翌年にオーケストラ版が作られた。この行進曲は非常に情熱的に記憶に残る旋律を持ち、そのため「アテネ人の歌」や「おまえに勇気があるか」といった同種の作品よりも非常に国際的に有名になった。

1914年にシベリウスは木に因んだ名前を持つピアノ作品集（Op.75）を書いた。その最後の作品は「梅花空木」という名だった；1919年に彼はこの作品を改訂して大きく拡張し、「抒情的なワルツ」と改名した。オーケストラ版は1920年2月に作られた。ヨハン・シュトラウスよりむしろチャイコフスキー的で、太陽のように明るく、楽天的な作品になっている。「むかしむかし」はヒアルマル・プロコペーが特別に書いた詩に曲を付けたもので、シベリウスはこれを1919年の秋、ヘルシンキのゴスタ・ステンマン・ギャラリーの落成のために作曲している。18世紀の田園風景の模倣作品で、当初は2人のソプラノと小オーケストラという編成だった。歌手が無い場合には（ほんの少しだけ変更が施された）声部の旋律を2本のクラリネットで演奏することも出来る。「騎士のワルツ」——オーケストラのための、または独奏ピアノのための——は1922年1月に完成された。シベリウスの妻アイノはこの作品を夫のアルコール過剰の最悪の象徴と見なし、この作品を好まないことを隠そうとはしなかったのだが、作曲家の

生涯の友人ヴォルター・フォン・コノウによれば、何年も前にフィレンツェのウフィツィ美術館で王冠に煌めくダイヤモンドを見たシベリウスが即興でこのワルツを書いた。

2本のフルートと弦楽のための「美しい組曲」が生まれた1921年には、手の震えがますますひどくなってシベリウスは既に身体的に作曲の作業が難しくなっていた。この組曲は同種の3つの作品の最初のものとなる予定だったもので、本質的に愛想の良い、気取らない性格を持っている；3曲ともピアノ独奏版がある。「むかしむかし」ほどのあからさまな模倣作品ではないが、「美しい組曲」には田園的性格やチャイコフスキーのバレエ音楽との様式的な親近性がある。これはまたシベリウスの舞踏音楽への関心のはけ口でもあった。第一楽章「小さな情景」の不明瞭なリズムの開始は、すぐに整って洗練されたワルツへと代わる。学生時代のシベリウスは魅力的なポルカを書くのに長けていたが、「美しい組曲」の中間楽章もまさにそのような作品になっている。陽気な6/8拍子の第三楽章「エピローグ」は気軽な魅力で展開する；最後のほうで少しだけ、暗い気分が訪れる。

「田園組曲」は1922年の初めに完成された。弦楽のための3楽章からなるこの作品について、日記には‘これらしくて良い’とシベリウス自身の評価がある。最初の「性格的小品」は単純な行進曲のようなモチーフの基づいていて、速度と強烈さを加えていって急速な舞曲へと至る；その頂点でようやく数小節の叙情的な音楽になる。緩徐楽章のタイトル「悲歌的旋律」は全く適切にその本質を表している。フィナーレの「舞曲」は民謡の様式に近い；独奏ヴァイオリンが以前の「ユモレスク」を思い出させる。

同じ年の後半にシベリウスは、ハーブが弦楽オーケストラに音の色彩を加える「性格的組曲」を完成させた。シベリウスはより派手な楽章のタイトルを考えたこともあった——「情熱的な舞曲」「ロマンティックな舞曲」そして「騎士の舞曲」——が、これらはのちに破棄された。ワルツのような第一楽章「ヴィヴォ」はテーマ的に後の第七交響曲のアレグロ・モデラートの部分に非常に近く、交響曲の場合と同様、長くゆるやかなアツチェレランドになっている。第二楽章「レント」

は優しいため息のようなモチーフに支配されていて、最後の「コモード」は陽気な舞踏のリズムに特徴がある。

1925年3月9日にヘルシンキで子供のためのマンネルヘイム協会を援助する慈善演奏会が開かれた。この演奏会に参加した著名な軍人で政治家のカール・グスタフ・エミール・マンネルヘイムの個人的な要望で、シベリウスは自作の小品をいくつか指揮したが、その最後は珍しい作品だった：実業家ヤコブ・フォン・ユリンのワルツのテーマによる「ヤコブ・ドゥ・ジュランのモチーフによるロマンティックな小品」。この作品にはおそらく先に書かれたピアノ版も存在する。シベリウスとマンネルヘイムの自筆のサインが付いた手稿譜の写しが、その後その子供のための基金のために売却された。

1929年の初め、シベリウスはニューヨークの出版社カール・フィッシャーの提案に応じていくつかの短い器楽曲を作曲している。様式的にこれらの作品はぎざぎざのモチーフと大胆な和声を備えた根本的に新しい時期の到来を告げているように見える。オーケストラを必要とする唯一の作品は「ヴァイオリンと弦楽オーケストラのための組曲」だった。通常とは異なり、明らかにフィッシャーへの便宜のために、その全ての楽章には英語のタイトルが付けられている：「田園風景」、「セレナード：春の夕方」そして「夏に」。シベリウスの新しく、より渋い語法にもかかわらず、組曲はどれもが素朴、舞踏的、牧歌的で、第三楽章には輝かしい常動曲がある。しかしフィッシャーはこれを出版することを却下し、これを受けてシベリウスはスコアに記した：‘スケッチ。要改訂！’手稿譜には鉛筆書きの修正がいくつか見られるが、この改訂が完了することはなかった。

弦楽とティンパニのための「アンダンテ・フェスティヴォ」は1922年の弦楽四重奏のための作品の編曲で、その四重奏曲版はサユナトゥサロにある工場の25周年を記念して書かれた。音楽的素材のいくつかは、シベリウスが1900年代初めに当時計画していたオラトリオ「マルヤッタ」のために用意したスケッチに由来するものだということが指摘されている。1938年、ニューヨーク・タイムズの批評家オリン・ダウNZが、ニューヨーク世界博覧会のために大西洋横断生放

送で自作を1曲指揮してくれるようにシベリウスを説得した際、シベリウスは「アンダンテ・フェスティヴォ」を弦楽オーケストラのために編曲した。放送は1939年1月1日に行われた；当時73才のシベリウスは既に10年以上も指揮をしていなかったが、たった1回のリハーサルの際に彼はフィンランド放送オーケストラを指揮し、そしてこれは録音された——シベリウスが指揮した音の唯一の現存する記録となった。

1922年に新しいフリーメイソンの支部がフィンランドに設立されたが、これは1809年からのロシア統治以来初めてのもので、シベリウスは会員になった。1927年1月、支部からの惜しめない報酬に促されて彼はテノールとハルモニウムのための一連のフリーメイソンのための歌曲を書いた；何年もの間彼はスコアを改訂して拡大し、いくつかの楽章は男声合唱を必要とするまでになった。威厳ある聖歌「行列」（当初は「サーレム」と呼ばれていた）でシベリウスはヴィクトル・リュードベリイの詩を基にしたテキストに曲を付けている。合唱への編曲はアメリカでチャニング・ルフェーブによって行われ、1938年にシベリウスは伴奏のオーケストラ編曲を提供した；全体を通して声部が重複するため、この伴奏は演奏会で単独で演奏されるのに非常に適している。

ここに録音された音楽が示しているとおり、シベリウスのオーケストラ曲は、野心や規模の控えめな作品でさえも、彼の全生涯を通じて新鮮さと活力を維持していた。「そう、私は法的にオーケストラと結婚しているのではない；私はそれを愛している人間だ。」

© Andrew Barnett 2009

レオニダス・カヴァコスは今最も人気あるヴァイオリニストの一人である。彼はヴァイオリンの勉強を5才のときに始め、ギリシャ音楽院でステリオス・カファンタリスのもと研鑽を積んだ。カヴァコスは国際シベリウス・コンクールで1985年に優勝し、ニューヨークのナウムブルグ基金コンクールとジェノヴァ

のバガニーニ・コンクール両方での第1位獲得が続いた。彼は現在世界中の演奏会で偉大なオーケストラや指揮者と共演し、主要な国際音楽祭に定期的に客演している。カヴァコスのキャリアの中で特に著名な指揮者にはサー・アンドリュー・デイヴィス、シャルル・デュトワ、ヴァレリー・ゲルギエフ、エサ＝ペッカ・サロネン、エフゲニー・スヴェトラーノフ、そしてオスモ・ヴァンスカがいる。2007年、レオニダス・カヴァコスはカメラータ・ザルツブルグの芸術監督に就任した。

韓国に生まれたドン＝スク・カンは、1967年にニューヨークに赴きジュリアード音楽院や、のちにはカーティス音楽院でイヴァン・ガラミアンのもとで学んだ。ケネディー・センターでのデビューや小澤征爾との共演に続いて、彼はロンドンのカール・フレッシュ・コンクールやブリュッセルのエリザベート王妃国際コンクールを含む数多くの国際コンクールで優勝を獲得し続けた。その非常に成功したキャリアにおいて、彼はロス・アンジェルスやフィラデルフィアからロンドン、パリ、サンクト・ペテルブルグに至る主要都市の世界の偉大なオーケストラに数多く登場し、今日の最も著名な指揮者たちと共演している。

1999年よりラハティ交響楽団のリーダーを務めているヤーッコ・クーシストはヴァイオリンをシベリウス・アカデミーとインディアナ大学で学んでいる。1989年、フィンランドのクオピオ・ヴァイオリン・コンクールで優勝し、また多くの国際コンクールでも優秀な成績を得ている。独奏、室内楽演奏が評価されて、彼は定期的にオーケストラやフェスティバルをリードしている。2005年からはオウル交響楽団の首席客演指揮者となった；彼が最近指揮したオーケストラにはラハティ交響楽団、タピオラ・シンフォニエッタ、タリン室内オーケストラなどがある。クーシストの2番目のオペラ「犬のカレヴァラ」は2004年、2005年のサヴォンリンナ・オペラ・フェスティバルにおいて大成功を収めた。

マルコ・ユロネンはシベリウス・アカデミーとパーゼル音楽アカデミーで学んだ。モスクワのチャイコフスキー国際コンクール（1990年）など名声あるコンクー

ルで賞を獲得している。1996年にはニューヨークの演奏家組合コンクールで優勝した。彼は独奏者、室内楽奏者としてヨーロッパ、オーストラリア、ニュージーランド、アメリカで幅広く活動しており、いくつかの新作の初演も行っている。彼はタピオラ・シンフォニエッタの首席チェリスト、フィンランド放送交響楽団の首席独奏チェリスト、新ヘルシンキ四重奏団のメンバーである；2000年からはシベリウス・アカデミーの教職にも就いている。マルコ・ユロネンは2003年のヴァーサ・フェスティバルの芸術監督だった。

ラハティ交響楽団はオスモ・ヴァンスカ（主席指揮者1988-2008年）の監督の下、ヨーロッパでもっとも著名なオーケストラへと発展した。2008年秋からはユッカ＝ペッカ・サラステが芸術アドヴァイザーとして就任する。2000年以降、このオーケストラは木造のシベリウス・ホール（ニューヨークのアルテック・コンサルタンツが手がけた国際的にも有名な音響を誇る）を拠点としている。数多くの傑出した録音プロジェクトをBISと行い、2つのグラモフォン賞やアカデミー・シャルル・クロのディスク大賞、2つのカンヌ・クラシック音楽賞、ミデム・クラシック音楽賞を受賞している。2004年の「シベリウス—ティモ・コイヴサロの映画からの音楽」の録音はプラチナ・ディスクとなった；このオーケストラは他にいくつものゴールド・ディスクを生み出しており、例えば、シベリウスのヴァイオリン協奏曲オリジナル版の録音（1992年）や、フィンランドの讚美歌集（2001年）がある。ロンドンのBBCプロムスやサンクト・ペテルブルグの白夜祭など、音楽祭への出演も数多い。アムステルダム、ウィーンのムジークフェライン、バーミンガムのシンフォニー・ホールでも演奏したことがあり、またドイツ、ロシア、スペイン、日本、アメリカ、中国への演奏旅行も行った。2003年には、日本の音楽評論家たちの投票によって、このオーケストラによるシベリウスの「クツレルヴォ」公演が、その年の日本における最も素晴らしいクラシック音楽コンサートとして選ばれた。毎年9月、ラハティ交響楽団はシベリウス・ホールにおいて国際シベリウス・フェスティバルを開催している。

スタンダードなレパートリー、現代曲、北欧ものにおける彼のその熱烈でダイナミックな演奏、説得力ある革新的解釈、そして、彼が率いるオーケストラの楽員との良好な関係が賞賛されて、1988年から2008年までのあいだラハティ交響楽団の主席指揮者であるオスモ・ヴァンスカは、2003年からはミネソタ管弦楽団の音楽監督を務めている。クラリネット奏者として音楽家のキャリアをスタートした彼は、数年間ヘルシンキ・フィルハーモニー管弦楽団の副主席奏者の地位にあった。ヘルシンキのシベリウス・アカデミーで指揮を勉強した後、1982年にはブザンソン国際青年指揮者コンクールで第1位を獲得。彼の指揮者としてのキャリアはタピオラ・シンフォニエッタ、アイスランド交響楽団、BBCスコットランド交響楽団といったオーケストラとの親密なかかわりに特徴づけられている。彼のBISへの膨大な録音には最高の賞賛が与え続けられている。その一方でヴァンスカは、ロンドン・フィルハーモニー管弦楽団、BBC交響楽団、読売日本交響楽団、クリーヴランド管弦楽団、フィラデルフィア管弦楽団、ワシントン・ナショナル交響楽団といった、世界の一流のオーケストラへの客演指揮者として国際的にも非常に多忙である。彼に与えられた多くの栄誉と名誉の中には、プロ・フィンランドシア・メダル、ロイヤル・フィルハーモニック協会賞、ミュージカル・アメリカの2004年度コンダクター・オブ・ザ・イヤー賞、2005年度のシベリウス・メダル、そしてフィンランドシア・ファンデーションの2006年度文芸部門賞が含まれている。

エーテボリ交響楽団は1905年に設立された。このオーケストラの最初の指揮者のなかには偉大なスウェーデンの作曲家ヴィルヘルム・ステンハンマルもいたが、彼は、カール・ニールセンやジャン・シベリウスを招聘して彼らの自作を指揮させるなどして、このオーケストラが北欧的な特色を獲得するのに非常に貢献した。このポストはセルジウ・コミッショーナやシクステン・エールリンクに引き継がれた。1982年から2004年まで主席指揮者を務めて現在は名誉主席指揮者となったネーメ・ヤルヴィのもと、このオーケストラは大きな音楽的影響力を持つに至った。2007/2008年のシーズンではグスタヴォ・ドゥダメルがエーテボリ交響楽団の主席指揮者を務めている。主席客演指揮者はクリスティアン・ツァハ

リアスとペーター・エトヴェシュ。BISには多くの録音を残しており、そのディスクは国際的な賞をいくつも受賞している。その高い芸術水準と、スウェーデン音楽の使節としてのこのオーケストラの役割が認められて、エーテボリ交響楽団は1997年にスウェーデン国立管弦楽団の名称を与えられた。大掛かりな国際公演ツアーを毎シーズン行っている。行き先にはBBCプロムスやザルツブルグ音楽祭など主要なヨーロッパの音楽の中心地や音楽祭のほか、アメリカ、日本など極東の国々も含まれている。

ネーメ・ヤルヴィはエストニアのタリンに生まれ、レニングラード音楽院を1960年に卒業した。彼はエストニア放送室内管弦楽団の設立に参加し、1963年にはエストニア放送交響楽団の主席指揮者に任命された。1980年にアメリカに移住してからは、彼は世界で最も人気のある指揮者の一人となった。1982年から彼のエーテボリ交響楽団との親密な関係が始まった。彼は2004年に主席指揮者の職を降りたが、同オーケストラの名誉主席指揮者として残っている。世界で最も多く録音を残した指揮者の一人であるネーメ・ヤルヴィは、60以上のBISのCDに登場している。彼に与えられた多くの称賛と賞のなかには、タリンのエストニア音楽アカデミーから与えられた名誉博士号や、エストニア共和国大統領からの国家紋章叙勲が含まれている。ネーメ・ヤルヴィはまたスウェーデン王立音楽アカデミーのメンバーでもあり、1990年にはスウェーデンよりKnight Commander of the North Starの称号が授与された。

Jaakko Kuusisto

Leonidas Kavakos

Photo: © Yannis Bournias

Tableau 1

I Oi Ukko Ylijumala,
 II Tati taatto taivahinen,
 I Tee nyt mulle suorat sukset,
 II kapeaiset kalhuttimet,
 I joilla hiihteä hivitän
 II poikki soien poikki maien
 I hiihän kohti Hiien maita
 II poropeuran polkemille
 I Lähe nyt miehistä metsälle
 II Urohista ulkotöille
 I Tapiolan tietä myöten
 II Tapion talojen kautta
 I Terve vuoret terve vaarat
 II Terve kuusikot komeat
 I Terve haavikot haleat
 II Terve tervehyttäjänne
 I Miesty metsä kostu korpi
 II Taivu ainoinen Tapio
 I Saata miestä saarekselle
 II Sillekummulle kuleta
 I+II Jos't on saalis saatu.

I O Ukko, chief of the gods,
 II Father in heaven,
 I Now make for me straight skis,
 II Narrow skis that do not slip,
 I With which I can ski well
 II Across marshes, across the countryside,
 I Ski towards the land of Hiisi,
 II In the footsteps of the reindeer.
 I Gather round, lads, let's away to the hunt,
 II Let's commence the outdoor pursuit,
 I Along the roads of Tapiola,
 II And by way of Tapio's homesteads.
 I Greetings, mountains; greetings, slopes,
 II Greetings, grand spruce copses,
 I Greetings, grey aspen woods,
 II Greetings, those who greet me!
 I May the forest be appeased
 II And may Tapio be pacified,
 I Guide the hero to the island,
 II Lead him to that hillock,
 I+II Where the hunting is successful.

Text: Kalevala, Runo 14, lines 13ff.

Tableau 4. Dansen i rosenlund

Häll om en afton då rim faller på,

I biden mig väl!

Ut rider den svennen sin gångare grå,

I biden mig väl!

Sadel av silver och betset av gull,

I biden mig väl!

Självt rider den svennen så dygdefull,

I biden mig väl!

Så rider han i rosende lund,

I biden mig väl!

Där fann han en dans med frun och jungfrun,

I biden mig väl!

Han band sin häst med liljekvist,

I biden mig väl!

Han bär en stor glädje, det är honom visst,

I biden mig väl!

”Vi finnas väl åter om midsommarstid,

I biden mig väl!

När dagen görs lång och natten görs blid.

I biden mig väl!

Vi finnas väl åter om midsommarsdag,

I biden mig väl!

När lärkan sjunger och göken gal.”

I biden mig väl!

Late of an evening as the frost is falling,

You wait for me then!

Out rides the page on his grey steed,

You wait for me then!

With saddle of silver and golden bit,

You wait for me then!

The page, he rides so virtuously,

You wait for me then!

He rides into the flowering grove,

You wait for me then!

Where he comes upon dancing women and maids,

You wait for me then!

He tethers his horse with a sprig of lily,

You wait for me then!

He is full of joy, he certainly is,

You wait for me then!

‘We shall meet again at midsummer,

You wait for me then!

When the days are long and the nights are mild,

You wait for me then!

We shall meet again on midsummer day,

You wait for me then!

When the lark sings and the cuckoo calls.’

You wait for me then!

Text: from ‘Svenska Fornsånger. En Samling Kämpvisor, Folk-Visor, Lekar och Dansar, samt Barn- och Vall-Sånger’, ed. Adolf Iwar Arwidsson, Stockholm 1837

Dong-Suk Kang

Marko Ylönen

Instrumentarium

Leonidas Kavakos:	Violin: Domenico Montagnana, Venice c. 1742
Dong-Suk Kang:	Violin: Guidantus 1718
Jaakko Kuusisto:	Violin: Matteo Goffriller 1702
Marko Ylönen:	Cello: Matteo Goffriller / Hieronymus Köstler (Stuttgart)

RECORDING DATA

Recorded at the Sibelius Hall, Lahti, Finland:

Recording producer: Ingo Petry - Sound engineer: Jens Braun
Presto for string orchestra; Processional; Two Serious Melodies (cello versions): August 2004

Recording producer: Ingo Petry - Sound engineer: Rita Hermeyer
Rakastava (1912 version); *Morceau romantique*: May 2002

Recording producer: Marion Schwebel - Sound engineer: Thore Brinkmann
Overture in E major; Ballet Scene; Pan and Echo; Three Pieces, Op. 96: January 2004

Recording producer: Marion Schwebel - Sound engineer: Uli Schneider
Menuetto; Romance in C major; Suites mignonne, champêtre & caractéristique; Humoresque No. 1 (original version): January 2005

Recording producer: Robert Suff - Sound engineer: Hans Kipfer
Karelia Suite: November 2006

Recording producer: Robert Suff - Sound engineer: Ingo Petry
Coronation March; Parilaisten marssi; Overture in A minor; Cortège: January 2002
Fragments from a Suite; Andante festivo: January 2003 | *Rakastava* (1911 version): May 2008

Recorded at the Church of the Cross (Ristinkirkko), Lahti, Finland:

Recording producer and sound engineer: Robert von Bahr
Violin Concerto (final version): November 1990 | *Violin Concerto* (original version): January 1991 | *Suite for violin & string orchestra*: April 1992

Recording producer: Ingo Petry - Sound engineer: Uli Schneider
Karelia (alternative versions, tableaux 7/8); *Impromptu for string orchestra* (1893 version): January 2009

Recording producer: Robert Suff - Sound engineer: Ingo Petry
Grevinnans konterfej: May 1995 | *Karelia* (complete score): September 1997 | *Press Celebrations Music; Jääkärien marssi*: January 2000

Recorded at the Gothenburg Concert Hall, Sweden:

Recording producer: Robert von Bahr - Sound engineer: Michael Bergek
Karelia Overture: October 1982 | *Promootiomarssi*: September 1985

Recording producer: Lennart Dehn - Sound engineer: Michael Bergek
Impromptu for string orchestra: May 1985 | *Serenades; Two Serious Melodies* (violin versions); *Humoresques*: August 1989

Project adviser: Andrew Barnett

Executive producers, recordings: Robert von Bahr (1982–97), Robert Suff (2000–09)

Executive producer, Sibelius Edition: Robert von Bahr

BOOKLET AND GRAPHIC DESIGN

Cover text: © Andrew Barnett 2009

Translations: Teemu Kirjonen (Finnish); Horst A. Scholz (German); Arlette Lemieux-Chené (French); Katsuya Kitahara (Japanese)

Cover artwork: David Kornfeld

Cover photograph: Seppo J.J. Sirkka / Eastpress Oy

Booklet typesetting, lay-out: Andrew Barnett, Compact Design Ltd, Saltdean, Brighton, England

BIS recordings can be ordered from our distributors worldwide.

If we have no representation in your country, please contact:

BIS Records AB, Stationsvägen 20, SE-184 50 Åkersberga, Sweden

Tel.: +46 8 544 102 30 Fax: +46 8 544 102 40

info@bis.se www.bis.se

BIS-CD-1921/23 © 1984–2009; © 2009, BIS Records AB, Åkersberga.

